

ОПШТИНА
СВРЉИГ

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ СВРЉИГ

2024

КОНЦЕПТ ПЛАНА

НА ИЗРАДИ КОНЦЕПТА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ СВРЉИГ 2024
УЧЕСТВОВАЛИ СУ:

НАРУЧИЛАЦ: ОПШТИНА СВРЉИГ
Председник општине: Милија Милетић

НОСИЛАЦ : ОПШТИНА СВРЉИГ
Општинска управа

ОБРАЂИВАЧ: ЈП ЗАВОД ЗА УРБАНИЗАМ НИШ

КООРДИНАЦИЈА, СИНТЕЗА, РЕДАКЦИЈА: Тамара Јовановић, дипл. инж. арх.

СТРУЧНИ ТИМ:

Зорица Голубовић, инж. геод.
Весна Стојановић, дипл.инж.грађ.
Биљана Павловић, дипл.ек.
Милијана Петковић Ристић, дипл.инж.пејз.арх.
Марија Марковић, дипл.инж.грађ.
Мариана Митић, дипл.инж.арх.
Тамара Јовановић, дипл. инж.арх.
Предраг Антић, дипл. географ
Драган Јанковић, дипл. инж.ел.
Милан Милосављевић, дипл.инж.маш.
Александар Ристић, дипл.инж.арх.
Никола Лечић, дипл.инж.арх.

Д и р е к т о р

мр Драган Радивојевић

С А Д Р Ж А Ј

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	1
------------------------------	----------

I ОПШТИ ДЕО

1.1. ОБУХВАТ И ОПИС ГРАНИЦА ПОДРУЧЈА ППО СВРЉИГ	1
1.1.1. КРАТАК ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ.....	2
1.2. ПЛАНСКИ И ПРАВНИ ОСНОВ ЗА ИЗРАДУ ПЛАНА	
1.2.1. ПЛАНСКИ ОСНОВ	3
1.2.2. ПРАВНИ ОСНОВ	5
1.3. ОБАВЕЗЕ, УСЛОВИ И СМЕРНИЦЕ ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА И ДРУГИХ РАЗВОЈНИХ ДОКУМЕНАТА	6
1.4. ПРЕГЛЕД ПРИКУПЉЕНИХ ПОДАТАКА И УСЛОВА НАДЛЕЖНИХ ИНСТИТУЦИЈА	8

II АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

2.1. СКРАЋЕНИ ПРИКАЗ И ОЦЕНА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА СА ОГРАНИЧЕЊИМА И ПОТЕНЦИЈАЛИМА ЗА РАЗВОЈ	
2.1.1. ПРИРОДНИ СИСТЕМИ И РЕСУРСИ	10
2.1.2. СТАНОВНИШТВО.....	15
2.1.3. НАСЕЉА.....	20
2.1.4. ЈАВНЕ СЛУЖБЕ.....	22
2.1.5. ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ.....	25
2.1.6. ТУРИЗАМ	31
2.1.7. САОБРАЋАЈ	32
2.1.8. ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ	
2.1.8.1. Водопривреда	33
2.1.8.2. Електроенергетски системи	35
2.1.8.3. Топлификациона и гасоводна мрежа.....	36
2.1.8.4. Телекомуникације	37
2.1.8.5. Поште	38
2.1.8.6. Комунална инфраструктура	38
2.1.9. ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПРЕДЕЛИ И ПРИРОДНА ДОБРА	39
2.1.10. КУЛТУРНА ДОБРА	41
2.2. SWOT АНАЛИЗА.....	44

III ПРИНЦИПИ, ЦИЉЕВИ И КОНЦЕПЦИЈА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

3.1. ВИЗИЈА И ПРИНЦИПИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА	46
3.2. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА.....	46
3.3. ОПШТА КОНЦЕПЦИЈА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА	47
3.4. ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ПО ПОЈЕДИНИМ ОБЛАСТИМА	
3.4.1. ПРИРОДНИ СИСТЕМИ И РЕСУРСИ	49

3.4.2. СТАНОВНИШТВО.....	50
3.4.3. НАСЕЉА.....	50
3.4.4. ЈАВНЕ СЛУЖБЕ.....	50
3.4.5. ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ.....	50
3.4.6. ТУРИЗАМ.....	52
3.4.7. САОБРАЋАЈ.....	53
3.4.8. ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ.....	53
3.4.8.1. Водопривреда.....	53
3.4.8.2. Електроенергетски системи.....	54
3.4.8.3. Топлификациона и гасоводна мрежа.....	55
3.4.8.4. Телекомуникације.....	55
3.4.8.5. Поште.....	55
3.4.8.6. Комунална инфраструктура.....	55
3.4.9. ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПРЕДЕЛИ И ПРИРОДНА ДОБРА.....	55
3.4.10. КУЛТУРНА ДОБРА.....	56
3.5. КОНЦЕПЦИЈА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА ПО ОБЛАСТИМА	
3.5.1. ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ, КОРИШЋЕЊЕ И РАЗВОЈ ПРИРОДНИХ СИСТЕМА И РЕСУРСА.....	56
3.5.2. СТАНОВНИШТВО.....	59
3.5.3. НАСЕЉА.....	61
3.5.4. ЈАВНЕ СЛУЖБЕ.....	63
3.5.5. ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ.....	66
3.5.6. ТУРИЗАМ.....	67
3.5.7. САОБРАЋАЈ.....	69
3.5.8. ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ.....	
3.5.8.1. Водопривреда.....	70
3.5.8.2. Електроенергетски системи.....	71
3.5.8.3. Топлификациона и гасоводна мрежа.....	72
3.5.8.4. Телекомуникације.....	72
3.5.8.5. Поште.....	73
3.5.8.6. Комунална инфраструктура.....	73
3.5.9. ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПРЕДЕЛИ И ПРИРОДНА ДОБРА.....	74
3.5.10. КУЛТУРНА ДОБРА.....	75
3.6. РЕГИОНАЛНА И ПРЕКОГРАНИЧНА САРАДЊА И ФУНКЦИОНАЛНЕ ВЕЗЕ.....	77
3.7. ПРЕДЛОГ КОРИШЋЕЊА И ОСНОВНЕ НАМЕНЕ ПРОСТОРА.....	77
3.8. ПРЕДЛОГ НАЧИНА СПРОВОЂЕЊА ПЛАНА И ОПРЕДЕЉЕЊЕ ЗА ПОДЛОГЕ, РАЗМЕРЕ И ОБУХВАТЕ ШЕМАТСКИХ ПРИКАЗА УРЕЂЕЊА	
3.8.1. ПРЕДЛОГ НАЧИНА СПРОВОЂЕЊА ПЛАНА.....	78
3.8.2. ОПРЕДЕЉЕЊЕ ЗА ПОДЛОГЕ, РАЗМЕРЕ И ОБУХВАТЕ ШЕМАТСКИХ ПРИКАЗА УРЕЂЕЊА.....	79
ПРИЛОГ.....	80
Списак табела	
Списак графикана	
Списак карата	
Карта стања коришћења простора	
Тематске карте 1-3	

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Просторни план општине Сврљиг 2024 (у даљем тексту: Просторни план) ради се на основу Одлуке о изради Просторног Просторног плана („Службени лист града Ниша“ број 82/2009).

Прва фаза израде плана, Концепт Просторног плана, припремио је ЈП Завод за урбанизам Ниш на основу Уговора бр.2733 од 3.8.2010. године, који је потписан са Наручиоцем – Општином Сврљиг.

Концепт је урађен у складу са одредбама члана 48. Закона о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", број 72/2009 и 81/2009) и члана 50. Правилника о садржини, начину и поступку израде планских докумената ("Службени гласник РС" број 31/2010 и 69/2010).

І ОПШТИ ДЕО

1.1. ОБУХВАТ И ОПИС ГРАНИЦА ПОДРУЧЈА ППО СВРЉИГ

Табела 1: Општи подаци Нишавског округа, града Ниша и општине Сврљиг

	Површина (км ²)	Насеља		Становништво		Катастарске општине
		број	просечна вел. (км ²)	укупно	на 1км ²	
Нишавски округ	2 727	282	9,7	381757	140	277
Град Ниш	597	71	8,4	250518	420	70
Сврљиг	497	39	12,7	17284	35	40

Извор: Републички завод за статистику Србије, Попис 2002.

Предметно подручје Просторног плана, општина Сврљиг, обухвата површину од 497,31км², што је нешто изнад просека у Републици Србији (467.5 км²). Просечна величина насеља је изнад просека града Ниша, којем општина гравитира, док је густина насељености значајно мања у односу на Нишавски округ.

Границу Просторног плана дефинишу границе катастарских општина које улазе у састав административног подручја општине Сврљиг.

Табела 2: Катастарске општине на подручју Просторног плана

реди број	катастарска општина	Насеља		Становништво	
		површина (км ²)	површина (ha)	број становника 2002,	густина насељености на km ² 2002,
1	Белоиње	13,78	1378,04	343	24,89
2	Бурдимо	14,02	1402,01	406	28,96
3	Бучум	8,15	815,26	106	13,01
4	Варош	11,62	1162,53	168	14,46
5	Влахово	9,42	942,48	163	17,30
6	Галибабинац	29,52	2951,93	342	11,59
7	Гојмановац	6,59	658,70	94	14,26
8	Грбавче	29,16	2916,20	567	19,44
9	Гулијан	23,36	2336,17	201	8,60
10	Гушевац	7,79	779,54	320	41,08
11	Давидовац I	14,89	1489,15	199	13,36
12	Давидовац II	10,22	1021,82	-	-
13	Драинац	18,75	1875,50	706	37,65
14	Ђуринац	5,48	548,13	200	36,50
15	Жељево	4,02	401,69	87	21,64
16	Извор	22,61	2261,02	722	31,93
17	Копажкошара	12,39	1239,15	112	9,04
18	Лабуково	12,68	1267,66	122	9,62
19	Лалинац	19,94	1994,51	445	22,32
20	Лозан	14,72	1472,59	210	14,27
21	Луково	16,06	1605,91	277	17,25

редни број	катастарска општина	Насеља		Становништво	
		површина (km ²)	површина (ha)	број становника 2002,	густина насељености на km ² 2002,
22	Манојлица	12,09	1209,08	272	22,50
23	Мерцелат	5,47	547,38	147	26,87
24	Мечји До	4,55	454,62	44	9,67
25	Нишевац	14,95	1494,12	523	34,98
26	Околиште	7,19	718,84	141	19,61
27	Округлица	11,39	1139,40	226	19,84
28	Палилула	3,87	387,52	75	19,38
29	Периш	18,46	1846,58	220	11,92
30	Пирковац	4,12	412,25	34	8,25
31	Плужина	17,05	1705,38	370	21,70
32	Попшица	9,99	998,84	155	15,52
33	Преконога	22,71	2270,76	578	25,45
34	Радмировац	9,06	906,17	200	22,08
35	Рибаре	9,24	924,21	296	32,03
36	Сврљиг	4,92	492,17	7705	1566,06
37	Сливје	5,20	520,38	130	25,00
38	Тијовац	11,99	1199,07	118	9,84
39	Црнољевца	12,94	1293,83	219	16,92
40	Шљивовик	6,90	690,20	41	5,94
ОПШТИНА СВРЉИГ		497,31	49730,84	17284	34,75

Извор: Републички завод за статистику Србије, Попис 2002.

Граница подручја Просторног плана почиње на тремеђи КО Рсовац (општина Алексинац), КО Раденковац (општина Сокобања) и КО Лабуково (општина Сврљиг). Из ове тачке у смеру кретања казале на сату гранична линија између општине Сврљиг и Сокобања иде северном границом КО Лабуково, КО Давидовац I, западном границом КО Галибабинац, КО Давидовац II. Овде граница скреће на југоисток између општине Сврљиг и Књажевац, северном границом КО Давидовац II, КО Галибабинац, КО Мечји До, КО Варош, КО Палилула, КО Драинац, КО Тијовац, КО Бучум, КО Луково, северном и источном границом КО Влахово до тремеђе КО Периш (општина Сврљиг), КО Мирановац (општина Бела Паланка) и КО Јаловик Извор (општина Књажевац). Правцем југа иде између општине Сврљиг и Бела Паланка, јужном границом КО Периш, КО Лозан, КО Гулијан, КО Округлица, КО Црнољевца, КО Белоиње до тремеђе КО Градиште I (општина Бела Паланка), КО Сићево (општина Ниш) и КО Белоиње (општина Сврљиг). Из ове тачке гранична линија између општине Ниш и Сврљиг иде јужном границом КО Рибаре, КО Преконога, КО Грбавче, КО Копајкошара, КО Попшица, КО Гојмановац, затим скреће на север западном границом КО Гојмановац, КО Лабуково до почетне тачке.

1.1.1. КРАТАК ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ

Први историјски подаци о планском подручју датирају са почетка нове ере, када се помиње Сврљиг град. Римљани су 29. године п.н.е. покорили Трачане и у духу свога језика трачко име реке Тимахос променили су у Тимакус и по њему назвали утврђење које су подигли – *Timakus Maius* (данашњи „Сврљишки град“). Након поделе Римског Царства у четвртм веку, *Timakus Maius* припада Византији, па се у петом и шестом веку помиње под именом *Timadoksion*. Историјски подаци даље говоре о честом рушењу и разарању, најпре од стране Хуна 441. године а затим и од стране Словена и Авара око 550. године.

Формирањем прве српске државе у 9. веку Сврљиг остаје ван њене границе, у оквиру Видинске кнежевине. Од Бугара Сврљиг преотимају Византинци, а од Византије 1182. године Стефан Немања, тако да тада Сврљиг први пут улази у састав српске средњовековне државе. Потом прелази више пута у византијске, угарске и бугарске руке, а 1254. српској држави га враћа краљ Урош Први.

Турци Сврљиг заузимају 1386. године и током турске власти имао је важну војну и административно-судску функцију. У том периоду развио се и град и варош на Пазаришту северозападно од утврђења. Око 1459. године Турци почињу да насељавају своје становништво

и граде Исферик, обнављају и граде куле, ханове, цамије и сл. Турски Исферлик 1597. године плачкају и пале Угри да би га Турци поново обновили у 18 веку.

Ослобађање од Турака почиње 1807. године када Хајдук Вељко диже устанак и у овом крају, да би под вођством Радојка Тричковића Сајтара 1833. године овај крај био ослобођен од Турака и припојен Кнежевини Србији. По ослобађању од Турака и припајања Кнежевни Србији, Сврљиг је постао среско место. 1836. године добија звање окружног места са седиштем у Нишевцу, а после три године постаје и седиште среза. 1871. године је седиште среза измештено у новоформирано насеље Дервен (данашњи Сврљиг). На простору данашњег Сврљига су све до 1931. године функционисале две општине – Сврљиг и Дервен.

1.2. ПЛАНСКИ И ПРАВНИ ОСНОВ ЗА ИЗРАДУ ПЛАНА

1.2.1. ПЛАНСКИ ОСНОВ

Просторни план Републике Србије 2020 („Службени гласник РС“ бр.80/2010)

У циљу децентрализације и регионалног развоја планиран је концепт функционално-економских региона и области, као и полицентричан урбани систем заснован на моделу функционалних урбаних подручја, у којем општина Сврљиг са урбаним насељем као мањим урбаним центром, припада:

-Региону нивоа НСТЈ2 (1.669.379 становника), који чини 9 управних округа (Подунавски, Браничевски, Борски, Зајечарски, Топлички, Нишавски, Пиротски, Јабланички и Пчињски), без главног града, формираног око Ниша као урбаног центра међународног значаја, Смедерева, Пожаревца, Зајечара, Лесковца и Врања, као центрима државног значаја и Бором, Прокупљем и Пиротом као регионалним центрима;

-Области нивоа НСТЈ3 (375.453 становника), коју представља Нишавски управни округ са припадајућим општинама (град Ниш, Сврљиг, Алексинац, Ражањ, Гаџин Хан, Дољевац и Мeroшина), где сви градови имају улогу центра (само се у једном од њих налази канцеларија за регионални развој одговорна за финансирање и реализацију регионалних пројеката).

-Функционалном урбаном подручју међународног значаја (по моделу ФУП-а РС 2020. године са 465.776 становника), заједно са општинама града Ниша, Дољевац, Мeroшина, Гаџин Хан, Житорађа, Бела Паланка, Алексинац, Прокупље и Блаце, са центром у Нишу; као подручјем деловања и утицаја урбаног насеља у функционалном и економском смислу без обзира на административну организованост.

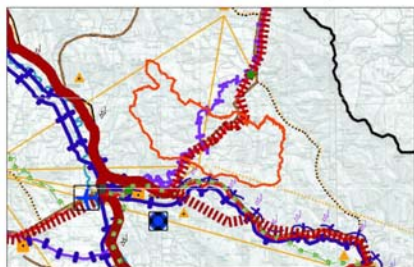
РЕФЕРАЛНА КАРТА I (ИЗВОД)
КОРИШЋЕЊЕ ЗЕМЉИШТА И ФУНКЦИОНАЛНА УРБАНА ПОДРУЧЈА (модел 2020.)

РЕФЕРАЛНА КАРТА II (ИЗВОД)
МРЕЖА УРБАНИХ ЦЕНТРА И РЕГИОНАЛНА ОРГАНИЗАЦИЈА

ТРАНСПОРТНА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОНА ИНФРАСТРУКТУРА

ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА

- Аутопут постојећи
- Аутопут планирани
- Полуаутопут постојећи
- Државни пут I реда постојећи
- Државни пут I реда планирани
- Бициклическа рута
- Бициклически центри
- Гранични прелаз
- Магистрална пруга
- Регионална пруга

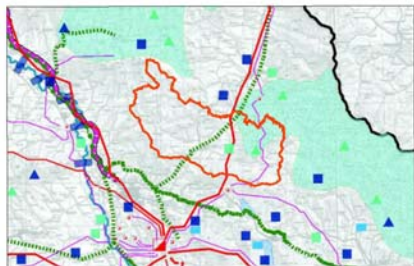
- Електрифициране пруге
- Планирана електрификација
- Аеродром постојећи
- Мултимодални чворови постојећи

ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОНА ИНФРАСТРУКТУРА

- Главне ТК центре
- ЦТ предајник постојећи
- ВХФ-ФМ предајник пост
- Коридор РР веза постојећи
- Оптички кабл постојећи
- Оптички кабл планирани

РЕФЕРАЛНА КАРТА IV (ИЗВОД)

ЕНЕРГЕТСКА И ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА

ЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА

- Постојећи далековод 400 KV
- Планирани далековод 400 KV
- Постојећи далековод 220 KV
- Планирани далековод 220 KV
- Постојећи далековод 110 KV
- Планирани далековод 110 KV
- Трансформаторска станица 400KV
- Трансформаторска станица 220KV
- Трансформаторска станица 110KV

- Хидроелектране
- Гасовод планирани
- Гасовод постојећи
- Продуктоводи и нафтоводи планирани

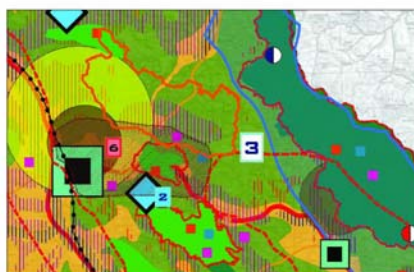
ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА

- Изворишта подземних вода постојећа
- Изворишта подземних вода потенцијала
- Акумулација постојећа
- Акумулација планирана
- Већа изворишта подземних вода
- Изворишта површинских вода

ПОДРУЧЈЕ ОПШТИНЕ СВРЉИГ

РЕФЕРАЛНА КАРТА V (ИЗВОД)

ТУРИЗАМ, ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, ПРИРОДНОГ И КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

ПРОСТОРНО-ФУНКЦИОНАЛНО СТРУКТУРИРАЊЕ ТУРИСТИЧКИХ ПРОСТОРА

Градски туристички центри

- Међународни значај
- Национални значај
- Бање
- Перспективно међународни значај

- 1. Врљачка Бања 2. Нишка Бања 3. Сокобања
- 4. Матарушка Бања 5. Буковичка Бања 6. Бања Ковилана
- 7. Врњачка Бања 8. Палић

Туристички кластери

- 1. Војвођина 2. Централна Србија/Београд
- 3. Југоисточна Србија 4. Средњина Србија
- 5. Југозападна Србија 6. Јужна Србија/Косово и Метохија

Туристичке дестинације

- Дестинације са целогодишњом понудом

ПОДРУЧЈЕ ОПШТИНЕ СВРЉИГ

ЗАШТИТА И ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Културна подвучја - стратешки приоритети до 2011. године

- 1. Приоритетна културна подвучја
- 1. подручје Фрушке Горе, Сремских Карловаца и Петровградске тврђаве
- 2. подручје Баче, Београда, Палића и Карловиха
- 3. 4. подручје Дунава са римским ланосом и средњовековним тврђама и подручје Виницацкијама
- 5. подручје Царичиног града 6. шире подручје Ниша са Медијаном
- 6. подручје Голије и Новог Пазара

ЗАШТИТА ПРИРОДНОГ НАСЛЕЂА

- Значајна подручја дневних лептира Европе РВА
- Међународно значајна биљна подручја IPA
- Међународно значајна подручја за птице IBA
- Подручја предложена за упис у Рамсарску листу
- Подручја предложена у листу резервата (UNESCO-MAB)
- Заштићена подручја већа од 500ha
- Подручја предложена за заштиту већа од 500ha
- EMERALD подручја

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И РИЗИЦИ

Подручја загађена и деградирани животне средине

- Главни саобраћајни коридори

Подручја угрожене животне средине

- Урбана подручја угрожене животне средине

Важније магистралне саобраћајнице

- Зоне интензивне пољопривреде

Подручја квалитетне животне средине

- шуме, воћњаци, виноградни, ливаде, пашњаци

Подручја веома квалитетне животне средине

- заштићена природна добра и неприступачни терени

Управљање отпадом

- Регионални центри за управљање комуналним отпадом

- Централна регионална складишта за опасан отпад

Ризици од природних непогода

- Подручја очекиване јачине земљотреса преко 8°MCS

- Подручја екстремне ерозије

- Подручја најугроженија процесом клинења тла

- Потенцијална поплавна подручја

Подручје Плана обухваћено је развојном осовином I ранга Коридора X дуж Јужне Мораве ка Скопљу и Солуну, који подразумева концентрацију индустрије, туризма и савремених услуга, и крака Хс дуж Нишаве ка Софији, за који се планира развој туризма, индустрије, шумарства и мањих привредних грана. Урбани центри биће од значаја за активирање ових привредних потенцијала, а квалитет повезивања са локалним и регионалним целинама биће просторно развојни приоритет.

Општина Сврљиг спада у крајње демографски угрожена подручја, за чији је опстанак кључан убрзани привредни развој, заснован на развоју примарног сектора кроз диверзификацију делатности. У брдском и планинском подручју Нишавског округа, које обухвата и планско подручје, приоритетни правци просторне орјентације пољопривредне производње су мешовито и пашњачко сточарство, са комплементарним воћарством и агрошумарством, као и посебним усмерењима ужих локалитета на виноградарство и производњу органске хране. Основни принципи привредног развоја су ослањање на локалне сировинске и људске ресурсе и еколошка оправданост планираних активности.

Кроз планско подручје пролази траса планираног аутопута Е-771, паралелна са постојећим државним путем I реда 25, и регионална железничка пруга, за коју се планира ревитализација и модернизација, али не спада у стратешке приоритете до 2014. године.

У погледу енергетске инфраструктуре планира се искоришћење потенцијала малих водотокова изградњом малих хидроелектрана, као и ветроелектрана за коришћење енергије ветра. У оквиру Тимочког регионалног система и постојећег Књажевачког подсистема за водоснабдевање, на територији катастарске општине Околиште планирана је акумулација првог приоритета $V_{\max}=15 \cdot 10^6 \text{ m}^3$ и КНУ=520mm, са постројењем за пречишћавање воде (ППОВ). Кроз планско подручје планирана је траса гасовода, као и ВХФ-ФМ предајник са коридором РР везе.

У погледу заштите животне средине, планско подручје је подручје квалитетне животне средине претежно под шумама, воћњацима, виноградима, ливадама и пашњацима. Ризик од природних непогода представљају клизишта у појасу Сврљишких планина. Управљање комуналним и опасним отпадом упућује се на Регионални центар, односно Централно регионално складиште у Нишу. Подручје Сврљишких планина третира се као међународно значајно биљно подручје ИРА.

Просторни план подручја посебне намене Сићевачка клисура („Службени лист града Ниша“ бр.16/1995)

Граница овог плана поклапа се са границом Парка природе Сићевачка Клисура, проглашеног Уредбом о заштити („Службени гласник РС“ бр.16/2000). Обухвата предметно подручје површине око 210ха у појасу Сврљишких планина. За овај простор примењиваће се одреднице за режим III степена заштите.

1.2.2. ПРАВНИ ОСНОВ

Правни основ за израду Просторног плана општине Сврљиг садржан је у одредбама следећих закона и подзаконских прописа:

- Закону о планирању и изградњи („Службени гласник РС“, број 72/2009, 81/2009 и 64/2010), којим је прописана израда просторних планова за све јединице локалне самоуправе;
- Правилнику о садржини и изради планских докумената („Службени гласник РС“, број 31/2010 и 69/2010), којим је, министар надлежан за послове просторног планирања ближе прописао садржину, начин и поступак израде планских докумената;
- Закону о Просторном плану Републике Србије („Службени гласник РС“ број 80/2010);
- Закону о регионалном развоју („Службени гласник РС“ бр.51/2009);
- Закону о заштити животне средине („Службени гласник РС“, број 135/2004, 36/2009 и 72/2009);
- Закону о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, број 135/2004 и 88/2010);

- Закону о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, број 135/2004 и 36/2009);
- Закону о заштити природе („Службени гласник РС“, број 36/2009, 88/2010 и 91/2010);
- Закону о шумама („Службени гласник РС“, број 30/2010);
- Закону о водама („Службени гласник РС“, број 30/2010);
- Закону о пољопривредном земљишту („Службени гласник РС“, бр. 62/2006 и 41/2009);
- Закон о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС“, број 41/2009);
- Закону о енергетици („Службени гласник РС“, број 36/2009 и 88/2010);
- Закону о туризму („Службени гласник РС“, број 45/2005);
- Закону о културним добрима („Службени гласник РС“, број 71/94);
- Закону о јавним путевима („Службени гласник РС“, број 101/2005 и 123/2007);
- Закону о железници („Службени гласник РС“, број 18/2005);
- Закону о телекомуникацијама („Службени гласник РС“, број 44/2003 и 36/2006);
- Закон о управљању отпадом („Службени гласник РС“, број 36/2009 и 88/2010);
- Закону о одбрани („Службени гласник РС“, број 116/2007);
- Закону о ванредним ситуацијама („Службени гласник РС“, број 111/2009) и др.

1.3. ОБАВЕЗЕ, УСЛОВИ И СМЕРНИЦЕ ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА И ДРУГИХ РАЗВОЈНИХ ДОКУМЕНАТА

Проблеми одрживог развоја сагледани су кроз националне стратешке документе, првенствено кроз:

- Националну стратегију одрживог развоја до 2017. године („Службени гласник РС“ бр. 55/05), где се одрживи развој сагледава кроз основне националне приоритете:
 - Чланство у ЕУ,
 - Развој конкурентне тржишне привреде и уравнотежен економски раст,
 - Развој људских ресурса и повећање запошљавања,
 - Развој инфраструктуре и равномеран регионални развој,
 - Заштита и унапређење животне средине и рационално коришћење природних ресурса.
- Стратегију регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2012. године („Службени гласник РС“, број 53/07), где се равномеран регионалан развој, као стратегијски циљ, састоји од 5 димензија развијености: економија, образовање, демографија, инфраструктура и екологија. Према анализи нивоа развијености, пре свега у односу на народни доходак по становнику и стопу незапослености, општина Сврљиг спада у „традиционално“ неразвијено подручје (НРП), које карактеришу кумулирани вишедеценијски економски, структурни, социјални и демографски проблеми.

Основне смернице за подстицање регионалног развоја препознате су у:

- Фискалној политици (пренос овлашћења и одговорности на локални ниво, стварање услова за привлачење инвестиција и решавање проблема незапослености НРП),
- Кредитној политици (формирање посебне јединице у оквиру Фонда за развој РС који ће се бавити подстицајним кредитирањем развојних пројеката који долазе из НРП),
- Државној помоћи (Фонд за развој РС, Агенција за страна улагања и промоцију извоза (СИЕПА), фондови ЕУ (предприступни ИПА фондови)),
- Политици запошљавања (давање пореских олакшица за запошљавање у „регијама са високим степеном ризика“ (општина Сврљиг)),
- Политици прекограничне и међурегионалне сарадње, кроз заједничке пројекте и сарадњу привредних субјеката и невладиних организација, братимљење општина у региону, отварање слободних зона у НРП од стране локалне самоуправе (под условом да постоји веза магистралним путем на мрежу европских путева, и да пословање слободне зоне позитивно утиче на привредне субјекте који послују ван ње),
- Инвестиционој политици (општина Сврљиг има најнижи ниво инвестиција по становнику (испод 3% просека)), која се првенствено односи на осавремењивање опреме и производних

процеса, и додатне инвестиције у људски капитал, истраживање и развој. Посебни инвестициони подстицајни механизми (пored оних који су регулисани фискалном, кредитном и политиком међурегионалне сарадње) су: убрзана амортизација, субвенција за формирање производних капацитета за мала и средња предузећа и радње у НРП, бонификација камата за предузећа која се инвестирају на НРП, партиципације државе у предузећима на НРП и до 50%.

- Политици страних улагања, где је потребно у општини основати канцеларију за питања локалног економског развоја, затим дефинисати имовину општина доношењем Закона о имовини ЛС, а за улагаче на неравијеним подручјима требало би обезбедити ослобађање од плаћања закупа земљишта. Оснивањем индустријских паркова у неразвијеним подручјима могла би се постићи концентрација привредних активности на локацији која иначе не би била препозната од страних инвеститора.
- Политици конкурентности, као основног елемента сваке отворене и тржишне економије, где се истиче мера прихватања Права конкуренције ЕУ и побољшање институционалних решења,
- Индустријској политици, где Нишавски округ остварује највећу бруго додату вредност у прехрамбеној производњи.
- Политици развоја предузетништва,
- Аграрној политици, где се посебна пажња поклања породичним фармама (укрупњавањем породичних газдинстава), као много ефикаснијим од великих конгломерата, затим власништву над земљиштем и обезбеђивању његовог ефикасног коришћења кроз враћање приватног земљишта пређашњим власницима или продаје путем тендера и исплате власника, односно давањем у закуп државног земљишта, на основу програма и закона ЛС.
- Подстицању развоја привредне инфраструктуре, где се интензивно улаже у саобраћајнице од националног и регионалног значаја, повезују мање средине са регионалним центрима, и као локални приоритет, подстицајним средствима за развој села реконструише локална инфраструктура.
- Туризму, којим се развојно утиче на више нивоа: подстиче се привредни раст и запошљавање, ствара се позитивна међународна слика, обезбеђује се дугорочна заштита природних и културних ресурса, и обавезује испуњење међународних стандарда квалитета, првенствено заштита туристичких потрошача.
- Социјалној политици, где се тежи ефикасном систему социјалне заштите и услуга, кроз просторно и садржајно повезивање социјалних актера у локалној заједници и региону и њихово заједничко и синхронизовано деловање.
- На нивоу општине донета је Стратегија одрживог развоја општине Сврљиг, која рефлектује дате смернице на локални ниво и представља стратешки основ израде Просторног плана.

Остали важни стратешки документи:

- Национални програм за интеграцију у Европску Унију (НПИ), 2008.
- Националне стратешке смернице за рурални развој 2008-2013,
- Стратегија развоја пољопривреде Србије („Службени гласник РС“, бр. 78/05),
- Стратегија развоја шумарства („Службени гласник РС“, бр. 59/06),
- Национални програм заштите животне средине (до 2019. године)
- Водопривредна основа Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 11/02),
- Стратегија успостављања инфраструктуре просторних података у Републици Србији за период 2010. до 2012. године („Службени гласник РС“, бр.81/2010),
- Национална стратегија привредног развоја Републике Србије 2006-2012,
- Стратегија развоја конкурентних и иновативних малих и средњих предузећа за период 2008-2013. године, („Службени гласник РС“, бр.103/08),
- Стратегија развоја и промоције друштвено одговорног пословања у Републици Србији за период од 2010. до 2015. године,
- Стратегија развоја информатичког друштва у Републици Србији до 2020.године,
- Стратегија развоја туризма Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 91/06),

- Стратегија развоја спорта у Републици Србоко за период од 2009. до 2013. године,
- Стратегија развоја трговине Републике Србије,
- Стратегија развоја железничког, друмског, водног, ваздушног и интермодалног транспорта у Републици Србији од 2008 до 2015. године („Службени гласник РС“ бр. 4/08),
- Стратегија развоја енергетике Републике Србије до 2015. године,
- Стратегија развоја телекомуникација у РС 2006-2010 („Службени гласник РС“ бр. 99/06 и 4/09),
- Стратегија развоја електронских комуникација у Републици Србији од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС“, бр. 68/2010),
- Стратегија развоја широкопојасног приступа у Републици Србији до 2012. године („Службени гласник РС“, бр. 84/09),
- Стратегија развоја поштанских услуга у Србији („Службени гласник РС“, бр. 23/08 и 21/2010),
- Стратегија за смањење сиромаштва у Србији, 2006,
- Национална стратегија запошљавања 2005 - 2010,
- Национална стратегија за младе („Службени гласник РС“, бр. 55/05),
- Национална стратегија за укључивање Републике Србије у механизам чистог развоја Кјото протокола за секторе управљања отпадом, пољопривреде и шумарства,
- Стратегија управљања отпадом за период 2010-2019. године („Службени гласник РС“, број 29/2010),
- Стратегија увођења чистије производње у Републици Србији („Службени гласник РС“, број 17/09),
- Стратегија националне безбедности Републике Србије,
- Стратегија одбране Републике Србије.

1.4. ПРЕГЛЕД ПРИКУПЉЕНИХ ПОДАТАКА И УСЛОВА НАДЛЕЖНИХ ИНСТИТУЦИЈА

За потребе израде Просторног плана Општинска управа Општине Сврљиг упутила је 45 захтева надлежним институцијама за издавање услова и података који су од значаја за израду Плана (Табела 3). На захтеве је позитивно одговорило 24 институција.

Табела 3: *Списак институција којима су упућени захтеви за издавање услова и података за израду Просторног плана*

МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ 11 000 БЕОГРАД Немањина 22-26	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ СРБИЈЕ 11 070 НОВИ БЕОГРАД Др Ивана Рибара 91
ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ СРБИЈЕ Радна јединица у Нишу 11 000 НИШ Вождова 14/II	ЈВП "СРБИЈА ВОДЕ" ВПЦ " Морава" 18 000 Ниш Булевар Краља Александра Ујединитеља 2
ЈВП "СРБИЈА ВОДЕ" ВПЦ " Сава-Дунав" Радна јединица Неготин 19 000 Неготин Станка Пауновића 19	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ 18 000 НИШ Добрчка 2
РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ 11 118 БЕОГРАД Радослава Грујића 11	МИНИСТАРСТВО ЗА ИНФРАСТРУКТУРУ 11 000 БЕОГРАД Немањина 22-26
ПРЕДУЗЕЋЕ ЗА ИЗГРАДЊУ ГАСОВОДНИХ СИСТЕМА, ТРАНСПОРТ И ПРОМЕТ ПРИРОДНОГ ГАСА, А.Д."ЈУГОРОСГАЗ" 11 000 БЕОГРАД Змај Јовина 8-10	ПРЕДУЗЕЋЕ ЗА ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈЕ "ТЕЛЕКОМ СРБИЈА" А.Д. ИЗВРШНА ДИРЕКЦИЈА РЕГИЈЕ ЈУГ Самостална служба за планирање и инжењеринг 18 000 НИШ Вождова 11
ЈП "ЖЕЛЕЗНИЦЕ СРБИЈЕ" Сектор за стратегију и развој 11 000 БЕОГРАД Немањина 6	МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ УПРАВА ЗА ИНФРАСТРУКТУРУ 11 000 БЕОГРАД Балканска 53

МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ <u>11 000 БЕОГРАД</u> Краља Милана 36	МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ Републичка Дирекција за воде <u>11 070 БЕОГРАД</u> Булевар умедности 2А
ЈП СРБИЈАШУМЕ ШУМСКА УПРАВА НИШ <u>18 000 НИШ</u> Првوماјска 46	ЈП СРБИЈАШУМЕ БИРО ЗА УРЕЂИВАЊЕ ШУМА <u>11 000 БЕОГРАД</u> Бирчанинова 30
ПРИВРЕДНО ДРУШТВО ЗА ДИСТРИБУЦИЈУ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ "ЈУГОИСТОК" Д.О.О.НИШ "ЕЛЕКТРОДИСТРИБУЦИЈА НИШ" <u>18 0000 НИШ</u> Булевар др Зорана Ђинђића 46а	РЕПУБЛИЧКИ ХИДРОМЕТЕОРОЛОШКИ ЗАВОД СРБИЈЕ Директор <u>11 030 БЕОГРАД</u> (поштански факс 100) Кнеза Вишеслава 66
МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ПОЛИЦИЈСКА УПРАВА НИШ <u>18 000 НИШ</u> Наде Томић 18	КУЛТУРНИ ЦЕНТАР СВРЉИГ <u>18360 Сврљиг</u> Боре Брице 2
МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОДЕЉЕЊЕ ПОЛИЦИЈСКЕ УПРАВЕ СВРЉИГ <u>18360 Сврљиг</u> Радетова 31	ЈП "ПУТЕВИ СРБИЈЕ" <u>11 000 БЕОГРАД</u> Булевар краља Александра 282
МИНИСТАРСТВО ЗА НАУКУ И ТЕХНОЛОШКИ РАЗВОЈ <u>11 000 БЕОГРАД</u> Немањина бр. 22-26	МИНИСТАРСТВО ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ПРОСТОРНОГ ПЛАНИРАЊА <u>11 000 БЕОГРАД</u> Немањина бр. 11
ЈП "ЕЛЕКТРОМРЕЖЕ СРБИЈЕ" <u>11 000 БЕОГРАД</u> Кнеза Милоша бр. 11	ДРУШТВЕНО ВОДОПРИВРЕДНО ПРЕДУЗЕЋЕ "ЕРОЗИЈА" НИШ <u>18 000 Ниш</u> Генерала Милојка Лешјанина бр. 12
"НИШ-ЕКСПРЕС" НИШ Директор <u>18 000 Н И Ш</u> Благоја Паровића 66	ЈП "ЖЕЛЕЗНИЦЕ СРБИЈЕ" Секција ЗОП Ниш <u>18000 Н И Ш</u> Трг краља Александра 11/3
ЈП ПТТ САОБРАЋАЈА СРБИЈА ЈЕДИНИЦА ПОШТАНСКЕ МРЕЖЕ СВРЉИГ <u>18360 Сврљиг</u> Радетова 31	АГЕНЦИЈА ЗА ПРИВРЕДНЕ РЕГИСТРЕ <u>11000 Београд</u> Трг Николе Пашића 5/4
ОСНОВНА ШКОЛА "ВИТКО И СВЕТА" <u>18360 Сврљиг</u> Радетова 31	УСТАНОВА ЗА ДЕЦУ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА "ПРВА РАДОСТ" СВРЉИГ <u>18360 Сврљиг</u> Радетова 31
Дом здравља „Др Љубинко Ђорђевић“ Сврљиг <u>18360 Сврљиг</u> Хаџићева 40	СРЕДЊА СТРУЧНА ШКОЛА "Душан Тривунац Драгош" <u>18360Сврљиг</u> Гордане Тодоровић 2
ОПШТИНСКА УПРАВА ОПШТИНЕ СВРЉИГ – Служба за друштвене делатности <u>18360 Сврљиг</u> Радетова 31	МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ <u>11 000 БЕОГРАД</u> Немањина 24
МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ <u>11 000 БЕОГРАД</u> Влајковићева 3	МИНИСТАРСТВО ОМЛАДИНЕ И СПОРТА <u>11070 Нови Београд</u> Булевар Михајла Пупина 2
МИНИСТАРСТВО РАДА И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ <u>11 000 БЕОГРАД</u> Немањина бр. 22-24	"ТЕЛЕНОР " д.о.о. <u>11 070 Н О В И БЕОГРАД</u> Омладинских бригада 90
" VIP MOBILE " д.о.о. <u>11 070 Н О В И БЕОГРАД</u> Омладинских бригада 21	РЕПУБЛИЧКИ ГЕОДЕТСКИ ЗАВОД Служба у Сврљигу <u>18360 Сврљиг</u> Радетова 31
РЕПУБЛИЧКИ ГЕОДЕТСКИ ЗАВОД <u>11000 Београд</u> Булевар војводе Мишића 39	ЈАВНО КОМУНАЛНО-СТАМБЕНО ПРЕДУЗЕЋЕ СВРЉИГ <u>18360 Сврљиг</u> Радетова 27
ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ ДИРЕКЦИЈА ЗА ИЗГРАДЊУ СВРЉИГ <u>18360 Сврљиг</u> Радетова 31	

II АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

2.1. СКРАЋЕНИ ПРИКАЗ И ОЦЕНА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА СА ОГРАНИЧЕЊИМА И ПОТЕНЦИЈАЛИМА ЗА РАЗВОЈ

2.1.1. ПРИРОДНИ СИСТЕМИ И РЕСУРСИ

Тектонски склоп и геолошка грађа

Територија општине Сврљиг смештена је у унутрашњем делу карпато-балканског планинског масива источне Србије. Захвата Сврљишку котлину са околним планинским узвишењима, протежући се преко више јасно издвојених географских целина.

Током алпске орогенезе на планском подручју издвојено је неколико тектонских јединица. Антиклинала Сврљишких планина, Курилова, Озрена и Девице са Тресибабом представљају издигнуте структуре рељефа. Насупрот њима стоје сврљишка и палилулска потоплина и део сенонског тектонског рова на источном ободу сврљишке котлине, као типична орографска структура. Формирање поменутих структурних јединица везано је за неколико маркантних раседних линија, нарочито за сврљишки и озренски расед. Жива тектонска активност у прошлости указује да се читава територија Источне Србије простире на лабилном терену, испресецаном бројним уздужним и попречним раседима. Зато се на основу досадашњих истраживања сеизмичности, шире подручје Сврљига сврстава у VII^о MCS скале.

Геолошки састав обухвата стене различите старости и физичко-хемијских својстава. Пермски црвени пешчари распрострањени су на падинама Калафата. Мезозојски карбонатни комплекс представљен је кречњацима и доломатима од којих су изграђене Сврљишке планине, Тресибаба и јужни обронци Озрена и Девице, као и падине неогених седимената сврљишког и палилулског басена. Снажно су набрани, са различитим правцем пружања и падом слојева, а на теменима и заравњеним платоима планинских узвишења су карстификовани. Неогени седименти изграђују дно сврљишког и палилулског басена. Са свих страна опкољавају их мезозојски седименти, осим на ниским пресединама преко којих се везују са неогеним комплексима у нишкој и алексиначкој котлини. Квартарне наслаге представљене су углавном алувијалним и полувијалним наносима разноврсних шљункова и пескова. Највећим делом су присутне у долини Сврљишког Тимока и његових већих притока.

Геоморфолошке карактеристике

Дејством ерозивних сила на иницијалну тектонску основу створена је рељефна структура са неколико геоморфолошких целина, које улазе у састав сложеног система композитне долине Сврљишког Тимока. У оквиру ње се издвајају: Сврљишка котлина, клисура Ждрело, Палилулска котлина, Сврљишка клисура и Књажевачка котлина. Сврљишку котлину, као најмаркантнији део композитне долине, окружују високе Сврљишке планине, Калафат и Тресибаба.

Сврљишке планине граде јужни обод Сврљишке котлине. Пружају се у правцу исток-запад у дужини од око 25 km. Чине јасно издвојен планински венац, који је од нижег котлинског рељефа одвојен изразитим, местимично до 400 m високим кречњачким одсеком. Теме ове планине, од Вишеграда на западу па све до крајњих источних делова изнад Бабиног Кала, изграђује пространа денудациона површ. Са ове површи издиже се низ купастих узвишења, од којих је највиши Зелени врх (1334 m). Поступно ширење површи и њено лучно извијање последица је тектонских поремећаја и сучељавања главних уздужних раседних линија, дуж којих су планине издигнуте.

Због изразитог кречњачког састава, рељеф Сврљишке планине је крашким процесом знатно редуциран, тако да њено теме има изглед типичног безводног, обешумљеног и голог крашког подручја. У унутрашњости кречњачког масива Сврљишких планина развијене су пећине. Преконошка пећина, дуга око 370 m је највећа, и са Равном пећи је под заштитом као споменик природе.

Калафат (839 m) се простире између Нишке котлине, долине Топоничке реке и Сврљишке котлине. Представља део спољњег лука карпато-балканида, правца пружања СЗ-ЈИ. Изворишним крацима притока Сврљишког Тимока, Мораве и Нишаве, планински масив је издељен у низу коса, које се радијално разилазе до централног дела планине. Од рељефа суседних котлина одвојен је узаним кречњачким гредима, истоветног правца пружања са главним планинским венцем. Планински потоци који се спуштају са Калафата усекали су кратке клисурасте долине. На странама ових долина развијене су пећине, од којих је највећа пећина Самар код Копајкошаре. Значајне су и пећине Попшички пештер и Језава, као заштићени споменици природе.

Тресибаба (787 m) представља истакнути заталасани и засвођени кречњачки плато између Сврљишке и Књажевачке котлине. На западу је дубоко засечена епигенетском клисуром Сврљишког Тимока и морфолошки одвојена од масива Девике. Крашким процесом на површинама Тресибабе формиране су бројне вртаче, следе и суве крашке долине.

Сврљишка котлина пружа се попречно у оквиру карпато-балканског система источне Србије, у правцу И-З, у дужини од 25 km и ширини 8-10 km и површином око 150 km². Садашње морфолошке висине рељефа котлине варирају од 370-600 m, док средња висина износи око 460 m. Са свих страна јасно је ограничена високим планинама, сем на ниским пресединама којима је повезана са суседним басенима и Моравском, Нишавском и Тимочком долином.

Полифазно усецање површи и тераса условило је знатну хоризонталну и вертикалну рашчлањеност рељефа на планском подручју. Због рашчлањености рељефа и хетерогеног литолошког састава неогених седимената долази до појаве клижења земљишта. Најактивније урвинско подручје је у селу Грбавче. Поред тога, запажена су клизишта на северним падинама Грамаде, као и у долини Сливовичког потока и Изворске реке и у атару Бурдима и Периша.

Низводно од Сврљишке котлине је кратка клисура Ждрело дуга око 2 km, стрмих и стеновитих литица. Овде Сврљишки тимок прима са леве стране Белу реку, која је у доњем току епигенетски усечена. Између клисура Ждрело и доње Сврљишке клисура уметнута је мања Палилулска котлина, која се простире у правцу И-З, у дужини од 12 km и ширини око 6 km. Долина Сврљишког Тимока овде има изразито асиметрични карактер; десна долињска страна је стрма и стеновата, а на левој је развијен долињски рељеф притока Белице и Трстенице.

Низводно од Палилулске котлине је доња Сврљишка клисура, дугачка око 10 километара. Усечена је у најнижој површи која је очувана изнад страна клисура. Карактеришу је бројни укљештени меандри, остеоњаци, точила и широки сипари, обзиром да се клисура развила из оточног рукавца сврљишког језера и да је најпре просекла неогене седименте.

Климатске карактеристике

Климатске карактеристике подручја Плана одређене су атмосферском циркулацијом, положајем унутар карпато-балканског планинског лука и рељефом, који преко надморске висине, експозиције падина и правца пружања планинских венаца утиче на модификовање појединих елемената климе. Високи планински венци Сврљишких планина и Калафата спречавају веће продоре ваздушних маса са југа, из долине Јужне Мораве, а продоре континенталних ваздушних маса са севера, из влашко-понијског басена, задржава било Тресибабе. Изолованост од утицаја ваздушних маса суседних области условило је појаву жупног климата у нижим котлинским пределима, док се са повећањем надморске висине поступно осећају утицаји субпланинске климе.

Како на подручју Плана нема метеоролошке станице, при одређивању вредности појединих климатских елемената, по препоруци Републичког хидрометеоролошког завода, користе се подаци главне метеоролошке станице Ниш за период 1991-2009 године, као и подручних мрежа климатолошких и падавинских станица, уз прилагођавање физичко-географских услова ширег окружења планског подручја, посебно из разлога што се ради о клими котлинске, средње планинске и планинске области, где утицај рељефа вишеструко модификује годишњи ток и вредности свих климатских фактора.

Успостављањем вертикалног термичког градијента између средње месечних и годишњих температура ваздуха са Метеоролошке опсерваторије у Нишу за период 1991-2009 године и подручја Плана, срачунате су оријентационе месечне и средње годишње температуре. Средња годишња температура у Сврљигу је 11,1°C, јануар је најхладнији зимски месец са 0,0°C, а јули најтоплији летњи месец са температуром од 21,7°C, те је средња годишња амплитуда 21,7°C.

Тресибаба, Калафат и њихови обронци имају средњу годишњу температуру између 9 и 10°C, док се Сврљишке планине одликују субпланинском климом са средњом годишњом температуром од 6 до 8°C. На Сврљишким планинама негативне средње месечне температуре, поред јануара, имају децембар и фебруар. Средње јулске температуре се крећу од 16 до 18°C.

Средње температуре по годишњим добима за подручје Плана значајне су за развој пољопривреде и крећу се од 1° за зимски период до 20,7° за летњи. Због споријег загревања ваздуха у пролеће, вегетациони период на планинама отпочиње тек почетком маја и траје до прве половине октобра. Овакав ток температура указује да је јесен незнатно топлија од пролећа, док вегетацијски период од априла до септембра има средњу температуру од 17,8°C, што је веома повољно за сетву, напредовање и сазревање пољопривредних култура.

Количина падавина креће се од 593 mm у Сврљигу до преко 1000 mm на највишим деловима Сврљишких планина. Снег је редовна зимска појава. Снежни покривач преко 1 cm. дебљине у Сврљишкој котлини просечно се годишње задржи око 40 дана, а дебљи слој од 20 cm преко 20 дана. На нижим надморским висинама снежни покривач образује се у просеку половином децембра и траје до почетка марта, а на планинама од половине новембра до почетка априла, па чак и маја.

На основу глобалних кретања ваздушних маса у источној Србији, може се закључити да највећу частину има локални кошавски ветар, као и северозападни и западни ветар. На правац ових ветрова утиче рељеф, који каналише њихов правац дувања. Локални кошавски ветар пипада северном квадранту и по честини дувања у току године заостаје само за ветровима из западног квадранта.

Наведени климатски и метеоролошки показатељи представљају еколошке смернице за даље планирање простора у циљу очувања еколошког капацитета, и то у смислу: намене и изграђености простора, аерације, избора енергената за опремање насеља, озелењавања и очувања животне средине и природног пејзажа.

Хидрографске карактеристике

У хидрографском погледу подручју Плана издвајају се две целине. Првој припада виша планинска кречњачка зона Сврљишких планина и Тресибабе са карактером крашке хидрографије, а другој нижи делови котлинског рељефа и обронци Калафата, изграђени од језерских наслага и пешчара, који имају све карактеристике издани у вододрживим теренима.

Према карактеру издани и могућем начину захватања, ресурси подземних вода могу се поделити на врела и изданске воде. Врела на вишем котлинском побрђу, која истичу на контакту кречњака и неогених седимената, представљају најзначајније резерве подземних вода. Она су поређана у једном кружном низу око Сврљишке котлине. Најчешће се јављају на висини од око 500 m. Међу издашнијим врелима истичу се она на северним падинама Сврљишких планина: Румењак, Белоињско, Преконошко, Црнољевичко, Округличко и Гулијанско врело. У источном делу котлине су мања два врела, на јужним падинама Тресибабе истичу се Доње и Горње врело, као и врела код Драјинца, Лалинца и Сливја.

Изнад ове зоне сталног истицања крашке издани, ређе се јављају контактни крашки извори, чија је издашност некада била довољна за потребе веома развијеног високопланинског сточарства. За раседне зоне везана је појава термоминералних извора. Најзначајније крашко-термално врело се налази у селу Попшици. Његова издашност је око 20 l/sec, а температура воде око 21°C, са радиоактивним својствима. У подгорини Сврљишких планина су Округличке терме, издашности око 30 l/sec и температуре 14°C, а у Сврљишкој клисури је Нишевачка Бањица.

Највећи део планског подручја гравитира сливу Сврљишког Тимока, сем западног дела који припада у сливу Горње Топонице и даље сливу Јужне Мораве. Сврљишки Тимок настаје

спајањем Турије, Манојличке и Округличке реке. Од састава изворишних кракова па до Нишевца, тече по широкој алувијаној равни. На овом сектору прима Изворску реку са десне стране, а са леве прихвата воде кратких притока које хране врела из суподине Сврљишких планина, затим Правачку реку и Калницу. Код Нишевца се пробија кроз кањонску клисуру дугу 1200 m, а низводно од ње протиче кроз Палилулску котлину, у којој са леве стране прима Белицу и Трстеницу. По изласку из котлине тече Сврљишком клисуром и код Књажевца се спаја са Трговишким Тимоком.

Укупна дужина Сврљишког Тимока кроз планско подручје је око 31 км. Просечан пад на уздужном профилу износи 7,5%. Постоји једна водомерна станица у Рогошту, неколико километара низводно ван подручја Плана. Средњи месечни водостаји и протицаји указују на један максимум протицаја у марту и минимум у септембру, према чему река припада умерено континенталној варијанти плувионијалног режима.

Деструктивно дејство површинских падавинских вода огледа се у наглашено присутном рецентном ерозивном процесу. Ти процеси су посебно изражени у сликовима Гулијанске и Околишке реке и Црнољевичког, Ђуриначког, Белоињског потока и Турије. Бујични водотокови проузрокују сваке године знатне материјалне штете јер поткопавају обале, видно односе земљиште, угрожавају и оштећују насеља и саобраћајнице, а поред тога испирају из земљишта хранљиве састојке.

Тимок се са пролећа често излива из плитко усеченог корита и плави околно земљиште. Ова појава нарочито је истакнута узводно од Тимоковог природног понора Пандирала. За време високих вода овај понор не може да прими сву воду коју носи Сврљишки Тимок, па се због успора разлива и плави околно земљиште. На тај начин понор делује и као природни регулатор протицаја, јер задржава високе поплавне таласе, узводно стварајући привремено језеро (3-5 дана).

На сектору између ушћа Околиштанске реке и Нишевца, поплаве су нагле и краткотрајне и њима је укупно изложено око 750 ha.

За мелиорационо уређење долине Сврљишког Тимока неопходно је умирење његових бујичних притока, затим уређење корита Тимока ради лакшег спровођења великих вода, као и изградња ободних и одводних канала. Мелиорационим уређењем и наводњавањем површина у непосредној долини могу се добити знатне обрадиве површине за оптималну пољопривредну производњу. Наводњавање је неопходно, нарочито у току лета због недостатка атмосферске влаге. Међутим, сам Тимок лети нема довољно воде за наводњавање, што упућује да воду за ове потребе треба акумулисати на његовим притокама и земљиште наводњавати гравитационим испуштањем

Педолошке карактеристике

На алувијалној равни Сврљишког Тимока и његових притока развијена су три типа алувијалих земљишта:

- карбонатни подбарни алувијум на најнижој тераси у долини Тимока,
- карбонатни забарени алувијум непосредно поред Сврљишког Тимока
- ливадско земљиште на десној обали Сврљишког Тимока.

Смонице су образоване на неогеним седиментима. Ова у основи дубока и генетски развијена земљишта су изгубила типска својства и еволуирала ка зоналним земљиштима.

Карбонатна еродирана смоница распрострањена је котлинском побрђу између Гушевца и Сливја, на десној страни Калнице и десној страни Сврљишког Тимока..

Смонице у огајњачавању и смонице срећемо у нижем котлинском рељефу, у атару Грбавца и Лалинца, са обе стране Сврљишког Тимока узводно од Нишевца, и низводно у атарима Вароши и Палилуле.

Подзоласта земљишта на глиновитој подлози заузимају централне делове Сврљишке котлине

Комплекс гајњача и гајњача у оподзољавању развијен је на десној долињској страни Околишке и Прачке реке, око Сврљига и Жељева и на десној страни Калничке реке.

Подзоласта земљишта на пешчару јављају се на Калафату, у северној подгорини Сврљишких планина и атару Влахова.

Литогено земљиште на кречњаку у подзолавању распрострањено је у Палилулској котлини, у атару Мечјег Дола.

Планинска тла представљена су комплексом буавица и рудо шумских земљишта. Развијена су на кречњацима Сврљишких планина, Тресибаве и обронака Озрена и Девице.

Гајњаче на кречњаку прекривају терене северно од Гулијана и Извора, око Љубаводе и јужно од Галибабина и представљају добра земљишта за ратарство.

Комплекс земљишта у огајчавању и оподзолавању развијен је на простору између Периша и Манојлице, Мучибабае и Влахова, на Малушничкој коси и у средњем току Галибабиначке реке.

Општа карактеристика свих типова земљишта је у томе да изискују мере у циљу побољшања плодности. Једна од најуобичајенијих мера састоји се у продубљивању ораница уз истовремену калцификацију и уношење органских и минералних ђубрива.

Биогеографске карактеристике

Погодности фактора природне средине, а посебно климе са обиљем влаге, условиле су појаву разноврсног биљног покривача. Аутохтона, самоникла вегетација представљена је углавном ливадским и шумским зајењдницима, са израженом вертикалном зоналношћу.

Алувијална равна Сврљишког Тимока и његових већих притока је под шумама тополе, црне јове и врбе. Ове шуме не чине веће комплексе, већ се јављају у уском појасу поред корита реке, као појединачна или груписана стабла. Иза овог шумског појаса су станишта хидрофилних ливада и квалитетних трава, чији је део данас претворен у оранице и повртњаче под кукурузом и разним врстама поврћа. На биљне флорације алувијалних равни, на вишим терасама и нижим површинама у котлинама, надовезују се шуме храста сладуна и цера. Оне се простиру са обе стране Сврљишког Тимока, уступиле су место пшеници, у мањој мери кукурузу и воћњацима, а задржале се у мањим гајевима и забранима.

На кречњачким површинама Тресибаве изнад појаса шума сладуна и цера, распрострањене су букове шуме које у већим комплексима нарочито настањују северне ерозије дубоко усечених долина. Стабла су углавном изданачка и закржљала. Насупрот њима, букове шуме на кречњачком одсеку Сврљишких планина су са релативно добрим склопом и данас чине економски највредније шумске комплексе на подручју Плана. Четинарске шуме јављају се у виду новоподигнутих засада.

Пашњачке површине формирају се на кречњачкој и силикатној подлози. Пашњаци на кречњачкој подлози имали су и имају највећи економски значај за развој сточарства, а нарочито пашњаци на Сврљишким планинама, који се убрајају у најквалитетније површине у Србији. Посебна вредност травних површина Сврљишких планина је у томе што су за њих везана станишта лековитог биља (кадуља, жалфија, хајдучка трава, мајчина душица), по чему је овај крај на далеко познат.

Основу фауне чине медитерански, субмедитерански, средњеевропски и средњевалкански ендемски типови са незнатним примесама источноевропских врста. Природна фауна је доста проређена, што је основни разлог да су рептили - сиви гуштер, зелени гуштер, змије отровнице (поскок, шарка), белоушка, слепић и др. најбројнија фауна овог краја. Од крупне ловне дивљачи највише је заступљена срна, дивља свиња и зец, док су вук и лисеца још увек стално настањени по брлозима Сврљишких планина. Фауна птица је богата и разнолика, а посебно су карактеристични сури орао и јаребица камењарка са стаништем на високим стенама планинског гребена. Фазан и пољска јаребица се, и поред лова, још увек налазе у великом броју у равничарским пределима и побрђу.

Реке овог краја нису загађене индустријским отпадом, па су настањене бројним врстама риба.

Ограничења:

- Слаба информатичка основа о физичким, хемијским, биолошким и другим бонитетним особинама земљишта, као и степену деградације агенсима антропогеног порекла;

- Захваћеност великих површина на већим нагибима процесима јаке до ексцесивне ерозије, која је местимично потенцирана продирањем SO_2 у плитак хумусни хоризонт;
- Велика варијабилност месечних и годишњих падавина са честим несташицама воденог талога у периоду интензивног раста и развојка пољопривредних култура;
- Релативно висока заступљеност брдско-планинских предела, у којима постоје осетно неповољнији педолошки и климатски услови за вођење рентабилне пољопривредне производње.

Потенцијали:

- Изванредна хетерогеност микроклиматских, педолошких, хидрографских и других природних услова, која пружа могућност искоришћавања компаративних предности подручја у понуди широког асортимана квалитетних пољопривредно-прехранбених производа;
- Релативно велике површине плодних зиратних земљишта, без већих ограничења за еколошки безбедно наводњавање, посебно у долини Сврљишког Тимока;
- Богатство површинских и подземних вода, водоизворишта, и могућност за водоснабдевање и наводњавање;
- Одлични природни услови за унапређење производње грожђа и вина врхунског квалитета;
- Повољни агроколошки услови за развој воћарства на већини брдских терена, местимично погодних и за примену органских метода производње разноврсног континенталног воћа, посебно старих, аутохтоних сорти;
- Велике површине природних травњака, претежним делом ксерофилног флористичког састава, погодних за производњу сточних производа посебних и препознатљивих одлика квалитета;
- Повољни агроколошки услови планинских и делова брдских атара за плантажну производњу лековитог и ароматичног биља (камилица, валеријана, мента, босиљак и др);
- Могућности комбинованог коришћења пољопривредних и шумских површина у интегрисаном систему управљања земљиштем на принципима агрошумарства;
- Коришћење обновљивих извора енергије.

2.1.2. СТАНОВНИШТВО

На територији општине Сврљиг, према попису из 2002. године живи 17.284 становника у 6.528 домаћинстава, а просечна густина насељености износи 35 ст/км².

Кретање броја становништва у периоду од 1948-2002. године карактерише континуирани тренд смањења становништва. У односу на 1948. годину, када је у општини живело 32.282 становника, број становника је опао у 2002. години на 17.284 становника, односно за 53,54%.

Од укупно 39 насеља на планском подручју, само два имају тренд демографског раста и то: насеље Сврљиг, где је у периоду 1948-2002. године број становника порастао са 1.296 на 7.705, односно чак 594,52%, и насеље Жељево, у коме је, иако у читавом периоду од 1948. до 1991. године имамо тренд смањења, у периоду 1991-2002. године забележен пораст броја становника.

Просечна густина насељености на територији општине Сврљиг је доста мала, далеко испод просека Нишавског округа и Централне Србије. У 2002. години износила је 35 ст/км², што је испод просека како за Републику Србију (85 ст/км²), тако и за Централну Србију (98 ст/км²), односно Нишавски округ (140 ст/км²).

У свим насељима густина насељености је изузетно мала. Највећа је у насељу Сврљиг и 2002. године је износила 1.661 ст/км². Сва остала насеља имају веома малу густину насељености - испод 50 ст/ км²: Гушевац 41 ст/км², Драинац 38 ст/км², Ђуринац 35 ст/км², док се у појединим насељима спушта и испод 10 ст/км²: Шљивовик 6 ст/км², Пирковац 8 ст/км², Копајкошара 9 ст/ км², Гулијан 9 ст/ км².

Табела 4: Упоредни преглед броја становника, просечне густине насељености и броја домаћинстава 1948-2002 у општини Сврљиг

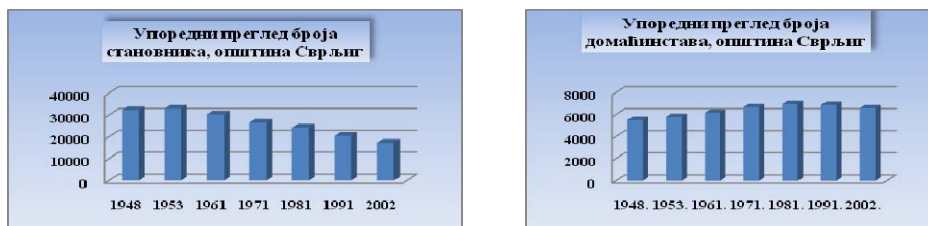
Н А С Е Л Ј Е	Кретање броја становника							Површина у м²	Просечна густина насељености							Кретање броја домаћинстава						
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002		1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Белоње	782	791	722	600	524	402	343	13,78	57	57	52	44	38	29	25	126	128	147	148	144	125	134
Бурдимо	1357	1348	1260	1010	809	594	406	13,99	97	96	90	72	58	42	29	225	232	243	244	235	206	178
Бучум	490	482	463	365	275	183	106	8,13	60	59	57	45	34	23	13	93	96	101	91	84	70	53
Варош	889	887	760	526	351	258	168	11,6	77	76	66	45	30	22	14	151	168	170	164	146	124	98
Влахово	655	623	523	470	397	255	163	9,38	70	66	56	50	42	27	17	128	122	123	118	110	100	82
Галибабинац	1371	1394	1290	1112	835	487	342	29,51	46	47	44	38	28	17	12	238	240	244	241	230	200	179
Гојмановац	383	377	347	309	211	137	94	6,6	58	57	53	47	32	21	14	58	65	67	63	61	55	49
Грбавче	1591	1641	1448	1285	984	756	567	29,19	55	56	50	44	34	26	19	225	242	260	270	276	261	237
Гулијан	795	804	678	579	448	296	201	23,36	34	34	29	25	19	13	9	139	150	145	142	130	115	95
Гушевац	756	784	827	696	593	443	320	7,84	96	100	105	89	76	57	41	145	151	171	175	158	144	143
Давидовац	836	881	762	619	519	305	199	25,09	33	35	30	25	21	12	8	132	145	141	141	132	112	92
Драинац	1536	1537	1371	1077	1033	855	706	18,74	82	82	73	57	55	46	38	228	250	282	283	257	233	240
Ђуринац	444	428	366	345	286	237	200	5,75	77	74	64	60	50	41	35	81	75	76	75	71	64	71
Жељево	352	364	348	234	168	84	87	4,03	87	90	86	58	42	21	22	55	61	67	58	54	35	40
Извор	1930	1996	1908	1497	1259	918	722	22,61	85	88	84	66	56	41	32	303	322	357	364	354	319	301
Копајкошара	544	562	478	423	297	190	112	12,37	44	45	39	34	24	15	9	75	79	79	83	84	73	60
Лабуково	744	694	616	469	318	198	122	12,68	59	55	49	37	25	16	10	127	132	122	111	103	81	65
Лалинац	1332	1354	1226	944	757	582	445	19,93	67	68	62	47	38	29	22	235	242	248	226	207	187	169
Лозан	672	656	635	521	456	323	210	14,69	46	45	43	35	31	22	14	110	108	114	121	124	124	100
Луково	1149	1137	1049	931	738	413	277	16,06	72	71	65	58	46	26	17	212	213	214	201	191	154	127
Манојлица	796	813	752	639	541	406	272	12,11	66	67	62	53	45	34	22	146	146	146	154	146	128	105
Мерцелат	528	517	481	349	257	218	147	5,46	97	95	88	64	47	40	27	77	85	88	79	70	66	57
Мечји До	248	248	218	159	105	91	44	4,55	55	55	48	35	23	20	10	41	45	48	48	40	34	25
Нишевац	1185	1239	1131	895	752	604	523	14,94	79	83	76	60	50	40	35	178	198	215	222	228	198	180
Околиште	561	580	521	432	298	237	141	7,23	78	80	72	60	41	33	20	112	108	117	112	84	79	61
Округлица	772	743	660	540	445	299	226	11,39	68	65	58	47	39	26	20	133	139	140	134	134	112	121
Палигула	239	268	245	222	145	101	75	3,86	62	69	63	58	38	26	19	46	52	59	56	54	46	34
Периш	752	779	725	593	512	298	220	18,45	41	42	39	32	28	16	12	131	129	138	134	137	115	99
Пирковац	175	193	151	120	92	56	34	4,13	42	47	37	29	22	14	8	32	34	32	31	31	27	23
Плужина	1221	1267	1133	944	746	587	370	17,06	72	74	66	55	44	34	22	192	204	213	222	212	204	174
Попшица	923	910	759	563	410	257	155	9,99	92	91	76	56	41	26	16	146	150	150	140	130	106	86
Преконога	1386	1483	1284	1018	929	730	578	23,66	59	63	54	43	39	31	24	220	240	255	272	257	250	209
Радмировац	528	539	478	436	375	272	200	9,06	58	59	53	48	41	30	22	87	91	95	93	94	93	77
Рибаре	723	748	671	549	458	361	296	9,43	77	79	71	58	49	38	31	129	126	129	124	116	106	118
Сврљиг	1296	1646	2012	3486	5728	7296	7705	4,64	279	355	434	751	1234	1572	1661	383	437	596	1161	1739	2256	2428
Сливје	404	418	397	312	264	183	130	5,22	77	80	76	60	51	35	25	69	66	69	70	70	65	55
Тијовац	542	521	472	396	319	192	118	11,99	45	43	39	33	27	16	10	91	99	102	95	85	72	61
Црнољевина	661	675	571	477	399	307	219	12,93	51	52	44	37	31	24	17	106	116	117	120	114	116	95
Шљивовик	734	612	522	363	209	67	41	6,92	106	88	75	52	30	10	6	113	105	101	95	68	30	16
Општина Сврљиг	32282	32939	30260	26505	24242	20478	17284	498	65	66	61	53	49	41	35	5518	5791	6181	6681	6960	6885	6528

Извор: Републички завод за статистику Србије

Упоредо са смањем број становника, у посматраном периоду је дошло и до смањења **броја домаћинстава** (Табела 4). До 1981. године је број домаћинстава је растао на територији целе општине, након чега долази до континуираног смањења. По попису 2002. године било је 6.528 домаћинстава, што је за 18,30% више од пописа 1948. године (5.518). Чињеница да је у периоду 1948-2002. број становника смањен за 53,54%, а број домаћинстава повећан 18,30% говори у прилог порасту броја једночланих домаћинстава и домаћинстава која броје 2, односно 3 члана.

Поређење података о броју домаћинстава по насељима у 2002. и 1948. години, доводи до закључка да је у већини насеља дошло до смањења броја домаћинстава, осим у Сврљигу (383 домаћинстава у 1948.години, а 2002.године 2.428 домаћинстава, односно 533,94%), затим у насељима Белоиње (са 126 на 134, односно 6,35%), Грбавче (са 225 на 237, односно 5,33%), Драинац (са 228 на 240, односно 7,14%) и Нишевац (са 178 на 180, односно 1,12%). У свим осталим насељима је број домаћинстава 2002. године био мањи у односу на 1948. годину.

Графикон 1. Упоредни преглед броја становника и броја домаћинстава 1948 - 2002.

На основу пописа из 2002.године, на 497 км² територије општине Сврљиг постоји 39 насеља, чија је просечна површина 12,7 км². Посматрајући број становника по насељима, можемо закључити да постоји:

- 19 насеља до 200 становника, или 48,72% укупног броја насеља која обухватају 13,51% укупног броја становника,
- 14 насеље од 200 до 500 становника, или 35,90% укупног броја насеља које обухвата 23,99% укупног броја становника,
- 5 насеља од 500 до 1000 становника, или 12,82% укупног броја насеља која обухватају 17,91% укупног броја становника,
- 1 насеље преко 1000 становника, или 5,26% укупног броја насеља које обухвата 44,58% укупног броја становника општине.

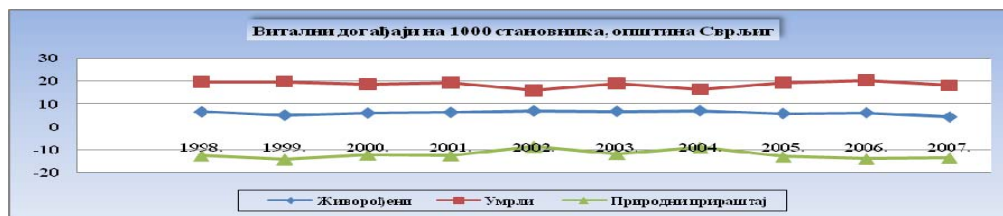
Кретање укупног становништва дефинисано је природним и механичким кретањем која су међусобно условљена. Резултат **природног кретања** (однос наталитета и морталитета) је природни прираштај. Депопулација на подручју Плана је изузетно изражена и већина насеља сусреће се са забрињавајућом стопом која води у одумирање и пражњење насеља. Стопа морталитета је изнад стопе наталитета, тако да говоримо о *негативном природном прираштају*, који се креће у интервалу од -8,8‰ (2002) до -14,4‰ (1999) и далеко је неповољнији од стопа на нивоу Централне Србије, односно Нишавског округа. У 2007. години стопа природног прираштаја на планском подручју износила -13,6‰, у Централној Србији -4,5 ‰, а у Нишавском округу -5,5 ‰ (Табела 5).

Табела 5: Динамика виталних догађаја у општини Сврљиг у периоду 1998-2007

Година	Живорођени		Умрли		Природни прираштај	
	Годишње	На 1000 ст.	Годишње	На 1000 ст.	Годишње	На 1000 ст.
1998.	124	6,5	368	19,4	-244	-12,8
1999.	95	5,1	364	19,5	-269	-14,4
2000.	110	6,0	336	18,3	-226	-12,3
2001.	115	6,3	345	19,0	-230	-12,7
2002.	119	6,9	271	15,7	-152	-8,8
2003.	114	6,7	320	18,7	-206	-12,1
2004.	118	7,0	272	16,2	-154	-9,2
2005.	96	5,8	314	19,0	-218	-13,2
2006.	99	6,1	326	20,1	-227	-14,0
2007.	69	4,3	285	17,9	-216	-13,6

Извор: Републички завод за статистику Србије

Графикон 2. Динамика виталних догађаја у промилима (‰)

Основне компоненте **механичког кретања** су имиграција (усељавање које доводи до пораста становништва) и емиграција (исељавање, које доводи до смањења становништва). Резултат механичког кретања је салдо миграција чија вредност, као и код природног прираштаја може бити позитивна и негативна. Становништво општине се углавном састоји од *аутохтоног становништва* које, по попису из 2002. године, износи чак 91,23% (60,08% популације која од рођења живи у истом месту и 31,15% популације која је променила место становања у оквиру подручја Плана), док је процентар *досељеног становништва* 8,77%. У структури досељеног становништва доминирају досељеници из других општина Републике Србије (6,68%), затим из бивших република СФРЈ (1,26%), из других република, односно покрајина (0,46%) док је из других земаља досељено свега 0,23%.

На подручју Плана присутни су и *дневни мигранти* са 8,65% учешћа у укупном становништву (1.495 становника). Од тога 1.023 становника или 68,43% припада активном становништву које обавља неко занимање, док 472 становника или 31,57% представља ученике и студенте (364 ученика и 108 студената). Од укупног броја дневних миграната, као активног становништва које обавља занимање, чак 43,60% ради у прехранбеној индустрији, 13,10% у грађевинарству, 8,31% у саобраћају, 6,26% у пољопривредним делатностима итд. (Табеле 6 и 7).

Табела 6: Дневне миграције активног становништва које обавља занимање, ученика и студената, по полу 2002.

општина	Пол	Укупно	Активно становништво које обавља занимање					Ученици и студенти						
			Свега	раде у				свега	ученици	студенти	школују се у			
				другом насељу исте општине	другој општини Републике Србије	другој републици или страни држави	непознато				другом насељу исте општине	другој општини Републике Србије	другој републици или страни држави	непознато
Сврљиг	с	1495	1023	583	375	1	64	472	364	108	217	248	-	7
	м	979	747	417	301	1	28	232	173	59	106	123	-	3
	ж	516	276	166	74	-	36	240	191	49	111	125	-	4

Извор: Републички завод за статистику Србије

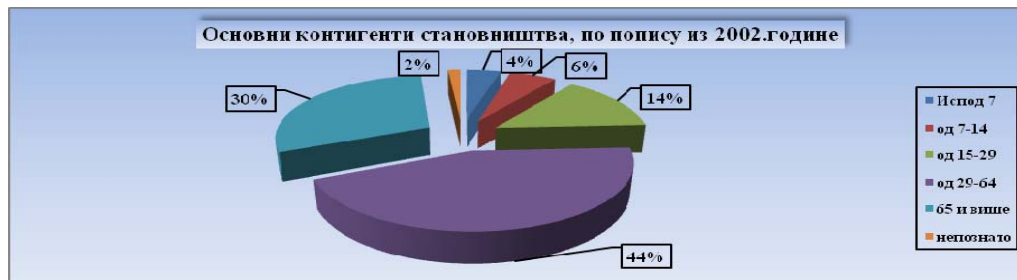
Табела 7: Дневне миграције активног становништва које обавља занимање, према делатности и полу 2002.

општина	Пол	Укупно	Пољопривреда лов и шумарство	Вађење руда и камена	Прерађивачка индустрија	Производња и снабдевање електричном енергијом, гасом и водом	Грађевинарство	Трговина на велико и мало; оправка моторних возила, мотоцикала и предмета за личну употребу и домаћинство	Хотели и ресторани	Саобраћај, складиштење и везе	Финансијско посредовање	Активности у вези с некретностима, изнајмљивање и пословне активности	Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање	Образовање	Здравствени и социјални рад	Остале комуналне, друштвене и личне услужне активности	Непознато
Сврљиг	с	1023	64	4	446	27	134	61	15	85	5	8	49	37	44	12	32
	м	747	30	4	320	27	128	34	10	80	3	6	42	13	14	10	26
	ж	276	34	-	126	-	6	27	5	5	2	2	7	24	30	2	6

Извор: Републички завод за статистику Србије

Под **биолошком структуром** подразумевамо старосну и полну структуру. Анализом *старосне структуре* на подручју Плана запажен је процес старења становништва и смањење учешћа млађег од 19 година, које по попису из 2002. године чини свега 14,51% укупног броја становника. Најбројнија популација је старости изнад 60 година (37,98%). **Полна структура** указује да је нешто већи удео женског становништва у односу на мушко, односно 8.649 (50,04%) женског и 8.635 (49,96%) мушког. **Просечна старост** на подручју Плана износи 48,8 година, за мушку популацију 47,3, а за женску 50,3 година. Према стадијуму демографске старости територију општине Сврљиг карактерише „дубока“ и „најдубља“ демографска старост.

Графикон 3. Процентуални однос основних контингента становништва

Важна компонента планирања социо-економског развоја огледа се у броју радно-способног становништва или економски активној популацији. Ако посматрамо **економску структуру** становништва, евидентно је да демографски потенцијал није био оптимално искоришћен у 2002. години, ако се има у виду да радно способно становништво у укупном учествује са 58,50% (10.111) док је удео активног становништва у укупном 51,51% (8.841). Од укупног броја активног становништва 78,28% (6.921) обавља занимање.

Проценат **неписмених** за сва насеља на планском подручју је у интервалу је од 4 до 6%. Ако се посматра становништво *изнад 10 година старости* (16.192), неписмено је 896 становника, односно 5,33%. При томе је веће учешће неписменог женског становништва (9,59%), док је учешће неписменог мушког становништва у укупном 1,44%.

Од укупног броја становника *изнад 15 година старости* је 15.547, без школске спреме је 1.191 становник (7,66%), 3.831 становник има само основно образовање (24,64%), средње образовање има 4.123 становника (26,52%), више образовање има 373 становника (2,40%), а високо 211 становника (1,36% становника изнад 15 година старости).

Етничка структура становништва на подручју Плана је мешовита и има више различитих етничких заједница (Срба, Рома, Црногорца, Југословена Бугара и др). И поред бројности појединих етничких заједница, њихова заступљеност је релативно мала, ради се о национално хомогеном подручју, где је највише зајаступљенија српска етничка заједница са чак 97,46%. Следећа по бројности је ромска етничка заједница 0,61%, док остале етничке заједнице чине свега 1,93% становништва.

Табела 8: Становништво према националној или етничкој припадности

	Укупно	Срби	Црногорци	Југословени	Бугари	Албанци	Македонци	Муслимани	Немци	Роми	Румуни	Руси	Словенци	Хрвати	Остали	Неизјашњени и неодређени	Регионална припадност	Непознато
Општина Сврљиг	17284	16846	11	22	7	2	8	1	1	105	2	2	3	3	2	34	6	229
градска	7705	7475	11	4	7	2	7	-	-	69	1	2	2	1	1	8	3	112
остала	9579	9371	-	8	-	-	1	1	1	36	1	-	1	2	1	26	3	117

Извор: Републички завод за статистику Србије

Ограничења

Основни проблеми становништва се, према њиховој природи, могу поделити на: демографске, економско - социјалне и просторне.

Проблеми демографске природе су:

- Смањење броја становника;
- Проблем обнављања становништва;
- Ниска стопа укупног фертилитета;
- Демографско старење укупног становништва и радне снаге (дубока и најдубља демографска старост, сенилизација и феминизација радне снаге у пољопривреди);
- Одлазак образованог и младог становништва;
- Висока општа стопа смртности као последица демографског старења, а делом и због неадекватне здравствене заштите, односно ниског нивоа животног стандарда;
- Негативан природни прираштај;
- Мали удео младог становништва;
- Негативна стопа миграција и изражене миграције село-град;
- Велики број дневних миграција.

Проблеми економско - социјалне природе су пре свега:

- Висока стопа незапослености;
- Пораст старог (65 и више година) и остарелог становништва (80 и више година);
- Старачка, често једночлана и двочлана домаћинства без редовних прихода.

Просторни проблеми су последица спонтаних процеса у размештају становништва, а чине их:

- Концентрација становништва у Сврљигу;
- Насеља обухваћена депопулацијом.

Потенцијали

Људски ресурс као развојни потенцијал је ограничен (неповољна старосна структура, неповољна миграторна кретања), па је врло важно да се становништво задржи и обнови. Уколико дође до активирања ресурса и отварања могућности за запошљавање и приходавање могуће је очекивати оживљавање демографских токова и виталних демографских карактеристика.

Као последица смањења становништва и привредне заосталости, неискоришћен стамбени фонд може да представља одговарајући развојни потенцијал за различите делатности.

2.1.3. НАСЕЉА

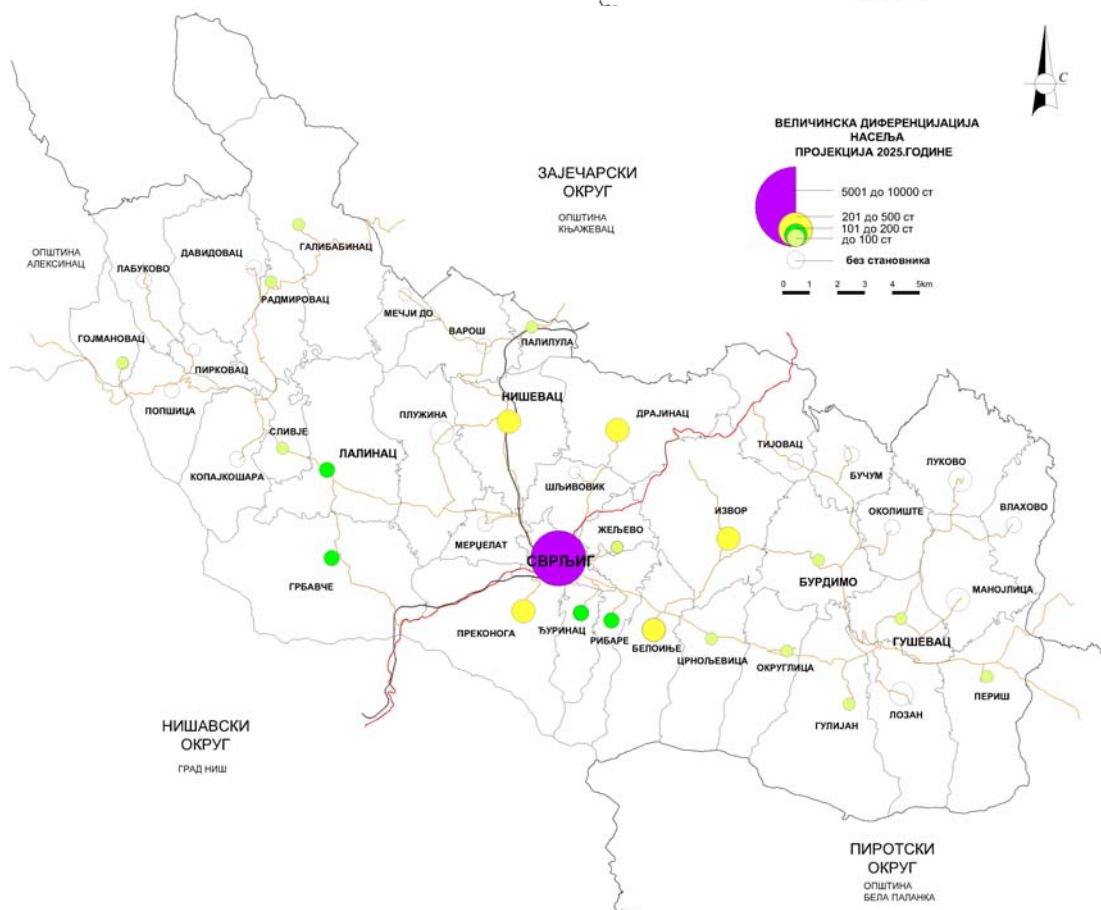
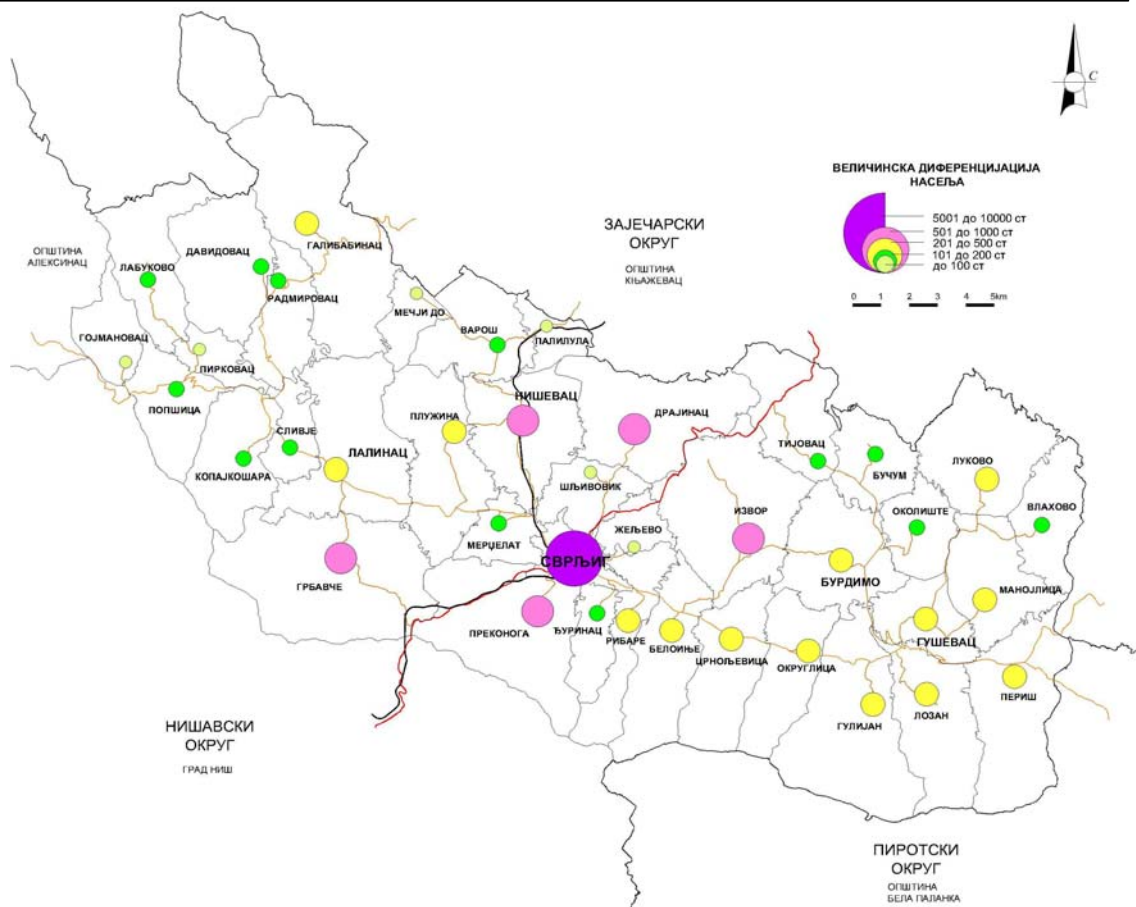
Насеља на подручју Просторног плана развијала су се спонтано и неплански, обзиром на примарну производњу као основну делатност становништва, природно-морфолошке услове, као и могућности за саобраћајно повезивање.

Насеља су релативно равномерно дистрибуирана, просечне густине 7.8 на 100км², која је нешто већа у подножју Сврљишких планина (9,6 насеља/100км²). Катастарска општина Давидовац II је без становника и функционалних веза са осталим насељима.

Сврљиг, као општински центар, налази се на раскрсници важних путева (државног пута I реда 25 и државног пута II реда 243), на реци Сврљишки Тимок у централном делу Општине. Државним путем II реда 243 повезан је и већи број осталих насеља (20), док се на локалну општинску путну мрежу ослања велики број засеока разуђених насеља на североистоку планског подручја. Осим општинског центра, у просторној и функционалној организацији издвајају се Лалинац (на западу) и Гушевац (на истоку), као насеља са извесним гравитационим утицајем.

Поред центра насеља, поједина села имају засеоке. У североисточном брежуљкасто-брдовитом делу планског подручја, насеља су формирана од великог броја засеока (групације кућа на приватним пољопривредним газдинствима) и карактерише их велика разуђеност. То су насеља Извор, Бурдимо, Околиште, Манојлица, Влахово, Луково (са преко 10 засеока) а затим Жељево, Периш и Тијовац (мањи број засеока).

Последица дугогодишњег тренда опадања броја становника у свим насељима (изузев насеља Сврљиг и Жељево по тренду 1991-2002) је њихова изузетно мала величина и густина насељености. Од укупно 39 свега 5 насеља има преко 500 становника (Грбавче, Драинац, Извор, Нишевац, Преконога) а само је Сврљиг у категорији од преко 3000 становника. Сврљиг је и најгушће насељен (1661 ст/км²), што је вишеструко изнад просека Општине (35 ст/км²), који достижу још само насеља Гушевац, Драинац, Ђуринац и Нишевац.

Обзиром на дугогодишњу социо-економску стагнацију, насеља на подручју Плана карактерише велика старост, дотрајалост и запуштеност постојећег грађевинског фонда, као и недовољно присуство нове изградње.

Просторна дистрибуција насеља на подручју Плана, природна условљеност и саобраћајна повезаност, као и опслуженост јавним службама, пружају могућност за формирање функционално усклађене мреже насеља. Међутим, очигледан и највећи проблем лежи у њиховим негативним демографским карактеристикама.

Ограничења у погледу просторног развоја и функционалног повезивања насеља су:

- Велика разутјеност насеља на североистоку планског подручја (Извор, Бурдимо, Околиште, Манојлица, Влахово, Луково);
- Недовољно развијена мрежа локалних општинских путева и неефикасно повезивање великог броја постојећих засеока некатегорисаним атарским путевима;
- Недовољна и неадекватна инфраструктурна опремљеност,
- Неповољно стање изграђене насељске структуре;
- Дугогодишњи тренд пражњења свих насеља осим Сврљига;
- Неповољна старосна и образовна структура становништва.

Уколико се не предузму одређене планске мере, 17 насеља на крају планског периода (2024.године) биће демографски испражњена (према пројекцији становништва која прати тренд 1991-2002).

Потенцијали просторно-функционалне организације насеља су:

- Релативно равномерна просторна дистрибуција насеља;
- Могућности за формирање више функционалних подручја;
- Јасне просторно-дистрибутивне могућности за формирање мреже насеља са Сврљигом као општинским центром и Лалинцем и Гушевцем као центрима заједнице насеља и половима развоја на супротним крајевима планског подручја;
- Добра повезаност планског подручја државним путевима I и II реда у оба правца (државни пут I реда 25 у правцу север-југ, државни пут II реда 243 у правцу исток-запад);
- Могућности за међуопштинско и међурегионално умрежавање (гранична општина Нишавског округа - области нивоа NUTS 3).

2.1.4. ЈАВНЕ СЛУЖБЕ

Образовање

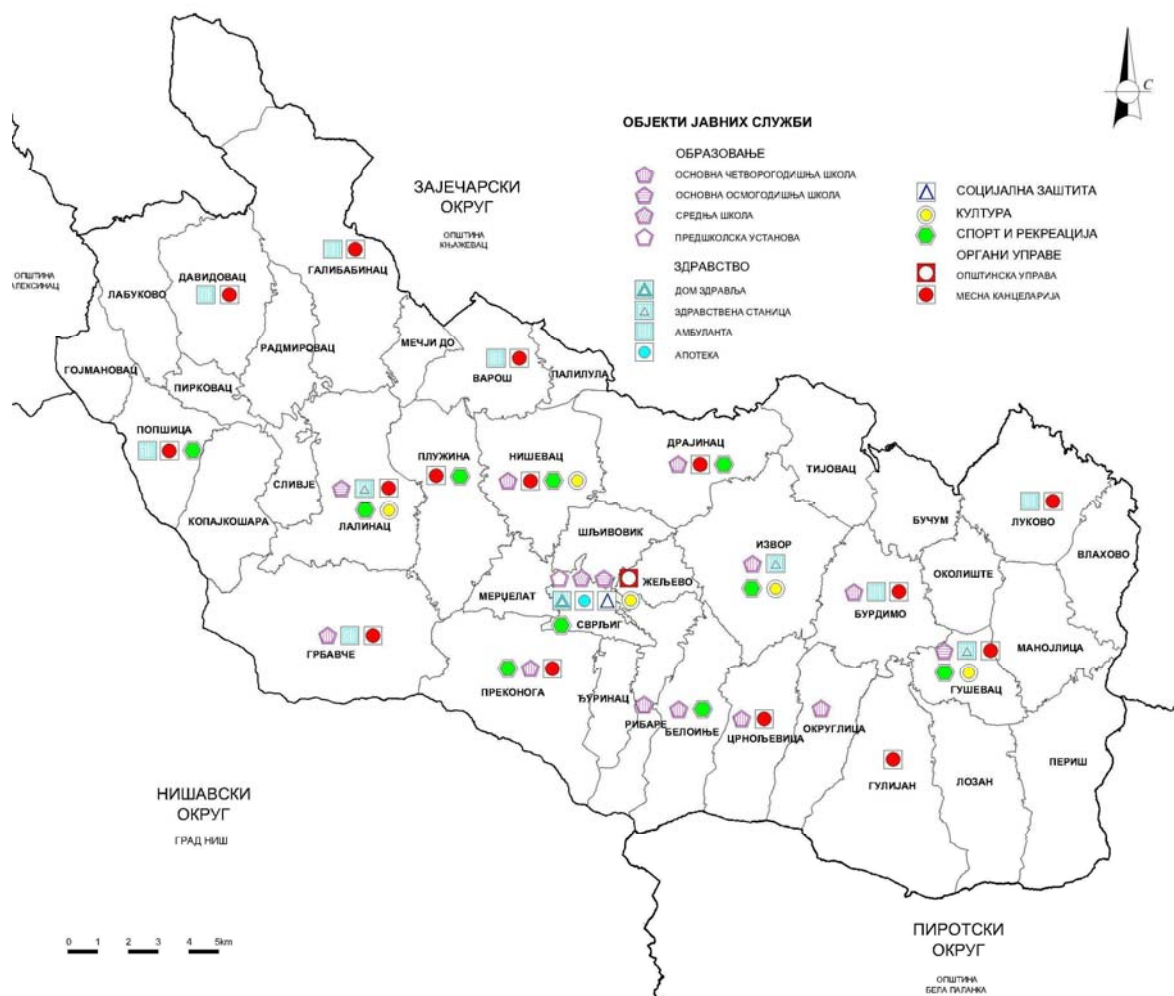
Предшколско образовање и васпитање реализује Установа за децу предшколског узраста "Полетарац" у Сврљигу. Установа пружа негу и превентивну здравствену заштиту деци од 18 месеци старости до поласка у школу, у целодневном боравку (10 сати). У вртићу је организован и полудневни припремни предшколски програм, који се у сеоским насељима реализује у основним школама.

Потребе предшколске установе "Полетарац" за смештајем деце веће су од постојећих капацитета. Обзиром да је Установа почела са радом пре 30-так година, а да за то време нису улагана значајнија материјална средства, стање објекта није на задовољавајућем нивоу.

Основну школу "Добрила Стамболић" у Сврљигу у школској 2008/2009. години похађало је 744 ученика распоређених у 31 одељење, док је у истуреним сеоским одељењима било 94 ученика. Подручне осмогодишње школе смештене су у Лалинцу и Гушевцу, док се четворогодишње налазе у 12 насеља (Нишевац, Грбавче, Преконога, Рибаре, Белоиње, Црнољевица, Округлица, Бурдимо, Извор и Драинац).

Стручна школа "Душан Тривунац Драгош" у Сврљигу у школској 2008/2009 години уписала је 244 ђака у 10 одељења. Заступљени су смерови трећег степена (аутомеханичар, машинбравар и трговац) и четвртог степена (економски техничар).

Број деце, самим тим и број ученика који завршавају основно образовање на територији Општине се константно смањује. Доводи се у питање и опстанак средње школе.

Здравствена заштита

Примарну здравствену заштиту, кроз амбулантно-поликлинички и диспанзерски рад, обавља Дом здравља "Др Љубинко Ђорђевић" у Сврљигу. У оквиру службе опште медицине пружају се и услуге хитне медицинске помоћи. У Дому здравља ради и специјалиста интерне медицине. Примарну здравствену заштиту обављају и три здравствене станице (у Гушевцу, Лалинцу и Извору), као и седам амбуланти (у Лукову, Бурдиму, Грбавчу, Вароши, Попшици, Давидовцу и Галибабину).

Број становника на једног лекара на територији Општине је 625, на територији Нишавског округа 226, а на нивоу Републике 356.

Хоспитализација болесника са подручја Општине врши се у Клиничком центру у Нишу, Кнез Селу, Нишкој Бањи и Горњој Топоници, а по потреби и ван Нишавског округа.

Параметар степена развијености здравствених служби износи 3.54 насеља по здравственом пункту, што је приближно републичком просеку (3,73). Међутим, оптерећеност здравствених сервиса износи 625 лекара по становнику, што је готово три пута више од просека Нишавског округа (226), односно готово двоструко у односу на републички просек (356). Укупно 28 насеља (72%) нема никакав вид здравствених услуга.

Социјална заштита

Права из области социјалне заштите остварују се преко Центра за социјални рад у Сврљигу. Малолетних корисника социјалне заштите у 2008. години било је 614, а пунолетних укупно 1108. Пружа услуге новчане и материјалне помоћи, као и услуге домског смештаја.

Центар за социјални рад не располаже довољним капацитетом за пружање услуга домског смештаја. Услуге социјалне заштите нису на адекватан начин доступне у свим сеоским насељима.

Спорт и рекреација

У насељима Гушевац, Извор и Белоиње, спортско-рекреативне активности су организоване као пратећи садржаји у оквиру школских комплекса (бетонски или травнати терени за мале спортове). Мали фудбалски терен има Плужина, док терене за велики фудбал имају насеља Драинац, Нишевац, Преконога и Грбавче. У Лалинцу се, поред великог фудбалског терена, налази и мали терен са бетонском подлогом у оквиру школе. У Попшици је извор термалне воде искоришћен за изградњу отворених проточних базена.

У Сврљигу се, поред терена за мале спортове у оквиру школског комплекса, налазе још три терена на трави и бетону поред Сврљишког Тимока, на којима се одигравају и значајне спортске манифестације (Видовдански турнир). Октобра 2010. у оквиру школског комплекса у Сврљигу је отворена балон сала, први спортски објект затвореног типа у општини.

Укупно 29 насеља нема изграђен спортски терен. Минимално је одржавање постојећих фудбалских травнатих терена. Недостају помоћни објекти и инфраструктурно опремање. Природни ресурси се недовољно експлоатишу у спортско-рекреативне сврхе (пешачење, трим-стазе, бициклизам, рели и сл), изузев базена у Попшици и организованог мото скупа, који окупља велики број бајкера из Србије и иностранства.

Култура и медији

Културни центар у Сврљигу обједињује све културне активности на планском подручју и има вишеструку функцију (библиотека, завичајни музеј, културно-забавна делатност, едукација, ликовна, изложбена и туристичка делатност).

Културне активности организују се у истој згради. За рад библиотеке постоје две просторије – читаоница и магацин књига. Читаоница се користи и као канцеларија за рад више служби, учионица, сала за састанке и изложбени простор. Програм културно-забавног карактера се такође одвија у згради Културног центра, а неке се манифестације организују на отвореном (Сабор гајдаша, Белмужијада, Дечји фестивал, Божићни фестивал). Део програма се изводи у биоскопској сали са неадекватном позорницом и опремом, и малим бројем места.

Очигледан је проблем недостатка простора Културног центра, а услед дугогодишњег неулагања, постојећи објект је у веома лошем стању. Неповољна економска ситуација условљава и организаторе културних дешавања, а програме конзументу недоступним. Недовољан капацитет сале Културног центра разлог је и малог броја гостовања у Сврљигу. Културни центар не располаже засебним простором за музејске делатности, за депоновање и излагање експоната.

Домови културе постоје у Лалинцу, Нишевцу, Извору и Гушевцу. У Нишевцу се одржава фестивал Долина фест. Користе се повремено, без адекватног режима сталног одржавања.

Сервиси јавног информисања (радио и тв станице) су у приватном власништву. Општина не располаже сопственим медијским простором, већ га по потреби закупљује. Електронско оглашавање је путем званичне веб презентације www.svrljig.rs.

Органи управе

Поред зграде Скупштине општине Сврљиг и пратећих служби општинске управе, у саставу органа управе улази и 16 месних канцеларија у насељима Луково, Гушевац, Гулијан, Црнолевица, Извор, Бурдимо, Лалинац, Попшица, Давидовац, Грбавче, Преконога, Галибабинац, Варош, Плужина, Драинац и Нишевац.

Зграда Скупштине општине је обновљена, објекти управних органа у насељима су доброг бонитета. Нису исказане потребе за повећањем капацитета.

Ограничења у погледу функционисања јавних служби:

- Неуједначен квалитет у пружању услуга у насељима, одсуство основних јавних служби у 18 насеља са израженим негативним демографским трендом;
- Лоша стање локалне путне мреже, лоша приступачност насељима у зимском периоду;
- Недовољна и неадекватна инфраструктурна опремљеност објеката јавних служби.

Потенцијали за развој јавних служби:

- Постојећи капацитети као основ за формирање савремене и функционалне мреже садржаја за пружање јавних услуга;

- Могућност развоја специфичних облика јавних служби са регионалним значајем (у области здравствене заштите, спорта, културе и сл);
- Традиција одржавања спортско-рекреативних и културних манифестација, не само у Сврљигу, већ и на ширем подручју Општине, од регионалног значаја;
- Свест о важности учешћа грађана у функционисању јавних служби.

2.1.5. ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ

Ниво економског развоја привреде општине Сврљиг

Општина Сврљиг има статус **недовољно развијене општине** и једна је од четрдесет најнеразвијенијих општина у Србији. Према подацима Републичког завода за статистику из 2005. године, са укупно 38.928 динара националног дохотка по глави становника, општина Сврљиг се налазила на чак 156 месту од укупно 177 општина. Друштвени производ по глави становника је у истој години износио 44.330 динара и по овом параметру општина је на 158 месту. На 1000 становника било је 218 запослених и 129 незапослених лица.

Табела 9: Национални доходак у 2005. години

	НД/СТ	Ниво-РС=100
Република Србија	123.473	100
Централна Србија	115.639	93,70
Нишавски округ	118.807	96,20
Општина Сврљиг	38.928	31,5

Извор: РЗС – Општине у Србији 2006

Графикон 4. Упоредни преглед националног дохотка по глави становника

У 2005.години је остварен национални доходак у износу од 643.293.000 динара. У његовој структури доминира пољопривреда са 337.207.000 дин. или 52,42%. Прерађивачка индустрија учествује са 192.457.000 дин. или 29,92%, трговина на велико и мало са 58.259.000 дин. или 9,06%, грађевинарство са 22.930.000 дин. или 3,56%, итд.

Национални доходак се углавном остварује у приватној својини, чак 71,11% (457.445.000 дин), затим у мешовитој својини 20,24% (130.207.000 дин), у државној 4,86% (31.301.000), у друштвеној својини 2,85% (18.313.000 дин) и задружној својини 0,94% (6.027.000 дин).

Пољопривреда и сточарство

Пољопривредна производња је доминантна привредна грана општине и у структури националног дохотка учествује са 52,42%. Под пољопривредним површинама се у 2007. години налазило 32.115ха, што чини 64,6% укупне површине (од чега је у поседу приватних пољопривредних газдинстава 24.731ха, односно 77% укупно коришћених пољопривредних површина). Његову структуру чине:

- Оранице и баште 14.381ха – 44,78% (житарице 6.060ха, индустријско биље 4ха, повртарско биље 950ха, крмно биље 5.952ха),
- Виногради 121ха – 0,38%,
- Воћњаци 1.013 ха – 3,15%,
- Ливаде 5.554ха – 17,29% и
- Пашњаци 11.046ха – 34,39%.

Под **ратарским културама** се у 2007. години налазило 6.060ха (42,14%) обрадивих површина. Гаје се искључиво на приватним пољопривредним газдинствима, а приноси ратарских култура варирају по годинама, зависно од климатских услова, јер не постоји организовано наводњавање површина под овом културом. Остварени просечни приноси и пшенице и кукуруза су на нивоу 60% просечних приноса ових култура у Централној Србији.

Под **повртарским биљем** се у 2007. години налазило 950ха обрадивих површина. Остварени просечни принос пасуља износи 90% просечних приноса Централне Србије, а чак 140% остварених просечних приноса Нишавског округа. Остварени просечни приноси кромпира у општини износе 80% просечних приноса Централне Србије, а 110% просечних приноса Нишавског округа.

Под **крмним биљем** (детелином и луцерком) је 2007. године засађено 5.942ха (41% укупних обрадивих површина), под **ливадама** 5.554ха, а под **пашњацима** 11.046ха укупних пољопривредних површина. Приноси по хектару су на нивоу приноса у Нишавском округу, а знатно нижи од приноса у Централној Србији, што указује на чињеницу да производња свих пољопривредних култура, па и сточног крмног биља у великој мери зависи од климатских услова, примене савремених агротехничких и агрохемијских мера.

Табела 10: Просечни приноси у 2007. години

	Ратарске културе		Повртарске културе		Производња сточног биља			
	Пшеница (у кг/ха)	Кукуруз (у кг/ха)	Пасуљ (кг/ха)	Кромпир (кг/ха)	Детелина (кг/ха)	Луцерка (кг/ха)	Ливаде (ха/кг)	Пашњаци (ха/кг)
Централна Србија	2.746	2.235	857	8.192	3.384	4.374	1.473	447
Нишавски округ	1.883	1.210	546	6.080	1.810	2.208	693	298
Општина Сврљиг	1.640	1.306	781	6.776	1.359	2.135	550	132

Извор: РЗС – Општине у Србији 2008

Општина има великих предиспозиција за разовј **воћарске и виноградарске производње**, с обзиром да је њена територија већим делом брежуљкаста и брдско-планинска. Под воћем се налази 1.013ха пољопривредних површина (2007) и најзаступљеније културе су јабука, вишња и шљива. Грожђе се гаји на 121ха.

Број родних стабала воћа, односно родних чокота грожђа осцилира, с тим што се запажа тренд смањења ових култура. Просечни приноси *јабука* у 2007. години били су 2,85 пута нижи од приноса Централне Србије, а 2,11 пута мањи од приноса Нишавског округа. Просечни приноси *шљива* су били чак 3,95 пута мањи од приноса у Централној Србији, а 2,17 пута мањи од приноса остварених у Нишавском округу. Просечни приноси *грожђа* били су 3,67 пута мањи од приноса у Централној Србији, а 2,67 пута мањи од приноса у Нишавском округу.

Табела 11: Просечни приноси воћа и грожђа у 2007. години (кг/1 стабло)

	Јабуке	Шљиве	Виногради
Централна Србија	15,7	16,2	1,1
Нишавски округ	11,6	8,9	0,8
Општина Сврљиг	5,5	4,1	0,3

Извор: РЗС – Општине у Србији 2008

Сточарство је доминантна пољопривредна делатност. У области крупног сточарства највише се гаје говеда, у области средњег - свиње, а у области ситног сточарства - живина. Сточни фонд последњих година се енормно смањило. Број говеда је 2007. године у односу на 1998. годину смањен 1,6 пута, број свиња 1,35 пута, број оваца 1,44 пута, а број пернате живине 1,88 пута.

У општини је ниска заступљеност фармских животиња по јединици пољопривредне површине (100 ха), нарочито у односу на стање у Централној Србији. Ови подаци указују на могућност увећања броја стоке, тако да ово може бити једна од развојних шанси, уз истовремено повећање индустријско-прерађивачких капацитета.

Табела 12: Упоредни преглед броја стоке на 100 ха обрадиве површине у 2007. години

	Број говеда на 100 ха пољопривредне површине	Број свиња на 100 ха пољопривредне површине	Број оваца на 100 ха пољопривредне површине
Централна Србија	25	69	42
Нишавски округ	16	55	18
Општина Сврљиг	15	34	40

Извор: РЗС – Општине у Србији 2008

Поред стандардних пољопривредних грана у општини Сврљиг је развијено пчеларство, прикупљање и плантажно гајење зачинског и лековитог биља.

Значајну улогу на унапређењу пољопривредне производње овог подручја у предходном периоду су дале земљорадничке задруге у Сврљигу, Лалинцу, Гушевцу, Радмировцу и Сливју. У почетку су вршиле услуге у машинској обради земље, уговарању производње, давању вештачког ђубрива, сортног семена и другог репродукционог материјала у ратарству и сточарству. Међутим, временом су прибегавале оним делатностима у којима се лакше долази до добити, као што су откуп, трговина и слично, али су услови привређивања довели до пропадања великог броја наведених задруга. Уместо њих су никле нове у приватном власништву, које се баве узгојем стоке (пре свега говеда, оваца, живине и пчела), гајењем ратарског и повртарског биља, прерадом млека и млечних производа, као и посредовањем у дистрибуци и продаји производа. Од других организација везаних за пољопривредну производњу на територији општине данас послују следеће установе, предузећа или радње: ветеринарска станица у Сврљигу, вински подрум “Статус” доо Сврљиг – производња алкохолног, винског и јабуковог сирћета и вина, откупне станице: “Опстанак” доо – откуп и прерада лековитог биља и печурака и “Јелигор” доо – откуп и прерада лековитог биља и печурака, и сушаре: “Биогал” доо – сушара и радња “Здравац” – сушара.

Фармерска производња је скромна, на територији општине постоје живинарске фарме: фарма кока носиља у Ветрилу у Сливју капацитета 30.000 кока носиља, фарма кока носиља у Гулијану капацитета 2.000 кока носиља и 3 фарме за летње чување оваца у Давидовцу. Поред тога, на подручју општине не постоји ни једно струковно удружење.

Индустријска производња

Према подацима Републичког завода за статистику у 2005. години је остварен национални доходак у индустрији у износу од 192.457.000 динара, што чини 29,92% укупно оствареног националног дохотка Општине. У истој години је у Нишавском округу индустрија учествовала у структури националног дохотка са чак 45,15%, а у Централној Србији 27,17%. У истој години је у сектору индустрије било запошљено 1.537 радника (од укупно 2.619) односно 58,69% укупног броја запошљених радника, и они остварују 29,92% укупног националног дохотка, што говори о ниској продуктивности рада индустријске производње. У 2005. години су просечне зараде (без пореза и доприноса) у овом сектору износиле 3.684 динара. У истој години у Нишавском округу су запошљени у индустрији остварили зараде у износу од 11.216 динара, што је 204,45% већи износ зарада, а у Централној Србији 13.125 динара или 256,27% већи износ зарада.

Табела 13: Упоредни приказ учешћа индустрије у структури НД и броја запослених у укупном броју запослених у 2005. години

	Национални доходак у 2005.години			Број запошљених у 2005.години		
	Укупно	у индустрији	% учешћа	Укупно	у индустрији	% учешћа
Централна Србија	627.669.494.000	170.539.849.000	27,17%	1.145.723	332.950	29,06%
Нишавски округ	45.036.985.000	20.334.457.000	45,15%	78.694	22.783	28,95%
Општина Сврљиг	643.293.000	192.457.000	29,92%	2.619	1.537	58,69%

Извор: РЗС – Општине у Србији 2005

Евидентно је да последњих година индустријски системи бележе стални пад производње, продуктивност рада у њима је мала, лоши су услови пословања, већина је у фази реструктурирања и приватизације. Приватизација је извршена у три индустријска система: “МИН-ДИВ” (фабрика шинског и колосечног прибора, упошљава 300 радника), “ЕИ Акустика” (фабрика звучника) и “Крзно”. У осталим фабрикама приватизација није окончана и налазе се пред ликвидацијом (фабрика намештаја “Прогрес”, која је својевремено упошљавала преко 400 радника). Слична је ситуација и са грађевинско-рударским предузећем “Зелени Врх”, у коме није спроведен поступак приватизације, па се очекује поступак ликвидације. Некада највећа фабрика из области текстилне индустрије “ИТК Сврљиг”, у којој је својевремено било запошљено преко 1100 радника, данас је пред поступком ликвидације. Уместо ових великих индустријских система, данас постоји велики број малих и средњих предузећа која чине окосницу развоја индустрије: (1) конфекција “Давид” – запошљава преко 70 радника и специјализована је за производњу мушких панталона, (2) “Камелеон” – запошљава око 60 радника и бави се производњом одеће и рубља, (3) конфекција “Каскер” – запошљава око 50 радника и производи лаку спортску одећу, (4) предузеће “Жица

пром” – бави се производњом жичаног плетива и производњом ексера, (5) “Металац Станковић” – производња металне галантерије, (6) “Лим промет” – производња металне галантерије, (7) “Златни Тимок” – производња вијачног прибора, (8) намештај “Божиновић”, (9) опрема за ентеријер “Тиолорд”, (10) предузећа “Тасић”, “СИЕН” – производња грађевинске столарије итд.

Грађевинарство

У 2005. години у области грађевинарства је остварен национални доходак у износу од 22.930.000 дин, што представља 3,56% укупно оствареног националног дохотка у општини. У истој години у Нишавском округу је грађевинарство партиципирало у оствареном националном дохотку са 4,84%, а у Централној Србији са 8,65%. Број запошљених је у овом сектору у претходном периоду имао тренд смањења. Тако је у 1998. години је у сектору грађевинарства било запослено 402 лица (10% укупног броја запошљених), да би се у 2007. години тај број смањио на 56 лица (2,83%), што говори да је дошло како до номиналног, тако и до реалног смањења броја запослених у овом сектору. У 2005. години у овом сектору је било 168 запошљених, односно 6,41% укупног броја, и они су остварили 3,56% националног дохотка. Ако знамо да је у Централној Србији 5,85% запошлених у грађевинарству остварило 8,65% националног дохотка, можемо констатовати да је продуктивност рада у овом сектору релативно ниска.

Табела 14: Упоредни приказ учешћа грађевинарства у структури НД и броја запослених у укупном броју запослених у 2005.години

	Национални доходак у 2005.години			Број запошљених у 2005.години		
	Укупно	у грађевин.	% учешћа	Укупно	у грађевин.	% учешћа
Централна Србија	627.669.494.000	54.277.231.000	8,65%	1.145.723	67.108	5,86%
Нишавски округ	45.036.985.000	2.179.387.000	4,84%	78.694	4.604	5,85%
Општина Сврљиг	643.293.000	22.930.000	3,56%	2.619	168	6,41%

Извор: РЗС – Општине у Србији 2005

Трговина и занатство

Трговина на велико и мало је у 2005. години партиципирала у националном дохотку општине са 58.259.000 дин, односно 9,06%. Може се уочити да последње две деценије постоји растући тренд броја радника у овој привредној грани, али и даље је мање учешће радника у трговини у укупном броју радника у општини, у односу на Централну Србију и Нишавски округ.

Табела 15: Упоредни приказ учешћа трговине у структури НД, и броја запослених у укупном броју запослених у 2005.години

	Национални доходак у 2005.години			Број запошљених у 2005.години		
	Укупно	у трговини	% учешћа	Укупно	у трговини	% учешћа
Централна Србија	627.669.494.000	162.631.439.000	25,91%	1.145.723	157.063	13,71%
Нишавски округ	45.036.985.000	9.938.107.000	22,70%	78.694	11.530	14,65%
Општина Сврљиг	643.293.000	58.259.000	9,06%	2.619	154	5,88%

Извор: РЗС – Општине у Србији 2005

У 2005. години у сектору трговине у општини је било запошљено 154 радника, што чини 5,88% запослених, док је у истом периоду у Централној Србији у овом сектору било 13,71% укупног броја запошљених, а у Нишавском округу 14,65%. Кроз сва већа насеља на територији општине, нарочито кроз насеље Сврљиг, дуж главне улице отворене су мале продавнице или радње, а скоро у свакој новоизграђеној кући која излази на главну улицу у приземљу објекта постоји локал.

Туризам и угоститељство

Сврљишке планине познате су по обиљу ситне пернате дивљачи (препелица, голуб гриваш, грлица, фазан, јаребица). Током 80-тих година на планском подручју је почео да се развија ловни туризам који је привлачио како домаће, тако и стране туристе, који су долазили у групама, тако да је имао перспективу даљег развоја. Међутим, санкције међународне заједнице, хиперинфлација 90-тих година и бомбардовање СРЈ крајем 90-тих, али и светска економска криза, довели су замирања ове гране туризма. Осим ловног туризма, територија општине има повољне услове за развој руралног, излетничког и културно-манифестационог туризма.

У 2007. години, подручје општине је посетило укупно 575 туриста, (457 домаћих и 118 страних), који су остварили 993 ноћења, (821 ноћење домаћи и 172 ноћења су остварили страни туристи). Просечан број ноћења домаћих туриста је био 1,8, а страних 1,5.

Главни проблеми развоју овог сектора привреде везани су за смештајне капацитете, непостојање општинске туристичке организације, недостатак финансијских и адекватних људских ресурса, недостатак маркетиншке афирмације туризма општине, недостатак одговарајуће пратеће туристичке инфраструктуре (хотели, приватни смештај, паркинзи итд.) и комунална неуређеност, низак ниво туристичких услуга, неприлагођена понуда и др.

Мала привреда и предузетништво

За сектор малих и средњих предузећа и предузетништва у општини Сврљиг карактеристично је да су предузећа претежно у приватној својини. Током последње деценије је уочен тренд пораста броја малих и средњих предузећа (1999. године било је регистровано свега 93, док је 2008. године тај број порастао на 120 предузећа која спадају у категорију малих и средњих, и 480 предузетника). И поред овог тренда пораста броја привредних субјеката, евидентно је да је велики број њих неактивно, или послује са скромним средствима и имовином, претежно у области трговине, тако да се ипак може констатовати да је сектор МСП недовољно развијен и малобројан.

Иако овај сектор није у довољној мери развијен, мала привреда може постати носилац привредног развоја општине и да се у будућности очекују још повољнији резултати, боље пословање и упошљавање већег броја радне снаге у овом сектору. Мала привреда треба да постане водећа снага у економском развоју општине. Ова предузећа су изузетно флексибилна и могу се брзо прилагодити свим променама понуде и тражње на тржишту. То су облици привређивања који повећавају запосленост, диверзификацију економских активности и подржавају одрживи раст и развој.

Ограничења привредног развоја

Основна ограничења:

- Неповољна демографска структура и старост радно активног становништва;
- Низак животни стандард и недовољан ниво економског развоја друштва, који се огледа у ниској економичности и продуктивности рада;
- Наслеђене последице дубоке економске кризе у претходном периоду изазване: распадом бивше Југославије – 1992.године (што је довело до смањења тржишта и имало великог утицаја на стање привреде читаве земље, па самим тим и привреде Општине), економским санкцијама- 1992-1996 и хипер инфлацијом – 1993.године (која је довела до енормних поремећаја свих економских токова домаће привреде);
- Низак ниво привредне развијености у претходном периоду као последица дугогодишњег статуса једне од најнеразвијенијих општина у Србији;
- Недовољни подстицаји инвестирања у привреди;
- Недостатак предузетничке културе и предузетничког духа;
- Недовољно изграђена и развијена инфраструктура, чиме се у великој мери смањује конкурентност за привлачење нових инвестиција и проширење постојећих капацитета.

У пољопривреди и сточарству:

- Низак ниво животног стандарда пољопривредног становништва;
- Непостојање организованог удруживања – кластера;
- Неадекватно коришћење пољопривредног земљишта;
- Уситњен земљишни посед и несташица средстава за инвестирање у укупњавање пољопривредних парцела;
- Слаб квалитет и низак ниво техничке и технолошке опреме, нарочито машина за осавремењавање производње, транспорта и складиштења кабасте сточне хране, опреми стајског смештаја у складу са савременим хигијенским стандардима, специјализованим машинама за негу и експлоатацију воћних засада и винограда;
- Успорена дифузија научно-техничког прогреса, савремених еколошких стандарда, економских знања и тржишних информација у пољопривредну праксу.

У индустрији:

- Високи трошкови пословања и недовољна конкурентност у односу на велика домаћа и страна предузећа;
- Изражена неликвидност привреде и велика финансијска недисциплина великог броја привредних субјеката;

- Недовољна орјентација ка иностраном тржишту и поремећаји у спољнотрговинском пословању;
- Недостатак институционалне основе (законске регулативе), која на адекватан начин регулише услове привређивања;
- Неадекватна структура и технолошка застарелост капацитета.

У грађевинарству:

- Финансијска немогућност инвестирања у озбиљније пројекте;
- Нерешени имовинско-правни односи и власништво над грађевинским земљиштем;
- Мали број комунално и инфраструктурно опремљених локација за изградњу;
- „Одомаћена“ нелегална градња.

У трговини и занатству:

- Кратак век новооснованих привредних субјеката;
- Непостојање брендова, нарочито у занатству;
- Недовољна заинтересованост млађег становништва за старе занате и њихово одумирање;
- Недовољан регионални маркетинг и промоција.

У туризму и угоститељству:

- Низак животни стандард потенцијалних домаћих туриста;
- Низак ниво услуга;
- Непостојање смештајних хотелских капацитета;
- Непостојање пратеће туристичке инфраструктуре (хотели, приватни смештај, паркинзи);
- Недостатак локалних развојних програма;
- Непостојање општинске туристичке организације;
- Могући конфликти туристичких активности и заштите природних и споменичних вредности подручја;
- Недостатак осмишљене и циљно усмерене пропагандно-информативне активности на афирмацији туристичко-угоститељских потенцијала.

У сектору МСП:

- Финансијска немогућност инвестирања у озбиљније пројекте;
- Недостатак институционалне основе (законске регулативе) која на адекватан начин регулише услове привређивања;
- Високи трошкови пословања;
- Недовољна орјентација ка иностраном тржишту;
- Кратак век новооснованих привредних субјеката;
- Лоша контрола производа.

Потенцијали привредног развоја

Основни потенцијали:

- Расположиви људски ресурси;
- Повољан географски и саобраћајни положај;
- Близина Ниша као великог привредног, саобраћајног и универзитетског центра која ће, са побољшањем саобраћајне инфраструктуре, као фактор развоја добити на значају;
- Близина великих индустријских центара са значајним бројем становника (Ниш, Зајечар), као потенцијалног тржишта за пласман производа.
- Разумевање и орјентација локалне самоуправе ка подршци локалном економском развоју.

У пољопривреди и сточарству:

- Обиман фонд пољопривредног земљишта (32.115ха) за развој ратарства, сточарства, повртарства и воћарства;
- Традиција у пољопривредној и сточарској производњи;
- Постојање фонда за развој пољопривреде.

У индустрији:

- Природни ресурси као сировинска база за развој индустрије;
- Постојање планова за даља улагања и стварања привлачног инвестиционог амбијента;
- Могућност формирања слободних локација за „greenfield“ инвестиције;

- Делимично опремљене локације као добар предуслов за привлачење „brownfield“ инвестиција.

У грађевинарству:

- Искуство и традиција у грађевинарству.

У трговини и занатству:

- Постојање велике тржишне флексибилности ове привредне гране на све флукуације тржишта.

У туризму и угоститељству:

- Здрава природна средина (незагађен ваздух, релативно добре могућности за снабдевање насеља водом за пиће) је значајан фактор развоја различитих видова туризма укључујући сеоски који може бити важан чинилац постепене демографске ревитализације овог подручја;
- Постојање вредних туристичких мотива из области природне баштине;
- Постојање богатства у природним ресурсима који кроз производе могу да се валоризују кроз туристичку понуду, што је од пресудне важности за развој сеоског туризма.

У сектору МСП:

- Велика тржишна и технолошка флексибилност овог сектора;
- Постојање предузећа у терцијалном сектору која припадају категорији МСП;
- Разумевање и оријентација локалне самоуправе на подрушку локалном економском развоју;
- Богата регионална и републичка институционална нефинансијска и финансијска подршка развоју малог и средњег предузетништва – преко министарства економије и регионалног развоја, републичке агенције за развој МСП, Фонда за развој Србије, Регионална привредна комора Ниш и др.

2.1.6. ТУРИЗАМ

Постојећа туристичка и рекреативна понуда није довољно развијена и афирмисана, а још је мање организована и повезана, како у самој Општини тако и са суседним општинама у Нишавском, Пиротском и Зајечарском округу. Скромну туристичку инфраструктуру претежно користи локално становништво, а потенцијали за развој су недовољно искоришћени. Туристички нису довољно вреднована и културолошки коришћена културна добра и природне вредности планског подручја, док су објекти народног градитељства и традиционалних заната углавном напуштени и у стадијуму пропадања. Ван општинског центра готово да не постоје садржаји угоститељства, трговине и сервиса релевантних за развој туризма. У последње време спроводи се поступак категоризације угоститељских објеката (соба) на захтев заинтересованих домаћинства (до сада је категоризовано пар домаћинстава у Нишевцу)¹. И поред неколико манифестација које се ограничују у функцији туризма (Видовдански турнир у малом фудбалу, Белмужијада, Сабор гајдаша, Дечји фестивал, Божићни фестивал, Долина фест - Back 2 The Village, Road Diggers), у 2008. години је регистровано свега 400 туриста са укупно остварених 763 ноћења, што представља благи пад у односу на предходне две године. Општина Сврљиг партиципира са свега 0,4 % у укупном броју туриста Нишавског округа.

Контрактивне зоне (у зависности од близине иницијативних простора) од великог су значаја за обим туристичког промета. У првој зони (граница удаљености од локалитета туристичке понуде до 30 км), од које се очекује највећа дисперзија туриста, налазе се три већа насеља: Ниш, Бела Паланка и Књажевац. У другој зони, коју карактеришемо као зону продуженог викенда (до 60 км), налазе се насеља: Лесковац, Пирот, Зајечар, Алексинац, Сокобања Бољевац, Бабушница и већи број локалних центара. Анализиран екстерни фактор се мора посматрати у склопу укупног развоја окружења, тако да сви наведени емитивни центри као могући извори туристичке тражње, имају низак животни стандард становништва, које стога није адекватна циљна група за пикник и викенд туризам.

¹ Према Правилнику о разврставању, минималним условима и категоризацији угоститељских објеката („Службени Гласник РС“ број 66/94, 3/95 и 31/05)

Без обзира на повољне могућности за развој туризма у Општини може се извести констатација да је туризам незаступљен на овим просторима. Узрока има више, а најважнији су: непостојање општинске туристичке организације, недостатак одговарајуће инфраструктуре и смештајних капацитета, комунална неуређеност, неизграђена водоводна и канализациона мрежа и сл.

Ограничења која треба превазићи су:

- Недовољни туристички садржаји;
- Слаба опремљеност смештајним и услужним капацитетима;
- Слаба опремљеност и неуређеност насеља – потенцијалних туристичких места;
- Неодговарајућа изграђеност туристичке и пратеће инфраструктуре;
- Непостојање општинске туристичке организације;
- Лоша старосна структура становништва сеоских насеља;
- Недовољна маркетиншка и промотивна кампања на тржишту.

Потенцијали за развој туризма су:

- Постојање вредних туристичких мотива из области културне и природне баштине;
- Близина великих центара, пре свега Ниша, Књажеваца, Пирота, Зајечара и Алексинаца;
- Важан саобраћајни путни правац Е-771 пролази територијом Општине – (потенцијал за транзитни туризам);
- Постојање погодности и амбијенталних вредности за развој рекреативног и викенд туризма у комбинацији са ловним и риболовним туризмом у већ установљеним ловиштима;
- Могућности уређења већих специјализованих спортских и рекреативних комплекса као будућих туристичких центара на пространим слободним равним или благо нагнутим теренима;
- Средњевековни Сврљишки град код Нишевца;
- Традиционалне туристичке манифестације.

2.1.7. САОБРАЋАЈ

Општина Сврљиг има изузетно битан транзитни положај. Општину пресецају државни путеви I и II реда, као и железничка пруга регионалног значаја. Од великог значаја је и близина аеродрома „Константин Велики“ у Нишу.

Мрежа државних путева на територији општине

- Државни пут I реда број 25, који се простире правцем север-југ из правца Ниша према Књажевцу у дужини од око 22км.
- Државни пут II реда број 243, који се једним делом простире правцем Сврљиг-Алексинац а другим од Сврљига према Белој Паланци у дужини око 50км
- Државни пут II реда број 246, који се одваја у чвору 0633 од државног пута 2. реда број 243 у правцу Књажевца преко Белог потока у дужини од око 13км

Укупна дужина општинских (локалних) путева износи преко 155км, од чега је са асфалтним коловозним застором 97км; туцаничним 40км; земљаним 17км, док је мрежа пољских путева дужине преко 100км. Већина праваца са савременим коловозним застором има видљива оштећења у виду улегнућа, напрслина и депресија.

Железничке пруге

На подручју општине постоји једноколосечна регионална железничка пруга (Ниш)-Црвени Крст-Зајечар-Прахово-Пристаниште која је у експлоатацији, која није електрифицирана.

Основна ограничења у развоју саобраћаја:

- Неповољна конфигурација терена;
- Непостојање база података везаних за инфраструктуру;
- Компликована администрација за добијање дозвола;

- Постојећи положај државног пута I реда број 25, као и положај железничке пруге Ниш – Прахово у урбаном ткиву Сврљига, ствара саобраћајне и просторне проблеме и ограничава даљи развој урбаног подручја и развој железничког система;
- Недовољно развијена секундарна путна мрежа са неадекватним техничким параметрима (недовољна ширина регулације, недовољни капацитети у шпицу);
- Техничко-технолошка застарелост постојећих уређаја и недовољна снабдевеност и покривеност савременом опремом за светлосну контролу и управљање саобраћајем (смањена безбедност и повећани губици у времену);
- Саобраћајно непрегледне раскрснице;
- Неразвијен систем пешачких и бициклистичких стаза и мешање бициклистичког и пешачког саобраћаја са друмским и железничким;
- Алтернативни путеви правци као обилазнице око насељених места;
- Нерешено питање мирујућег саобраћаја;
- Недоследност у реализацији дефинисаног система саобраћаја на подручју Плана;
- Опadaње поузданости саобраћајне инфраструктуре због старости и неодржавања;
- Необезбеђени путеви прелази преко железничке пруге;
- Политичка нестабилност;
- Ограничена финансијска средства за развој путне инфраструктуре;
- Бржа прилагодљивост других региона у окружењу.

Основни потенцијали за даљи развој саобраћаја:

- Планирани аутопут Е-771, паралелан траси постојећег државног пута I реда 25, који пресеца подручје Плана;
- Развијена примарна путна мрежа општинских и државних путева и добра повезаност Сврљига са окружењем;
- Постојање планске документације за примарне саобраћајне коридоре;
- Лак приступ постојећем аутопуту Е-80 (коридор Хс) преко „малчанске“ петље;
- Једноколосечна железничка пруга (Ниш)-Црвени Крст-Зајечар-Прахово-Пристаниште, која се користи за регионални саобраћај;
- Повећање доступности региону.

2.1.8. ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ

2.1.8.1. Водопривреда

Водоснабдевање

Снабдевање водом на подручју Плана одвија се на неколико начина: са сеоских водовода, са општинског система и индивидуално. Са општинског система, који се ослања на изворишта "Раил" и "Румењак" у атару села Преконога и извориште "Манојлица" у атару села Манојлица, врши се снабдевање водом насеља: Сврљиг, Преконога и Манојлица. Извориште "Румењак" налази се југозападно од Сврљига на удаљености од око 5 км, на коти 490 мнм. Капацитет изворишта је променљив, пошто је извориште карстног типа и креће се од мин. 8 l/s па до мах 60-70l/s, док је средњи, односно нормалан капацитет у стабилним хидролошким годинама око 15-17l/s. Извориште "Раил" удаљено је око 800м од Румењака, и налази се на 554 мнм. Издашност овог изворишта такође је променљива, а у стабилним условима износи око 3l/s. Каптажа "Раил" цевоводом пречника Ø63мм повезана је са извориштем "Румењак". Извориште "Манојлица", као и остала два, променљивог је капацитета, од око 8-50l/s, зависно од годишњег доба, тако да се у летњем периоду јавља недостатак воде.

Остала насеља питање водоснабдевања решавају са локалних изворишта, организовањем група грађана у сеоске водоводне системе. Код ових водовода проблем представља одржавање, које је, пре свега, питање власништва. Ови водоводи, грађени од средстава које су издвајале сеоске месне заједнице, формално не припадају јавном предузећу, тако да се оно не бави њиховим одржавањем, док месне заједнице не располажу довољним средствима да би то самостално радиле. Једино насеље Лабуково нема организован систем водоснабдевања, већ користи воду са јавних

сеоских чесми, где се не врши никаква контрола квалитета или дезинфекција воде. Зоне санитарне заштите нису успостављене ни на једном изворишту.

Постојећа запремина резервоара износи 920m^3 , при чему је 800m^3 ($500 + 300\text{m}^3$) у насељу Сврљиг, на коти од 450мнм, 60m^3 изнад насеља Преконога, и 60m^3 изнад Манојлице на коти 660мнм.

Ограничења

Главни ограничавајући фактор инвестиција у области водоснабдевања, представља недостатак стручног кадра и финансијских средстава. Питање власништва сеоских водовода представља проблем приликом одржавања.

Потенцијали

Водопривредном основом РС планира се изградња акумулације на Околишкој реци чија је основна намена водоснабдевање. Са ове акумулације биће омогућено квалитетно снабдевање водом свих становника на подручју Плана. Велики број постојећих каптираних и некаптираних извора подземних вода представља потенцијал уз адекватну санитарну заштиту.

Каналисање

Од свих насеља на подручју Плана само Сврљиг има делимично изграђену канализациону мрежу. Постојећа канализациона мрежа је сепаратног типа и покрива површину градског насеља Сврљиг од 436 ха, а укупна дужина канализационе мреже је 28 км. У осталим насељима отпадне воде се одводе у импровизоване, пропусне септичке јаме, а често се непосредно изливају и у оближње мање водотоке. Осока из штала се неконтролисано слива у мање водотоке, загађујући их веома оптерећеним органским садржајима.

Постројење за пречишћавање отпадних вода изграђено је у Сврљигу али не ради од 1988. године. Пројектовано је за оптерећење од 20.000 ЕС, у две фазе изградње по 10.000 ЕС. Друга фаза није изграђена.

Ограничења

Главни ограничавајући фактор за завшетак инвестиције, представља недостатак стручног кадра и финансијских средстава.

Потенцијали

Постојеће постројење могуће је оспособити за рад и у другој фази доградити до пројектованих капацитета. Атмосферске воде могу се брзо одвести до неког од бројних малих водотока.

Хидротехничке мелиорације

Наводњавање на подручју Плана, се примењује упрошћено и кампањски. Задржан је традиционални приступ пољопривреди, наводњавање је само допунска мера стабилизацији примарне производње, којом се неутралишу неповољни ефекти суша. Овакав статус наводњавања настао је као последица изостајања или делимичног постојања: комасације, арондације, укрупњавања поседа и стварања економских услова за савремену организацију производње и пласмана тржишних вишкова.

Познато је да је одводњавање потенцијално плодних слабо дренираних земљишта услов за побољшање искоришћавања површина, у циљу проширења и повећања пољопривредне производње. Да би се то постигло нужно је да се спроведу одговарајуће мере, зависно од порекла сувишних вода и степена превлажености земљишта.

Вишак вода и угроженост земљишта јавља се углавном у долинама Сврљшког Тимока.

На територији Плана не постоји изграђен систем за одводњавање.

Ограничења

Обзиром да је систем за дугорочно снабдевање насеља водом и наводњавање исти, намећу се и идентични проблеми, односно главни ограничавајући фактор за инвестиције, представља недостатак стручног кадра и финансијских средстава.

Комасација земљишта, која представља услов за рационално наводњавање, није спроведена.

Потенцијали

Мелиорационим уређењем и наводњавањем површина у непосредној долини Сврљишког Тимока могу се добити знатне обрадиве површине за оптималну пољопривредну производњу. Наводњавање је неопходно, нарочито у току лета због недостатка атмосферске влаге. Међутим, сам Тимок лети нема довољно воде за наводњавање, што упућује да воду за ове потребе треба акумулисати на његовим притокама и земљиште наводњавати гравитационим испуштањем.

Одбрана од поплава и регулација водотокова

Највећи део планског подручја гравитира сливу Сврљишког Тимока, сем западног дела који припада сливу Топоничке реке и даље сливу Јужне Мораве.

Деструктивно дејство површинских падавинских вода огледа се у наглашено присутном рецентном ерозивном процесу. Ти процеси су посебно изражени у сливовима Гулијанске и Околишке реке и Црнољевичког, Ђуриначког, Белоињског потока и Турије. Бујични водотокови проузрокују сваке године знатне материјалне штете јер поткопавају обале, видно односе земљиште, угрожавају и оштећују насеља и саобраћајнице, а поред тога испирају из земљишта хранљиве састојке.

Тимок се у пролећним месецима често излива из плитко усеченог корита и плави околно земљиште. Ова појава нарочито је истакнута узводно од Тимоковог природног понора Пандирала. За време високих вода овај понор не може да прими сву воду коју носи Сврљишки Тимок, па се због успора разлива и плави околно земљиште. На тај начин понор делује и као природни регулатор протицаја, јер задржава високе поплавне таласе, узводно стварајући привремено језеро (3-5 дана). На сектору између ушћа Околишке реке и Нишевца, поплаве су нагле и краткотрајне и њима је укупно изложено око 750 ha.

Недовољно спроведене мере заштите од ерозије и уређење бујичних токова има за последицу:

- плављење околног терена у непосредној близини речних токова и угрожавање пољопривредног земљишта и грађевинских објеката различитог значаја и карактера,
- напредовање процеса ерозије и деградација пољопривредног земљишта,
- све израженија продукција и пронос наноса дуж бујичних токова.

Ограничења

Стање реализованих објеката за одбрану од бујичних вода и развој процеса ерозије на подручју Плана, говоре о хитности предузимања мера у систему одбране и заштите од поплава. То значи да је за детаљну анализу утицаја и последица и усвајање антиерозионих мера и грађевинских радова на подручју Плана, неопходно извршити детаљно рекогностизирање терена по сливовима, утврђивање евентуалне промене хидрографске класе, категорије разорности и врсте бујице и дефинисање меродавних протицаја на основу најсвежијих хидролошких података.

Слабости и недостаци су у следећем:

- недовољна заштита од ерозије,
- појава бујичних токова,
- продукција и пронос наноса дуж бујичних токова,
- недостатак водоодбрамбених система,
- плављење насеља, саобраћајница и пољопривредног земљишта.

Потенцијали

Мелиорационим уређењем и наводњавањем површина у непосредној долини Сврљишког Тимока могу се добити знатне обрадиве површине за оптималну пољопривредну производњу. Наводњавање је неопходно, нарочито у току лета због недостатка атмосферске влаге. Међутим, сам Тимок лети нема довољно воде за наводњавање, што упућује да воду за ове потребе треба акумулисати на његовим притокама и земљиште наводњавати гравитационим испуштањем.

2.1.8.2. Електроенергетски системи

Преко територије општине Сврљиг пролази далековод 400 kV бр. 403 ТС 400/220/110 kV „Ниш 2“ - ТС 400/110 kV „Бор 2“ и далеководи 110 kV: бр. 193/2 ТС 400/220/110 kV „Ниш 2“ - ТС 110/35 kV „Сврљиг“; бр. 193/1 ТС 110/35 kV „Сврљиг“ -ТС 110/35 kV „Књажевац“ и бр. 1154 ТС

110/35 kV „Пирот“ -ТС 110/35 kV „Сврљиг 1“. Источно од Сврљига, а северно од насеља Рибаре, изграђена је трафостаница 110/35 kV „Сврљиг“, снаге 1x20 MVA, која је повезана у електроенергетски систем Србије наведеним далеководима 110 kV (део преносне мреже „Електромрежа Србије“).

Потрошачи се на планском подручју снабдевају електричном енергијом из трафостанице 35/10 kV „Сврљиг 1“, снаге 4 + 8 MVA. Основно напајање ове трафостанице је из трафостанице 110/35 kV „Сврљиг“, преко далековода 35 kV (дужине 1.840 м). Поред овог далековода, преко територије општине Сврљиг прелазе следећи далеководи 35 kV:

- ТС 110/35 kV „Ниш 1“ - ТС 35/10 kV „Сврљиг 1“;
- ТС 35/10 kV „Сврљиг 1“ - ТС 35/10 kV „Кална“ и
- ТС 35/10 kV „Сврљиг 1“ - ТС 35/10 kV „Подвис“.

Дистрибутивна мрежа 10 kV на подручју Плана је у највећем делу ваздушна, сем у насељу Сврљиг, где је кабловска мрежа изграђена у централном делу насеља. У градском подручју се мрежа 10 kV гради као затворена, са радом као отворена. На ванградском подручју ова мрежа грађена је као зракаста.

Трафостанице 10/0,4 kV у насељу Сврљиг су најчешће изведене као типске слободностојеће лимене или монтажне - бетонске, снаге 1 x 630 kVA, док су у осталим насељима трафостанице 10/0,4 kV најчешће типа „кула“ или новије типа „стубне“.

Ограничења

- Недовољна пропусна моћ далековода 35 kV из ТС 110/35 kV „Ниш 1“ и ТС 110/35 kV „Књажевац“;
- Недовољан број и велика дужина извода 10 kV, а тиме и преоптерећење појединих извода.

Потенцијали

Постојећа трафостаница 110/35 kV „Сврљиг“ обезбеђује велику сигурност у снабдевању квалитетном електричном енергијом и омогућава повезивање планиране трафостанице 35/10 kV „Сврљиг 2“, чиме се задовољавају дугорочне потребе потрошача на планском подручју.

2.1.8.3. Топлификациона и гасоводна мрежа

Обезбеђење топлотне енергије се врши углавном преко индивидуалних ложишта, а мали број објеката снабдева се преко локалних котларница.

Котларнице које су у функцији у општини Сврљиг су:

- „МИН“ Сврљиг, капацитета 2 MW, примарни енергент је лож уље;
- ДЗ „Др. Љубинко Ђорђевић“, 0.28 MW, примарни енергент је угаљ;
- ОШ „Добрила Стамболић“, у чијем је саставу и котловски капацитет објекта „Полетарац“, 1.05 MW, примарни енергент је угаљ, а за капацитете објекта „Полетарац“ мазут.

Капацитети који нису у функцији:

- ИТК „Сврљиг“, капацитета 1.05 MW, примарни енергент је лож уље и мазут;
- „Прогрес“ Сврљиг, капацитета 4 MW, примарни енергент је мазут (угаљ, дрва);
- ГДРП „Зелени врх“, капацитета 0.29 MW, примарни енергент је угаљ, дрва;
- Хотел „Сврљиг“, капацитета 0.17 MW, примарни енергент је нафта;
- „Хербогал“, капацитета 1.28 MW, примарни енергент је лож уље;
- „Маја“ Сврљиг, капацитета 5.81 MW, примарни енергент је нафта;
- „ЕИ“ Сврљиг, капацитета 1.76 MW, примарни енергент је нафта;
- „Крзно“ Сврљиг, капацитета 4.4 MW, примарни енергент је мазут, угаљ;
- Млекара „Сврљижанка“ Сврљиг, капацитета 0.23 MW, примарни енергент је угаљ, дрва;
- ГДРП „Зелени врх“ (Преконошки пут), капацитета 0.17 MW, примарни енергент је угаљ, дрва;

На планском подручју не постоје објекти гасоводне мреже.

Како се обезбеђење топлотне енергије углавном врши из индивидуалних ложишта и локалних котларница, а као енергенти се најчешће користе лож уље, мазут и чврсто гориво (дрва и угаљ), то доводи до процеса девастације простора преко сече шума или загађења простора од емисије штетних материја приликом сагоревања наведених енергената. На подручју Плана највеће

загађење ваздуха је у околини индустријских капацитета, а нарочито у зимском периоду, када су локалне котларнице главни загађивачи ваздуха.

Могућност довођења природног гаса и гасификација одређених насеља и индустријских погона би све ове штетне последице умањила.

Котловска постројења у Сврљигу су углавном малог капацитета, тако да не постоји могућност да се без већих инвестиција на ширењу капацитета покуша неки вид централизованог снабдевања топлотном енергијом неких делова урбаног подручја.

Ограничења

- Недостатак гасоводне инфраструктуре, нарочито магистралних гасовода.

Потенцијали

- Планирани магистрални гасовод МГ-12 „Ниш - Прахово“ (правац Ниш-Сврљиг-Књажевац -Зајечар-Прахово), као основни правац за снабдевање гасом насеља на планском подручју;
- Могућност да се једним прикључком на гас обезбеди грејање, припрема топле воде, кување, хлађење, задовоље технолошке потребе;
- Компримовани природни гас може да замени течна горива у индивидуалним возилима, аутобусима и привредним возилима, као и да се користи за производњу механичке и електричне енергије;
- Конверзија локалних котларница, тако да као примарни енергент користе природни гас, имаће позитиван утицај на животну средину и здравље људи.

2.1.8.4. Телекомуникације

Фиксна телефонија

Јавна фиксна телекомуникациона мрежа обезбеђује јавне говорне услуге, услуге преноса података и изнајмљених канала, услуге Интернета, широкопојасне услуге, као и услуге кабловске дистрибуције (КДС).

Подручје општине Сврљиг припада мрежној групи "Ниш" (018).

Табела 16: Централне фиксне телефоније на планском подручју

Р.бр.	Назив централе	Тип централе- дигитална (Д)-(МСАН)	Тип уређаја	Број директних тф.прикључака	2В + D
1.	ЧН"Сврљиг"	Д	DKTS-23A	3.184	400
2.	"Гушевац"	Д	DKTS-30/UUB	232	24
3.	"Палилула"	Д	DKTS-30/UUB	352	32
4.	ЦДМА НИ 13-Сврљиг	ЦДМА	V5.2AN WLL	1.000	
5.	ЦДМА НИ 19-Вишеград	ЦДМА	V5.2AN WLL	100	

Укупан број инсталираних телефонских прикључака у комутацијама износи 5.268.

Опремљеност подручја телефонском мрежом износи око 26 претплатника на 100 становника, што је знатно мање у односу на територију Републике Србије, где опремањеност износи 36,5 тф. претплатника на 100 становника.

Постојећа телекомуникациона мрежа на подручју Плана састоји се од мреже комутација, транспортне мреже (мрежа оптичких каблова и преноса) и приступних мрежа.

Мрежа комутација организована је тако да је телефонска чворна централа „Сврљиг“ повезана у регионални оптички прстен Р-17 (Ниш - Сврљиг - Књажевац - Зајечар - Бољевац - Соко Бања - Алексинац - Ниш), као и са крајњим централама на територији општине. Поред телефонске централе „Сврљиг“ на планском подручју у раду је одређен број дигиталних комутационих система, а део подручја покривен је и са две базне станице фиксне телефоније у CDMA технологији, од којих је једна лоцирана ван територије Плана.

У транспортној мрежи дошло је до великих промена због увођења оптичких каблова и система преноса ранга STM 1 до STM 64, што је довело до повезивања највећег броја постојећих комутација (центала).

Приступна мрежа повезује претплатнике са комутационим уређајима. Новије тенденције у пројектовању приступних мрежа теже ка постизању дужине претплатничке петље до 1,5 км (принцип "last mile"). За све нове комутације су изведене приступне мреже по овом принципу и урађене су у потпуности као кабловске(подземне), бакарним кабловима.

Мобилна телефонија

Услуге мобилних телекомуникација данас представљају основне личне (персоналне) телекомуникационе услуге. Ово се односи на све ширу доступност мобилних услуга уопште - на великом делу територије, у свако време и у свим условима. Мобилне телекомуникације пружају пре свега говорне интерактивне међукорисничке услуге, кратке поруке, информационе услуге, услуге преноса података итд.

На телекомуникационом тржишту Србије постоје три јавне телекомуникационе мреже (GSM) и делују три оператера:

- Предузеће за мобилне телекомуникације „Телеком Србија“ - МТС са две базне станице;
- „Теленор“ са две базне станице и
- „ВИП Мобиле“ са две базне станице.

Централни део планског подручја (уз државни пут I реда 25 Ниш-Зајечар) је релативно добро покривен сигнаlima све три мреже. Брдски делови су са slabим или без сигнала мобилне телефоније.

Сва три оператера имају базне радиостанице груписане на приближно истим локацијама.

Ограничења

- Лоша опремљеност планског подручја мрежом фиксне телефоније, нарочито у северозападном делу;
- Конфигурација терена планског подручја условљава слабију покривеност сигнаlima мобилне телефоније у брдско-планинском делу;

Потенцијали

- Потребе и захтеви становништва и привреде за пружањем основних и напредних телекомуникационих услуга условили су убрзан развој телекомуникационог тржишта. Развој технологије и увођење нових концепата у телекомуникациону мрежу (децентрализација мреже, MSAN платформе, IP технологије) омогућио је настанак нових сервиса (на бази преноса података, тона и слике - triple play).

2.1.8.5. Поште

Поштанске услуге на територији општине Сврљиг обављају се у седам пошти (Радна јединица Ниш) и то у следећим насељима:

- Сврљиг (18360),
- Гушевац (18208),
- Лалинац (18201),
- Варош (18363),
- Преконога (18365),
- Нишевац (18366),
- Бурдимо (18368).

Ограничења

- Распоред пошти на подручју Плана није адекватан и не одговара просторној дистрибуцији насеља. Радијуси опслуживања су изузетно велики.

Потенцијали

- Увођење нових врста поштанских услуга.

2.1.8.6. Комунална инфраструктура

На планском подручју отпад се одлаже и складишти на несанитарној депонији на територији КО Тијовац уз државни пут I реда 25, 11км удаљеној од Сврљига. Пројекат санације из 2008. године није у потпуности реализован. Организована рециклажа не постоји.

Зелена пијаца у Сврљигу, као и сточна пијаца на постојећој локацији на периферији градског насеља (осим потребе ограђивања), задовољавају потребе становништва и испуњавају санитарно-техничке услове за рад, уз редовно одржавање.

За сахрањивање се користи постојеће градско гробље у Сврљигу и још 38 сеоских насеља. Гробља су неадекватно комунално опремљена и неуређена.

За сахрањивање животиња тренутно се користи локација уз градско гробље у Сврљигу, неадекватно комунално опремљена, и која не испуњава хигијенско-техничке услове.

У Сврљигу постоји ветеринарска станица и две амбуланте у приватном власништву, које опслужују сеоска насеља. Мрежа ветеринарских организација, као јавних служби, може се конципирати на основу постојећих.

Не постоји организован вид збрињавања паса и мачака луталица.

Ограничења

- Несанитарно одлагање отпада и непостојање система управљања отпадом;
- Недовољни капацитети локација за сахрањивање и неадекватна комунална опремљеност.

Потенцијали

- Коришћење постојеће локације за санитарно депоновање, као и уређивање постојећих локација за сахрањивање;
- Укључивање у регионални систем управљања отпадом.

2.1.9. ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПРЕДЕЛИ И ПРИРОДНА ДОБРА

Животна средина

На квалитет ваздуха утичу извори кој се могу поделити у три категорије: *тачкасти* - индустријски погони, котларнице, топлане; *површински* - индивидуална ложишта, саобраћај са малом густином; и *линијски* - коридори друског и железничког саобраћаја.

Највећи загађивачи ваздуха на подручју Плана су моторна возила без одговарајућих уређаја за пречишћавање издувних гасова, коришћење застарелих технологија у индустрији и производњи, (индустрија је слабо развијена тако да њен утицај на нарушавање квалитета ваздуха није велики), неконтролисано спаљивање различитих материја, као и загађења из индивидуалних котларница – кућних ложишта, која нарочито у зимском периоду имају штетно дејство на квалитет ваздуха.

Велики проблем представља одлагање отпада на дивљим депонијама на велиом броју локација, поред путева и у приобаљу река. Депонијски гас, који настаје приликом физичког, хемијског и биолошког процеса разградње комуналног отпада, угрожава квалитет ваздуха у близини депоније, док неразградива материја утиче на загађеност тла и водног земљишта.

Дозвољена вредност нивоа буке за средину у којој човек борави је 40 dB за дан и 35 за ноћ. На планском подручју главни загађивачи буком су саобраћајнице, али се не постоји системско праћење овог загађивача, методама које су прописане стандардом JUS U.J6.090.

Ризик од настанка хемијског удеса при транспорту, према подацима Међународне организације за рад (ILO), износи 35% од укупног ризика. Због непостојања обилазних путева, главне улице Сврљига су попримиле карактер транзитних саобраћајница, којима свакодневно пролазе возила са штетним и опасним материјама.

Као пратеће појаве хемијског удеса могу се јавити:

- *испуштање опасних полутаната у ваздух, воду или земљиште* – токсични гасови, запаљиве или експлозивне супстанце;
- *експлозије материја* – којима се избацују у атмосферу велике количине токсичних, запаљивих и експлозивних материја;
- *пожари* – који имају за последицу стварање облака опасних и безопасних гасова, честица и других производа сагоревања.

Неконтролисана антропогена активност у шуми често доводи до изазивања пожара, што само по себи намеће потребу за бољом заштитом шума. Пожари су честа појава, а како је глобална температура из годину у годину све већа, опасност од пожара је све извеснија.

Угроженост шумских састојина од пожара се, према М. Васићу, може разврстати у шест категорија:

Табела 17. Степен угрожености врста састојина

I степен	састојине и културе борова и ариша
II степен	састојине и културе смрче јеле и других четинара
III степен	састојине и културе четинара и лишћара
IV степен	састојине храста и граба
V степен	састојине букве и других лишћара
VI степен	шикаре, шибљаци и чистине

У погледу опасности од земљотреса, планско подручје, као и шири регион, сврстава се у VII^о степен Меркалијеве скале.

Ограничења

- Интензиван саобраћај кроз насељена места и стамбене зоне;
- Несанитарно одлагање отпада и непостојање система управљања отпадом;
- Угроженост површинских и подземних вода директним испуштањем отпадних вода из насеља у околне водотокове.

Потенцијали

- Релативно очувана и незагађена животна средина (ваздух, вода, земљиште);
- Могућност коришћења обновљивих извора енергије;
- Искуство и знање из области просторног и урбанистичког планирања и заштите животне средине;
- Идентификација и делом квантификација проблема уз сагледавање одређених мера за њихово решавање и санацију, пре свега кроз техничко-технолошке пројекте;
- Институционално организовање послова заштите животне средине у оквиру Еко-фонда;
- Позитивна друштвена клима код становништва за проблеме животне средине, раст еколошке свести грађана, невладиних организација и медија.

Предел и природна добра

Предео ширег просторног обухвата у североисточном делу планског подручја специфичан је по разубијеним насељима, која чине интегрисану просторно-функционалну целину са својим природним окружењем.

Предео Сврљишких планина специфичан је по својој биолошкој разноврсности и лепоти природе.

Разноврсност, квалитет и атрактивност предела планског подручја сагледан је и кроз специфичности препознатих микролокација, и могућностима њиховог међусобног просторног и функционалног повезивања. То су:

1. Подручје пећине Попшички пештер, система Језава и пећине Самар - проглашени споменици природе изнад села Копајкошара;
2. Зона Сврљишке клисуре са Сврљишким градом и црквом Св. Илије код Нишевца са извором и купалиштем Бањица и „Котловима“ на реци Белици – амбијентална целина интегралне заштите проглашених споменика културе и непосредног природног окружења, кратка клисура Ждрело, стрмих и стеновитих литица, у којој се налази охлађен термални извор Бањица, који се користи као купалиште у летњим месецима, и тзв. „Котлови“ на реци Белици, природни феномен повезаних проточних базена;
3. Подручје Преконошке пећине и Равне пећи - проглашени споменици природе изнад села Преконога;
4. Подручје понорнице реке Сврљишки Тимок, природни феномен понирања и извирања ове реке, изнад села Периш, где се у периоду високог водостаја привремено формира природно језеро. Квалитет воде Тимока је I категорије на овој деоници (до Округлице).

Ограничења

- Нестајање специфичног карактера предела руралног подручја, услед депопулације и напуштања традиционалних метода обраде земље;
- Недовољна просторна и функционална интеграција предела и природних добара на подручју Плана са окружењем и неадекватна заштита;

Потенцијали

- Промоција природних вредности у функцији туризма и креирања препознатљивог просторног идентитета општине.

2.1.10. КУЛТУРНА ДОБРА

На планском подручју налази се осам непокретних културних добара а слику о споменичком наслеђу употпуњује и већи број непокретности које уживају предходну заштиту. Према Закону о културним добрима, непокретности које уживају претходну заштиту су непокретности, њихове групе, делови или остаци за које се претпоставља да имају својства од посебног значаја за културу, уметност и историју. Споменици, бисте, спомен-плоче и друга спомен-обележја посвећена значајним личностима и догађајима такође уживају претходну заштиту. Део непокретности које уживају предходну заштиту је евидентиран од стране Завода за заштиту споменика културе Ниш и у наредном периоду ће бити валоризован у процесу проглашења за непокретна културна добра.

НЕПОКРЕТНА КУЛТУРНА ДОБРА**СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ**

1. Зграда са апотеком у Улици др Миленка Хаџића бр. 22	4. Сврљички град код Нишевца
2. Црква Св. Илије код Нишевца	5. Кућа у којој је живео и радио Народни херој др М. Хаџић у ул. др Миленка Хаџића бр. 14
3. Рашиначки манастир са црквом Св. Арханђела у Пирковцу - Попшица	6. Гроб са спомеником Народног хероја др М. Хаџића
8. Грнчарска воденица у Сврљигу	7. Стара Гуглова воденица у селу Нишевац

НЕПОКРЕТНОСТИ КОЈЕ УЖИВАЈУ ПРЕДХОДНУ ЗАШТИТУ**СПОМЕНИЦИ, СПОМЕН БИСТЕ И СПОМЕН ЧЕСМЕ**

1. Споменик ослободиоцима из НОР-а у Сврљигу	12. Споменик палим борцима НОБ-е у Црнољевци
2. Споменик др Миленку Хаџићу, на гробљу у Сврљигу	13. Споменик палим борцима НОБ-е у Грбавчету
3. Споменик Ставрији Милановићу, на гробљу у Сврљигу	14. Споменик палим борцима НОБ-е у Тијовцу
4. Спомен чесма стрељаним родољубима у НОР-у у Сврљигу	15. Споменик палим борцима НОБ-е у Извору
5. Спомен биста Народног хероја др Миленка Хаџића у Сврљигу	16. Споменик палим борцима НОБ-е између Давидовца и Радмировца
6. Спомен биста Народног хероја Радоја Вујошевића у Сврљигу	17. Споменик палим борцима НОБ-е у Бучуму
7. Спомен биста Народног хероја Василија у Сврљигу	18. Споменик палим борцима НОБ-е у Бурдиму
8. Спомен биста Народног хероја Радослава Голубовића у Сврљигу	19. Споменик палим борцима НОБ-е у Радмировцу
9. Спомен биста Народног хероја Ставрије Милановића у Сврљигу	20. Споменик палим борцима НОБ-е у Преконоги
10. Спомен биста Народног хероја Добриле Стамболић у Сврљигу	21. Споменик палим борцима НОБ-е у Гушевицу
11. Споменик палим борцима НОБ-е у Манојлици	22. Споменик палим борцима НОБ-е у Лукову
	23. Споменик палим борцима НОБ-е у Плужини
	24. Спомен плоча у Белоињу
	25. Спомен плоча у Бурдиму
	26. Спомен плоча у Вароши
	27. Спомен плоча у Гојмановцу

ОБЈЕКТИ ГРАЂАНСКЕ АРХИТЕКТУРЕ

1. Зграда у улици др. Миленка Хаџића бр. 12	3. Зграда у улици Васе Албанца бр. 6 и бр. 8
2. Зграда у улици Радетовој бр. 12	

САКРАЛНИ ОБЈЕКТИ

1. Црква Св цара Константина и царице Јелене, Сврљиг	5. Црквиште Св. Петке, Преконога
2. Црква Св. Марка, Белоиње	6. Црква Св. Параскева, Извор
3. Црква Св. Петке, 16. век, манастириште Рибаре	7. Старохришћанска црква, Нишевац
4. Темљи некадашње цркве Св. Тројице на месту Руменац, Преконога	8. Две средњовековне цркве, Нишевац
	9. Храм Св Петра и Павла, Гулијан

10. Сеоска црква, Грбавче
11. Сеоска црква Лалинац
12. Црква Св Богородице, Црнољевца

ОБЈЕКТИ НАРОДНОГ ГРАДИТЕЉСТВА

Сврљиг

1. Кућа Милеве Милојковић
2. Кућа Томе и Милунке Петровић
- Попшица
3. Школа
4. Камени крст-запис
5. Кућа Бранислава Радоњића
6. Кућа Ранка Трајковића
7. Кућа Бранислава Радоњића
8. Три воденице на потоку врело
- Влахово
9. Кућа Небојше Милојића
10. Кућа Милентија Милијића
11. Кућа Станојевић Миодрага
12. Кућа Милеве Милојковић
13. Амбар кућа Томе Вучића
14. Крст-запис
- Манојлица
15. Камени крст-запис
16. Кућа Градимира Ражовића
- Жбљво
17. Кућа Радослава Петровића
- Гулијан
18. Кућа Весне Павловић Васиљевић
19. Чесма из турског периода округлица
20. Зграда воденице и ваљавице
21. Крст из 1725. године
- Варош
22. Кућа Веселина Петровића
23. Кућа Јована Раденовића
24. Кућа Варадинке Павловић
- Плужина
25. Кућа Предрага Марковића
26. Кућа Јовановића
27. Кућа Светолика Радивојевића
- Драинац
28. Кућа Боровоја Вејковића
- Тијовац
29. Кућа Светислава Јевтића
- Лалинац
30. Кућа Раде Ђорђевић
31. Кућа Бранислава Ђорђевића
32. Кућа Савкића
33. Чесма из турског периода
- Белоње
34. Кућа Градимира Милошевића
- Преконога
35. Воденица
36. Кућа Смиље Живковић
- Извор

АРХЕОЛОШКА НАЛАЗИШТА СА СПОМЕНИЧКИМ СВОЈСТВИМА

1. Црквиште св. Марко, село Белоње
2. Локалитет Суви кладенац, села Бурдимо и Бучум
- старије гвоздено доба - насеље
3. Локалитет Сврљиг град, село Варош
- енеолит, бронзано доба, старије и млађе гвоздено
- доба, антички и византијски период, средњи век и
- турски период - утврђење
4. Локалитет Облик, село Варош

13. Црква Св цара Константина и царице Јелене,
- Манојлица

37. Кућа Бранка Накића
38. Кућа Добримира Здравковића
39. Кућа Момчила Гајића
40. Кућа Борислава Гаврића
- Бурдимо
41. Кућа Здравка Ивића
- Црнољевца
42. Косанкина кућа
- Сливје
43. Кућа Живка Миливојевића
44. Кућа Раде Лазаревић
45. Кућа Синише Миливојевића
- Копажошара
46. Кућа Јездимира Никодијевића
47. Кућа Нађка, Боже и Тоше
- Давидовац
48. Кућа Јованке Савић
49. Кућа Станише Цветковића
- Радмировац
50. Кућа Боровоја Здравковића
51. Кућа Гаше Миладиновића
- Галибабинац
52. Кућа Милотија Миловановића
- Луково
53. Кућа Вукашина Ћирића
54. Кућа Будимке Драгутиновић
55. Кућа Славка Младеновића
- Лозан
56. Кућа Дринке Ракић
- Грбавче
57. Кућа Драгише Павловића
- Нишевац
58. Куће Чедомира и Милеве
59. Кућа Слободана Михајловића
60. Кућа Радослава Крсића
- Гушевац
61. Кућа Добривоја Ранђеловића
- Периш
62. Кућа Драгана Костића
- Околиште
63. Кућа Велимира Ранђеловића
64. Кућа Андре Милошевића
65. Кућа Злате Петровић
- Шљивовик
66. Кућа Миодрага Радојковића
67. Кућа Вука Павловића
- Мерцелат
68. Кућа Радослава Николића
- Јаловикизвор
69. Центар села

- старије и млађе гвоздено доба, антички период -
- утврђење
5. Локалитет Њива испод Облика, село Варош
- антички период, средњи век - подграђе
6. Локалитет Цамија, село Варош
- турска цамија, остаци темеља
7. Турско гробље, село Варош
- енеолит, турски период - случајни налаз, некропола
8. Локалитет Селиште, село Галибабинац

- метално доба - насеље
9. Локалитет Царине, село Гојмановац
старије гвоздено доба, антички период - насеље
 10. Пољана, село Грбавче
старије гвоздено доба - градина
 11. Локалитет Градац, село Грбавче
Старије гвоздено доба, антички, византијски период, средњи век-утврђење
 12. Градац, село Гулијан
антички и византијски период - утврђење
 13. Црква св. Апостола Петра и Павла, село Гулијан
црква на старијим темељима
 14. Остаци црквишта, село Гушевац
 15. Локалитет Градац, село Лабуково
византијски период, средњи век - утврђење
 16. Локалитет Манастириште, село Лабуково
остаци темеља средњовековне цркве у подграђу утврђења
 17. Локалитет Бадалнца, село Лалинац
старије гвоздено доба - насеље
 18. Локалитет Кулиште, село Манојлица
праисторија, антички и византијски период, средњи век - утврђење
 19. Јужно подграђе Сврљиг града и Бањица, село Нишевац
неолит, енеолит, бронзано доба, антички период, византијски период, средњи век и турски период - подграђе
 20. Базилика - Црквина 4, село Нишевац
средњовековна црква
 21. Црква св. Стефана, село Нишевац
античка / византијска и средњовековна црква
 22. Доња црквина, село Нишевац
средњовековна црква (темељни остаци две цркве)
 23. Горња црквина, село Нишевац
средњовековна црква
 24. Хумка на улазу у клисуру, село Нишевац
метално доба - некропола
 25. Локалитет Калница, село Нишевац
старије гвоздено доба, Антички период - насеље
 26. Локалитет Сигнал 2, село Палилула
старије и млађе гвоздено доба, антички период - насеље
 27. Локалитет Сигнал 1, село Палилула
старије гвоздено доба, ГХ-УП век п.н.е. - некропола
 28. Латинска црква, село Периш
мала грађевина очувана у темељној зони
 29. Локалитет Кулиште, село Плужине
антички период, средњи век, сеоска заветина - тип локалитета непознат (у близини откривен миљоказ)
 30. Локалитет Црквиште\хумка, село Попшица
Неколико тесаника од сиге на праисторијској хумки
 31. Преконошка пећина, село Преконога
средњи палеолит, средњи и млађи неолит, бронзано доба, старије и млађе гвоздено доба, средњи век - станиште
 32. Локалитет Румењак, село Преконога
античка вила
 33. Кулиште, превој Грамада
антички период, средњи век - утврђење
 34. Турска кула, превој Грамада
турска царинарница
 35. Манастириште св. Петка, село Рибаре-Ђуринац
средњовековна црква
 36. Локалитет Кулиште, село Црнолевица
Антички и византијски период – утврђење
 37. Локалитет Поред гробља, село Црнолевица
антички период - насеље

Споменичко наслеђе планског подручја карактерише богатство, разноврсност и заступљеност многих историјских периода. Села обилују објектима традиционалног народног градитељства, који су због трошности материјала од кога су направљени и непрепознавања вредности од стране власника и корисника, у опасности да убрзо нестану. У скоро свим селима су евидентирани камени крстови-записи а карактеристично је и присуство великог броја археолошких локалитета који сведоче о континуитету у насељавању овог простора. Посебан потенцијал представља очувана природна средина која пружа могућност интеграције заштите културног са природним наслеђем у оквиру историјских културних предела.

Евидентни су труд и брига који се поклањају обнови сакралног наслеђа и варошке архитектуре, као и истраживању археолошких локалитета (која се спроводе од стране више различитих институција), али недовољна средства која се улажу у заштиту и обнову овако богате градитељске баштине доприносе да се нека од заштићених и евидентираних добара налазе у девастираном стању (Грнчарска воденица у Сврљигу је порушена а од Сврљишког града су се зидишта задржала само у траговима), док другима прети губитак споменичких својстава услед нестручно изведених интервенција (нестручно презиђивање бетонским блоковима Гуглове воденице у Нишевцу). Проблем нестручних интервенција од стране неовлашћених лица је нарочито карактеристичан за археолошка налазишта са споменичким својствима, који су необезбеђени и угрожени неовлашћеним ископавањима, што је евидентно код локалитета у подграђу Сврљишког града.

Основна **ограничења** заштите и коришћења непокретних културних добара су:

- Недовољна истраженост непокретних културних добара планског подручја;
- Недостатак акционих планова у домену заштите културне баштине;
- Недовољна интеграција заштите културног и природног наслеђа;
- Низак ниво свести о вредностима и потенцијалу градитељског наслеђа;
- Недостатак интеррегионалних веза у презентацији непокретних културних добара.

Основни **потенцијали** заштите и коришћења непокретних културних добара су:

- Постојање градитељског наслеђа из различитих историјских периода;
- Могућност интегрисања заштите и туристичке презентације културног наслеђа са природном наслеђем;
- Сачуване амбијенталне целине архаичних села и објекти народног градитељства од аутохтоног материјала (стамбене и привредне зграде, воденица, сеоске цркве и др);
- Могућност интегрисања са културним наслеђем у окружењу планског подручја, повезивањем у зоне културног наслеђа и културне руте.

2.2. SWOT АНАЛИЗА

Укупни примарни унутрашњи и спољашњи фактори просторног развоја

Предности	Слабости
▪ Очувана, релативно незагађена и неугрожена животна средина ▪ Повољан географски и саобраћајни положај (близина коридора аутопута Е-80) ▪ Релативно добра саобраћајна мрежа општинских и државних путева (државни пут I реда 25 и регионална железница у правцу север-југ, државни пут II реда 243 у правцу исток-запад) ▪ Постојање планске и пројектне документације за примарне саобраћајне коридоре ▪ Релативно равномерна дистрибуција насеља ▪ Природни услови за развој туризма, традиција одржавања манифестација од регионалног значаја ▪ Нестајање специфичног карактера предела руралног подручја ▪ Квалитетно земљиште погодно за развој пољопривреде и сточарства, традиција у пољопривредној производњи ▪ Постојање локација за „brownfield” инвестиције ▪ Изграђени објекти на водоводној мрежи, изграђена разводна мрежа у неким насељима, велики број каптираних и некаптираних извора, постојећи ППОВ ▪ Богатство и висок квалитет вода (I и II категорија), делимично урађена регулација на појединим водотоковима ▪ Сигурност у снабдевању електричном енергијом (TC110/35 kV „Сврљиг“) ▪ Постојање градитељског наслеђа из различитих историјских периода и сачуване амбијенталне целине и објекти народног градитељства у селима	▪ Људски ресурси (висок проценат старог становништва, емиграција и низак степен образованости) ▪ Категорија економски неразвијеног подручја на нивоу Републике— низак животни стандард, сиромаштво и незапосленост ▪ Велика уситњеност насеља у североисточном делу планског подручја ▪ Нерешени имовинско-правни односи и уситњеност поседа ▪ Непостојање јавних служби у 18 насеља и лош бонитет објеката јавне намене ▪ Низак ниво конкурентности локалне привреде (високи трошкови пословања и ниска продуктивност рада - застарелост опреме и технологије) ▪ Непостојање опремљених локација за „greenfield” инвестиције ▪ Дотрајалост општинске путне мреже, неадекватни елементи пружања и недостатак ажурне планске документације секундарне путне мреже ▪ Недостатак системског приступа у односима са страним инвеститорима - концесионарима ▪ Неадекватни профили општинских путева, што повећава трошкове модернизације и отежава примену одговарајућих прописа и стандарда ▪ Недовољан капацитет резервоарског простора за водоснабдевање, неизграђена дистрибутивна мрежа ▪ Неизграђена канализација и пропусне септичке јаме ▪ Бујични водотокови и ерозивна подручја ▪ Велика дужина 10 kV-них извода и велики падови напона у мрежи, застарелост електроенергетске мреже и објеката ▪ Недостатак изграђене гасоводне инфраструктуре ▪ Слаба покривеност планског подручја мрежом телекомуникација, нарочито брдско-планинског дела ▪ Низак ниво комуналне опремљености ▪ Туристичка понуда неприлагођена светским трендовима и стандардима квалитета, непостојање туристичке организације ▪ Недовољна истраженост у погледу културних добара, недостатак акционих планова и адекватна обезбеђеност археолошких налазишта

Могућности	Претње
- Регионализација и децентрализација Србије - Оријентација шире друштвене заједнице ка укључивању у концепте развоја насеља по препорукама ЕУ - Сарадња јавног, невладиног и приватног сектора и удруживање на регионалном, националном и међународном плану - Директне инвестиције као покретачи укупног привредног развоја и повољни кредити Фонда за развој Републике Србије (олакшице из области фискалне политике захваљујући статусу неразвијеног подручја) - Велики број финансијских институција и међународних организација у Нишком региону - Просторно и функционално повезивање насеља на подручју Плана, међуопштинско и међурегионално умрежавање са насељима и центрима општина у окружењу и Нишем као међународним урбаним центром - Реконструкција општинских и државних путева - Сарадња са суседним општинама у ангажовању на модернизацији и изградњи државних путева I и II реда - Подстицање међудржавне сарадње у циљу изградње саобраћајних коридора од обостраног интереса - Близина познатих туристичких дестинација (Стара планина, Соко Бања, Сићевачка клисура) - Унапређење система образовања (релативно добре могућности услед близине Ниша као универзитетског центра) и његово прилагођавање потребама локалне самоуправе и МСП - Међусекторска сарадња и формирање кластера - Оријентација на органску производњу и могућност добијања производа заштићеног географског порекла - Коришћење искуства и праксе ЕУ у области заштите животне средине - Промоција предела и природних вредности и креирање јединственог идентитета општине - Планирана акумулација за водоснабдевање на Околишкој реци и дефинисање зона санитарне заштите постојећих водоизворишта - Хидропотенцијал водотокова за изградњу малих хидроцентрала (МХЕ) и заинтересованост инвеститора - Директиве ЕУ о заштити животне средине, едукативна кампања и повећање свести грађана да се отпадне воде и материје не смеју упуштати у водотокове и околину - Коришћење обновљивих извора енергије - Планирани магистрални гасовод МГ-12 „Ниш - Прахово“ и могућност вишенаменског коришћења - Увођење оптичких каблова и система преноса ранга STM 1 до STM 64, повезивање постојећих комутација (центала) и принцип "last mile" у пројектовању приступних мрежа - Покривање целокупног планског подручја мрежом мобилне телефоније - Управљање отпадом у оквиру Регионалног центра - Интегрисање заштите културног и природног наслеђа, интегрисана презентација са природним и културним добрима у окружењу	- Ризик употребе необновљивих природних ресурса - Депопулација на целокупном планском подручју (осим у насељима Сврљиг и Жељево) - Низак природни прираштај, повећање незапослености и сиромаштва, неповољна миграциона кретања - одлив младих и стручних кадрова - Политичка нестабилност - Бржа прилагодљивост других региона у окружењу - Недостатак финансијских средстава за реализацију планираних активности - Велика привлачност урбаних центара, посебно Ниша, као један од узрока продуженог тренда демографског пражњења планског подручја - Гашење и пропадање насеља - Економска криза као кочница развоја у свим областима - Изостанак позитивних ефеката приватизације - Компликоване и дугорочне процедуре за издавање грађевинских дозвола и бесправна градња - Недостатак средстава за изградњу нових водопроводних и енергетских мрежа и објеката, велика зависност од републичких фондова - Несанитарно одлагање отпада и сахрањивање животиња - Пропадање несанираних непокретних културних добара, у првом реду „Сврљшког града“ код Нишевца - Угроженост археолошких локалитета неовлашћеним ископавањима

III ПРИНЦИПИ, ЦИЉЕВИ И КОНЦЕПЦИЈА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

3.1. ВИЗИЈА И ПРИНЦИПИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

Развој планског подручја сагледан је кроз визију Стратегије одрживог развоја општине Сврљиг:

Сврљиг је модерна, институционално и економски развијена општина, ослоњена на бројна, добро развијена предузећа, пољопривреду и етно-туристичку понуду, са развијеном инфраструктуром у свим деловима општине. Простор се користи у складу са савременим просторним и урбанистичким планом. Незапосленост је на ниском нивоу, а незапослени су збринуте кроз систем социјалне заштите.

Сврљиг је еколошка оаза, позната по чистој води, здравој храни и доброј традицији. Општина је препознатљива по зеленим површинама, одговорном понашању према природи и ефикасном коришћењу природних и створених ресурса.

Сврљиг је отворена, мирна и безбедна општина задовољних грађана, ослоњена на традиционалне вредности, културно и историјско наслеђе, сопствене људске ресурсе у које се непрекидно улаже и највише стандарде модерног друштва. Сврљиг је општина у којој постоји партнерство јавног, приватног и цивилног сектора и која пружа једнаке могућности за све грађане.

Општи принципи просторног развоја према ППРС 2020 су: одрживост (као генерални принцип), децентрализација и деконцентрација садржаја и активности, полицентричан територијални развој, уравнотежен социо-економски развој и територијална кохезија.

Посебни принципи на којима се заснива просторни развој планског подручја су:

- Одржив рурални развој уз очување животне средине;
- Формирање и јачање мреже насеља са припадајућим функционалним подручјима, као основ развоја комплементарних функција;
- Унапређење саобраћајне доступности, као доминантног фактора коришћења простора и уравнотеженог развоја;
- Поштовање јавног интереса, јавних добара и јавног простора;
- Транспарентност код одлучивања о просторном развоју;
- Територијална препознатљивост, функционална диференцијација и истицање културног идентитета.

3.2. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

Општи циљ просторног развоја планског подручја је коришћење, уређење и заштита простора у складу са наведеним принципима просторног развоја.

Посебни циљеви просторног развоја су:

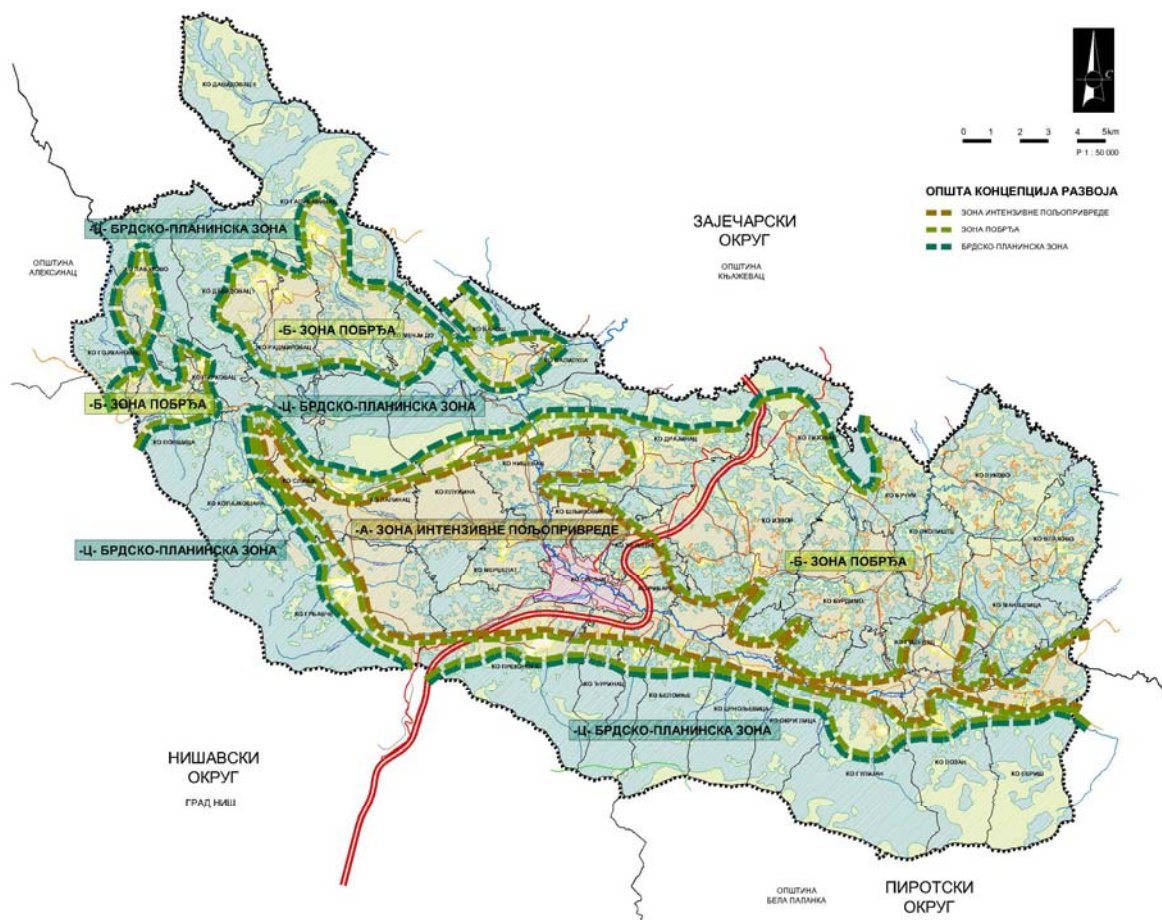
- Унапређење квалитета живота и рада, смањивање сиромаштва и уравнотежен социо-економски развој;
- Успоравање депопулације и демографска обнова путем мера социо-економског развоја;
- Одговорно управљање и рационално коришћење природног и културног наслеђа;
- Развој конкурентне привреде базиране на пољопривреди, сточарству и туризму, кроз афирмацију препознатих природних и културних вредности;
- Развој мреже насеља и комплементарних функција у оквиру функционалних подручја са припадајућим насељским центрима;
- Обнова постојећег грађевинског фонда, строго контролисана изградња и ширење грађевинских подручја;
- Реконструкција и изградња путне мреже и коришћење развојних потенцијала саобраћајница вишег ранга;
- Комунално и инфраструктурно опремање насеља;

- Унапређење функционалних, саобраћајних и инфраструктурних веза планског подручја са окружењем.

3.3. ОПШТА КОНЦЕПЦИЈА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

У односу на ограничења и потенцијале планског подручја и у складу са основним и посебним циљевима и принципима просторног развоја, а према дефинисаној визији, општа концепција просторног развоја огледа се у коначном уобличавању следећих предеоних рејона планског подручја:

- А) Микрорејон интензивне пољопривреде,
Б) Микрорејон побрђа и
Ц) Брдско-планински рејон.

А) Микрорејон интензивне пољопривреде захвата средишњи део планског подручја и плодни долињски део Сврљишког Тимока према истоку. Представља подручје интензивне пољопривреде тржишног карактера са доминантним ратарством и повртарством. Оранице и баште у укупној структури и расподели земљишта по секторима на подручју Плана учествују са око 14.000 ха или 28%, од чега доминирају житарице, индустријско и крмно биље. То су груписани оранични комплекси на којима је могућа примена савремених техничких средстава за обраду, што уз повољне природне услове и добру организацију омогућује постизање високих приноса. У првом, најнижем појасу који се пружа поред Тимока, задњих година се интензивно узгајају разноврсни повртарски производи (производња паприка, парадајза, разних салата, итд.) који покривају тржишта и изван подручја Свљига и делом Ниша. Производња поврћа захтева велико људско ангажовање, али зато може обезбедити и високи доходак. Ово подручје је погодно и за узгој сточног и индустријског биља. Најповољнији терени за производњу кукуруза

су на најнижим речним терасама, док пшеници више погодују сувљи терени на подручјима виших тераса.

У оквиру овог микрорејона сконцентрисана су највећа насеља, компактне изграђене структуре, која свој привредно-економски развој могу базирати и на чињеници да ту пролазе неке од најзначајнијих саобраћајница региона Источне и Јужне Србије (постојећи државни пут I реда 25, односно планирани ауто-пут Е-771, регионална железница, државни пут II реда 243 ка Старој планини). Близина Ниша, као регионалног центра југоисточне Србије, и повољне саобраћајне везе утицаће и у наредном периоду на измену економско-социјалне структуре сеоске популације, у којој преовлађују мешовита и непољопривредна домаћинства.

Б) Микрорејон побрђа у највећој мери захвата северни део Сврљишке котлине, а затим и подручје слива Топоничке и реке Белице, односно Сврљшког Тимока на западу планског подручја. Чине га више, благо нагнуте и осунчане падине. На овим нагнутим терасама су се развили различити типови земљишта, што пружа повољне могућности дубоке обраде. Ораничне површине овог рејона, на којима се претежно гаје жита, су знатно слабијег квалитета од оних на нижим терасама, док њене више и присојне стране представљају област воћњака и винограда. Значајније концентрације под овим културама су на подручју КО Извор, Драинац, Тијовац, Бурдимо, Околиште и Влахово, где се углавном могу остварити и тржишни вишкови. Брежуљкасто-брдовит терен овог микрорејона, углавном површине на топлим и полутоплим странама Сврљишке котлине, погодан је за гајење различитих врста воћа и грожђа, те се предвиђа повећање површина под воћњацима и виноградима у односу на постојеће стање коришћења простора.

Пчеларство и плантажно гајење зачинског и лековитог биља, такође се препознаје као развојна шанса за унапређење пољопривредне производње овог микрорејона.

Површине под пашњацима, заступљене претежно у северним деловима, пружају могућности за интензивирање сточарства (узгој оваца, говеда, свиња и живине) и повећање индустријско-прерађивачких капацитета.

Насеља на подручју овог рејона карактерише мали број становника и изражена депопулација. То су најчешће старачка двочлана домаћинства која остају због немогућности емигрирања. Демографски тренд до краја планског периода указује на опасност убрзаног пражњења насеља овог микрорејона, те се неминовно морају предузети социо-економске мере за ублажавање и заустављање ових процеса. Грађевинско подручје насеља је разутено и састоји се из великог броја засеока. Услед демографског пражњења, већина засеока изгубиће стамбену функцију, али ће се преостали грађевински фонд користити у функцији пољопривредне производње и пашњачког сточарства.

У циљу побољшања основних услова становања и привређивања на овом простору, потребно је реконструисати локалну путну мрежу која опслужује овај микрорејон и побољшати стање инфраструктурне опремљености свих насеља.

Сеоски амбијент и природно окружење имају потенцијал за развој сеоског туризма. Значајан потенцијал за развој туризма имају и препознати локалитети понорнице Сврљшког Тимока и водоизворишта Врело, са црквом Св. цара Константина и царице Јелене, уз истовремену примену обавезних мера заштите.

В) Брдско планински рејон захвата скоро читав јужни и западни део подручја Плана. Чине га виши делови атара насеља по ободу Сврљшких планина и Калафата, изразите сложености рељефа, геолошке грађе, климе и вегетације.

Веће површине под шумом од значаја су за формирање сировинске базе за развој овог микрорејона. Углавном су то чисте листопадне и мешовите састојине лишћара, док су најмање распрострањене четинарске шуме. Најзаступљеније су букове шуме а затим мешовите шуме цера, китњака, граба и храста. Највећи део површина под шумама је у приватној својини, док се чисте састојине листопадних шума, нарочито букових, већином налазе у државној својини.

Природни биљни покривач у овом рејону одржао се на вишим и стрмим деловима Сврљшких планина и Калафата. Очуваније шуме могу се наћи на оголићеним кречњачким теренима Сврљшких планина окренутих ка Сврљшкој котлини, у атару села Преконога, Ђуринац, Белоиње, Црнолевица, Округлица и Периш. Овом шумском појасу припадају скоро

исте шумске и травне састојине у катастарским општинама Грбавче, Копајкошара, Попшица, Округлица и Периш, на вишим деловима Калафата.

На појединим деловима, где је земљиште могло да се искористи за обраду, шуме су искрчене, међутим, самозасејавањем и планским газдовањем овај покривач наставиће да се чува, плански користи и унапређује. Еколошка санација се мора предвидети на свим површинама које су деградиране и на којима је данас производња без потребног економског ефекта, а истовремено и са делимично изгубљеним позитивним дејствима еколошких фактора.

На стрмим и стеновитим литицама кратке клисуре Ждрело, које припадају КО Плужина, Нишевац, Варош и Палилула, јављају се шуме са малим економским вредностима, али од великог заштитног значаја за ублажавање интензивног процеса ерозије.

Највећи пашњачки комплекси се простиру на вишим и осојним деловима катастарских општина Калафата и Сврљигских планина, где овај појас чине богати пашњаци и ливаде одличног травног састава, насталих на теренима некадашњих шума. Организованим сакупљањем лековитог биља, печурака, као и већим коришћењем медоносних биљака за производњу меда, обзиром да је пчеларење на овом подручју у новије време све више заступљено, могло би се упослити локално становништво.

Поред заштитног коришћења шума и пашњачког сточарства, развој овог микрорејона окренут је ка туризму, који промовише природне и културне вредности овог подручја. У његов обухват улазе проглашени споменици природе: пећине Самар, попшички Пештер, пећински систем Језава, Преконошка и пећина Равна пећ, као и споменици културе: Сврљигски град код Нишеца и Рашиначки манастир са црквом Св. Архангела у Пирковцу. Препознати су и водни ресурси са потенцијалом за развој туризма: термални извор у Пошици, купалиште Бањица и локалитет „Котлови“ на реци Белици. Коришћење ових простора биће контролисано планским мерама, као и мерама заштите надлежних институција.

3.4. ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ПО ПОЈЕДИНИМ ОБЛАСТИМА

3.4.1. ПРИРОДНИ СИСТЕМИ И РЕСУРСИ

- Очување и унапређивање услова за одрживи развој пољопривреде према агроеколошким капацитетима простора и економским интересима локалног становништва, уз унапређивање стандарда и квалитета живљења на селу;
- Ограничавање претварања најплоднијег пољопривредног земљишта (од I до IV катастарске класе) у непољопривредне сврхе, очување природне плодности земљишта, селективна и контролисана примена пестицида, минералних ђубрива и других хемијских средстава у пољопривреди;
- Обезбеђење оптималне обраслости, трајности приноса и општекорисних функција шума;
- Очување изворишта и строго санкционисање несанитарног одлагања отпада;
- Заштита земљишта од ерозивних процеса очувањем заштитних функција шума, рехабилитација еродираних и деградираних екосистема;
- Предузимање превентивних мера заштите од бујичних токова;
- Заштита и очување свих, а посебно ретких и угрожених врста;
- Заштита, гајење, лов, коришћење дивљачи и њених делова тако да се мерама газдовања обезбеди гајење оних врста дивљачи у броју и квалитету који дозвољавају природни услови у ловиштима;
- Унапређење и заштита биодиверзитета и природе у целини кроз промовисање међусекторске и прекограничне сарадње;
- Подстицање укрупњавања приватних поседа и решавање имовинско-правних односа;
- Евиденција и контрола газдовања;
- Картирање простора по намени, уважавајући посебно еколошки приступ при вредновању;

- Увођење савремене технологије производње и прерађивачке индустрије, уз бољу организацију рада, повећање нивоа знања и производних искустава становништва и савременог маркетинга.

3.4.2. СТАНОВНИШТВО

Ублажавање негативног треда кретања становништва и равномеран размештај на читавој територији општине без концентрације у градском насељу на терет депопулације руралних насеља је основни циљ демографског развоја на подручју Плана.

За реализацију општег циља дефинисан је низ посебних циљева:

- Смањење негативног природног прираштаја;
- Побољшање старотсне структуре становништва;
- Смањивање миграција село-град и задржавање младог становништва, посебно у сеоским подручјима;
- Побољшање образовне структуре становништва;
- Перманентно смањивање незапослености.

3.4.3. НАСЕЉА

У погледу функционисања мреже насеља тежи се ка остварењу следећих циљева:

- Успостављање усклађеног система насељских центара по принципу децентрализације;
- Формирање и јачање веза унутар функционалних подручја појединих центара;
- Адекватно саобраћајно повезивање насеља као предуслов за њихово умрежавање;
- Развој насељских садржаја према специфичностима функционалних подручја и степену централитета насеља;
- Подмиривање потреба у опремању комуналном и техничком инфраструктуром, даљи развој инфраструктуре и подизање стандарда према степену централитета и специфичностима насеља;
- Стварање услова за привредни просперитет, запошљавање и заустављање тренда демографског пражњења руралног подручја;
- Ревитализација села уз очување природне и културне баштине, и аутохтоног сеоског амбијента.

3.4.4. ЈАВНЕ СЛУЖБЕ

Основни циљеви развоја јавних служби су:

- Просторна дистрибуција капацитета јавних служби у функцији равноправног остваривања потреба и права становништва загарантованих Уставом РС (обавезно предшколско и основно образовање, социјална и примарна здравствена заштита);
- Развој јавних служби у циљу јачања локалне самоуправе;
- Интегрисаност јавних служби у оквиру мреже насеља;
- Избор модалитета јавних служби према специфичним потенцијалима и ограничењима појединих делова планског подручја;
- Обезбеђивање потребних просторних, техничких и кадровских услова и подизање нивоа инфраструктурне и техничке опремљености објеката јавних служби и квалитета услуга;
- Обезбеђивање услова за актуелизацију јавних услуга и увођење нових;
- Ревитализација постојећих објеката и искоришћење постојећих капацитета.

3.4.5. ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ

У пољопривреди:

Основни циљеви су:

- Стварање конкурентне и тржишно усмерене пољопривреде с примереним дохотком;

- Заштита животне средине и рационално коришћење природних ресурса у складу са принципима одрживог раста и развоја – с обзиром да су природни ресурси за развој пољопривреде основни ресурс привредног развоја Општине.
- Побољшањем услова за рад и живот људи на том простору.

У складу са тим, могуће је дефинисати следеће посебне циљеве развоја пољопривредне производње:

- Заустављање деградирања пољопривредног земљишта, очување површина и њиховог бонитета;
- Повећање површина под органском производњом и производња здраве хране (по стандардима ЕУ) са робном марком и географским пореклом;
- Строго контролисана употреба хемијских средстава;
- Унапређење институционалне подршке пољопривреди;
- Јачање јавно-приватног партнерства кроз формирање кластера;
- Унапређење рада општинске администрације, као и повећан број грађана укључених у области заштите животне средине.

У индустрији:

Основни циљеви су:

- Стварање конкурентне индустрије са примереним дохотком;
- Смањивање трошкова пословања и пораст економичности и продуктивности рада;
- Повећање износа инвестиција по глави становника.

Као посебне циљеве развоја индустрије можемо навести:

- Наставак спровођења започетих активности привредне реформе уз прилагођавање привредних субјеката савременим потребама друштвеног и тржишног окружења;
- Привлачење „brownfield“ инвестиција, које доприносе поновном оживљавању неискоришћених и запустрених постојећих локација и објеката, чиме би се ти објекти привели намени;
- Инфраструктурно опремање слободних локација погодних за привлачење „greenfield“ инвестиција;
- Унапређење квалитета производа;
- Унапређење људских ресурса преко унапређења образовања, нарочито преко преквалификације незапошљене радне снаге;
- Смањење одлива стручних кадрова у развијене индустријске центре.

У грађевинарству:

Боље искоришћење расположивих природних ресурса са циљем повећање дохотка у овој области, а уз предузимање адекватних мера за заштиту животне средине свакако је основни циљ развоја грађевинарства. Да би се остварио, потребно је дефинисати низ посебних циљева:

- Повећање износа инвестиција у грађевинарству;
- Унапређење људских ресурса нарочито преко преквалификације незапошљене радне снаге;
- Решавање имовинско-правних односа над грађевинским земљиштем.

У трговини и занатству:

Општи циљ је боље задовољење свакодневних потреба становника на територији Општине уз остварење већег укупног дохотка у овој грани привреде.

Посебни циљеви развоја трговине су:

- Повећање износа инвестиција по глави становника;
- Повећање степена запослености;
- Пораст просечне зараде, као и животног стандарда запошљених у овој грани привреде;
- Унапређење људских ресурса – преко унапређења образовања на територији Општине.

У туризму и угоститељству:

Основни циљ је повећање учешћа туристичке привреде у укупним ефектима привређивања путем повећања учешћа дохотка ових области у укупном друштвеном производу и националном дохотку општине.

Посебни циљеви развоја туризма су:

- Развој различитих видова туризма (излетнички, спортско - рекреативни, ловни, еколошки, сеоски) без угрожавања квалитета природног и створеног предела;
- Унапређење туристичке понуде општине;
- Обука сеоских домаћинстава за бављење сеоским туризмом (предавања, курсеви, искуства страних земаља, професионално обављање улоге угоститеља и др);
- Оснивање општинске туристичке организације;
- Оснивање општинског фонда за развој туризма;
- Изградња пратеће инфраструктуре за развој туризма;
- Развој традиционалног и модерног угоститељства.

У сектору МСП:

Као основни циљеви могу се навести следећи:

- Стварање конкурентне и тржишно усмерене мале привреде и предузетништва са примереним дохотком;
- Повећање економичности и продуктивности рада.

Посебни циљеви развоја овог сектора су:

- Унапређење административних капацитета општине за подршку малој привреди и предузетништву преко разних обука као што су – обука за израду бизнис планова, обука за стандардизацију и сертификацију, обука за привлачење инвестиција, за отпочивање и успешно вођење сопственог бизниса и сл;
- Развој партнерства између јавног и приватног сектора – преко јачања различитих удружења и кластера;
- Повећање износа инвестиција по глави становника;
- Унапређење образовања на територији општине у складу са потребама овог сектора привреде.

3.4.6. ТУРИЗАМ

Основни циљ развоја туризма је повећање броја туриста и туристичких капацитета, обједињавање туристичке понуде засноване на потенцијалима за развој туризма, као и њено укључивање у регионалну туристичку понуду.

Операционализација основног циља подразумева следеће акције:

- Валоризовање туристичких потенцијала у складу са трендовима тражње;
- Обједињавање туристичке понуде и њено укључивање у туристичку понуду региона;
- Укључивање културних и природних вредности у укупну туристичку понуду;
- Развијање више видова туризма: излетнички – викенд, транзитни, спортско – рекреативни, сеоски, манифестациони, ловни;
- Предузимање законских, институционалних, организационих и других мера за увођење савремених стандарда квалитета услуга у туристичкој привреди; и
- Функционално повезивање туризма са комплементарним делатностима.

Као посебни циљеви издвајају се:

- Базирање развоја туризма на четири основна вида: излетнички, манифестациони, спортско-рекреативни и ловни;
- организовање излетничких тура усмерити ка средњовековном Сврљишком граду код Нишевца и осталим непокретним културним и природним добрима;
- Даљи развој туристичких манифестација, као један од видова туризма које фолклор, традицију и обичаје приказују кроз организовање разних садржаја уметничког, забавног и етнографског типа;
- Развој других видова туризма: етно, еко, транзитни, културни и сеоски.

3.4.7. САОБРАЋАЈ

Општи циљеви су:

- На регионалном нивоу, искоришћење предности географског положаја Сврљига у односу на Ниш и близину мреже европских коридора, реализацијом функционалне и ефикасне саобраћајне инфраструктуре, која ће омогућити повезивање са европском мрежом путева;
- На локалном нивоу, заустављање даљег пропадања постојеће саобраћајне мреже и погоршавања услова превоза путника и роба и формирање ваљане основе за развој саобраћајног система у будућности.

Посебни циљеви су:

- Укључивање подручја Просторног плана у систем европских путева преко Е-771;
- Квалитетно и ефикасно повезивање унутар планског подручја;
- Даљи развој и јачање саобраћајних веза које Општина има са окружењем, првенствено друмског саобраћаја на државним путевима I и II реда, а нарочито остваривање што боље везе са Нишом;
- Развој и подизање квалитета регионалне и локалне путне мреже;
- Оптимално повезивање секундарне мреже општинским (локалним) путевима са примарном путном мрежом свих насеља на територији Плана, а поготово са општинским центром;
- Усклађивање траса саобраћајница са осталим инфраструктурним системима;
- Рехабилитација, ревитализација и реконструкција општинских путева и саобраћајних објеката;
- Изградња, рехабилитација, ревитализација и реконструкција пешачког и бициклистичког саобраћаја, јавних паркиралишта, првенствено у општинском центру и центрима заједнице насеља;
- Обезбеђење приступа атрактивним туристичким зонама;
- Подизање на виши ниво услуга и повећање безбедности у саобраћају;
- Смањење штетних утицаја саобраћаја на животну средину.

3.4.8. ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ

3.4.8.1. Водопривреда

У области водоснабдевања:

- Приоритет у развоју општине представља довођење пијаће воде до сваког становника,
- Заштита квалитета вода кроз потпуну заштиту подземних и површинских вода, и заштиту земљишта од загађења,
- Дефинисање и успостављање зона и појасева санитарне заштите изворишта и њихових сливних подручја,
- Утврђивање расположивих водних потенцијала и могућност њиховог коришћења,
- Дефинисање и реализација дугорочног плана за одржавање и развој водног режима на подручју Просторног плана, уз рационално коришћење вода у оквиру интегралног система коришћења вода, заштите вода и заштите од вода.

У области канализације:

- Потпуна санитација насеља и изградња канализационих система за одвођење употребљених и атмосферских вода и њихово контролисано испуштање у водопријемнике након пречишћавања;
- Индустријске отпадне воде, подвргавање се, по потреби, предtretману пре упуштања у јавне канализационе системе;
- Реконструкција постројења за пречишћавање отпадних вода у Сврљигу;

- Изградња ППОВ за сва већа насеља или групе насеља;
- Обезбеђење локација за постројења за пречишћавање отпадних вода и њихова реализација;
- Обезбеђење траса и коридора за канализациону мрежу;
- Прикључивање свих корисника на канализациони систем;
- Одржавање постојеће канализационе мреже и сталан мониторинг рада и поузданости система;
- Едукативна кампања и повећање свести грађана да се отпадне воде и материје не смеју упуштати у водотоке и околину;
- Изградња канализационог система треба да прати изградњу стамбених и других објеката (намена), што подразумева благовремену изградњу канализационе мреже, уважавајући усвојену концепцију система канализација.

У области **хидротехничких мелиорација**:

Производња хране заузима значајно место у актуелним друштвеним трендовима у свету и код нас. Расположиви природни ресурси и чиниоци, који чине основу пољопривредне производње су доста велики али неадекватно искоришћени. Због тога водопривреда, имајући у виду њену надлежност над водним ресурсима, мора да посветити посебну пажњу овом проблему у циљу најоптималнијег искоришћења реалних природних потенцијала и перспективе развоја наводњавања.

У области **одбране од поплава и регулације водотокова**:

- Заштита од поплава и уређење водотока, заштита подземних и површинских изворишта, одржавање постојећих одбрамбених насипа и регулисаних корита;
- Унапређење заштите од поплава, ерозија и бујица и других видова штетног дејства вода и заустављање и спречавање даље деградације пољопривредног земљишта, како плавленим тако и спирањем горњег слоја са пољопривредних површина;
- Заштита водопривредних објеката од наноса са механичког, хемијског и болошког аспекта;
- На бујичним токовима ублажавање поплавног таласа ретензијама вишенаменог карактера;
- Развијање мелиорационих система у приобаљу токова;
- Коришћење енергетског водног потенцијала за изградњу мини-хидроелектрана, пре свега на Белој реци, Сврљишком Тимоку, Вишевској и Манојличкој реци ("Ковиљак", "Градац", "Бачевина", "Гојмановац", "Лабуково", "Пирковац", "Попшица", "Периш", "Околиште", "Манојлица");
- Очување квалитета вода.

3.4.8.2. Електроенергетски системи

У електроенергетици се постављају следећи развојни циљеви:

- Обезбеђење квалитетне и сигурне снабдевености становника (потрошача) електричном енергијом;
- Обезбеђење простора за нову трафостаницу 35/10 kV;
- Унапређење постојеће електроенергетске мреже повећањем безбедности рада и поузданости система;
- Повећање енергетске ефикасности применом стандарда, економских инструмената и организационих мера;
- Увођење сталног мониторинга преносних система и планирање техничко-технолошких иновација из области дистрибуције електричне енергије.

Основна стратегија развоја електроенергетског система је да створи оптимално решење сигурног, квалитетног и економичног снабдевања електричном енергијом потрошача на планском подручју, уз рационално коришћење од стране потрошача.

3.4.8.3. Топлификациона и гасоводна мрежа

Основни енергетски циљ произилази из обавезе енергетских субјеката да обезбеде сигурност и редовност снабдевања привреде и грађана одговарајућим енергентима и да подстичу усклађивање рада и развоја енергетских производних система са потребама сектора потрошње енергије.

Потребно је створити услове да се домаћинства, као и индустријски и други потрошачи прикључе на гасоводну мрежу и тиме минимализује потрошња лож уља, мазута, угља и дрва као погонских горива у котларницама.

Коришћењем природног гаса као енергента у индустрији и у широкој потрошњи са циљем да се смањи потрошња електричне енергије за потребе грејања, припреме топле воде и кување, веома је битно да би се ослободили одређени инсталирани капацитети у електропостројењима за потребе нових потрошача.

Веће коришћење природног гаса у свим секторима доприноси и смањењу аерозагађења.

3.4.8.4. Телекомуникације

Кључне активности у јавној фиксној телекомуникационој мрежи морају бити усмерене ка убрзаном развоју и дигитализацији мреже, развоју приступне мреже одређеног квалитета и задовољења потреба привреде и бизнис корисника.

Првенствени циљ у области фиксне телефоније је да у наредном периоду њена организација (архитектура) треба да се прилагођава најновијим технолошким решењима, тј. технологијама које ће се примењивати у појединим деловима мреже, а то су:

- Комутациони системи (чворови): комутација кола и комутација пакета;
- Транспортна мрежа: оптички каблови и системи преноса, NGN мултисервисни уређаји итд;
- Приступна мрежа: xDSL уређаји, MSAN, оптички и бакарни каблови.

Основни циљеви мобилних телекомуникација у наредном периоду су:

- Повећање процента територије и процента становништва који су покривени услугама мобилних телекомуникација;
- Повећање квалитета услуга мобилних телекомуникација;
- Повећање асортимана корисничких услуга.

3.4.8.5. Поште

- Равномерна просторна дистрибуција поштанског саобраћаја;
- Ефикасност и унапређење поштанских услуга.

3.4.8.6. Комунална инфраструктура

Основни циљеви у области комуналне инфраструктуре:

- Превођење постојећег стања несанитарног одлагања отпада у систем управљања отпадом;
- Прикључивање на Регионални центар за управљање отпадом у Нишу;
- Обезбеђивање санитарно-техничких услова на свим локацијама за сахрањивање.

3.4.9. ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПРЕДЕЛИ И ПРИРОДНА ДОБРА

- Одрживост животне средине кроз заустављање губитка природних ресурса и постицање њихове ревитализације, као и рационално коришћење необновљивих ресурса;
- Повећање учешћа обновљивих извора енергије (енергија биомасе (биогас и биогориво), енергија малих хидроелектрана, енергија сунца, ветра и геотермална енергија);

- Заштита изворишта водоснабдевања, водотокова I и II класе и проглашених споменика природе, покретање поступка за заштиту препознатих природних вредности („Котлови“ на реци Белици, понорница Сврљишког Тимока и др);
- Заустављање свих деградирајућих процеса и неплнске експлоатације, смањење количине отпада, повећање степена рециклирања и безбедно депоновање свих врста отпада;
- Превентивна заштита од свих планираних активности које могу угрозити постојећи квалитет животне средине и природе;
- Адекватна заштита и коришћење проглашених природних добара и препознатих природних вредности, уређење предела уз поштовање и афирмацију његових специфичности;
- Јачање свести, едукација и информисање локалног становништва о значају и заштити животне средине и природе;
- Туристичка, културна и едукативна промоција препознатих природних вредности и планског подручја;
- Спровођење програма регионалне и прекограничне сарадње (IPA подршка нарочито за предео Сврљишких планина као заштићено биљно подручје).

3.4.10. КУЛТУРНА ДОБРА

Основни циљ је потпуна и трајна заштита непокретних културних добара као извора идентитета и територијалне препознатљивости уз активирање њихових културно-историјских и научно-образовних вредности као генератора туристичког, економског развоја.

Заштита непокретних културних добара треба да осигура:

- Сталну, свеобухватну и ефикасну заштиту непокретних културних добара;
- Очување, унапређење и заштиту предела око непокретних културних добара;
- Обнову, чување, одрживо коришћење и стављање на располагање јавности непокретних културних добара у културно-образовне, научне и туристичко-рекреативне сврхе;
- Развијање свести о значају споменичког наслеђа за очување националног идентитета и
- Услове за активирају научних, образовних и туристичких потенцијала непокретних културних добара.

3.5. КОНЦЕПЦИЈА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА ПО ОБЛАСТИМА

3.5.1. ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ, КОРИШЋЕЊЕ И РАЗВОЈ ПРИРОДНИХ СИСТЕМА И РЕСУРСА

Пољопривредно земљиште

Пољопривредно земљиште као природни ресурс на подручју Просторног плана, задњих година све више добија на значају због потребе интензивирања пољопривредне производње и близине Ниша, као градске агломерације значајних потрошачких центара.

Посебно је изражена тенденција да се повртарска производња, због близине тржишта, лоцира у околним руралним општинама која нису загађена услед близине фрекветних саобраћајница и индустријских постројења. Плодна алувијална равна Сврљишког Тимока пружа одличне услове за узгајање жита и кукуруза као и индустријског, повртног и крмног биља. Значајно је то што су ови природни потенцијали непосредно уз међународне транзитне путеве па су доступни ближим и даљим великим урбаним центрима. Такође, пољопривредно земљиште Сврљишке котлине (микрорејон интензивне пољопривреде) није нападнуто изградњом, насеља су компактне структуре, те се могу предузети превентивне мере у циљу његовог очувања и заштитног коришћења, првенствено кроз очување природне плодности земљишта, селективну и контролисану примену пестицида, минералних ђубрива и других хемијских средстава.

На брежуљкастим деловима (у микрорејону побрђа) су подједнако заступљени терени погодни за узгој воћа и винове лозе, са карактеристичним разуђеним насељима и великим бројем засеока, који имају тенденцију гашења стамбене функције. Овај грађевински фонд може се користити у функцији пољопривредне производње и сточарства. Уз примену савремених метода за побољшање плодности земљишта, побољшање у организацији рада и развој саветодавног сектора, могу се остварити тржишни услови производње. Пчеларство и гајење лековитог и зачинског биља се препознају као једна од могућности унапређења пољопривредне производње.

Ливаде и пашњаци, сконцентрисани у брдско-планинском рејону, поред постојећих, могу се развити на запуштеним просторима бивших шума на мањим нагибима, где је у највећој мери потребна санација за производњу трава или за сточарење.

У циљу унапређења конкурентности пољопривредне производње, неопходно је удруживање пољопривредника, изградња модела пољопривредног газдинства које ће одговорити тржишним захтевима, заокруживање производно-прерађивачког циклуса, едукација кроз радионице, промоција и маркетинг, заштита географског порекла производа и оријентација ка органској производњи.

Шуме, шумско земљиште и ловство

Шуме су добро од општег интереса које се мора одржавати, обнављати и користити тако да се очува и повећа вредност и општекорисне функције шума, обезбеди њихова трајност и заштита, као и повећање приноса и прираста, без обзира на власнике или тренутног корисника.

Шумско земљиште у државној својини организовано је у оквиру газдинских јединица ГЈ „Сврљешко – Гулијанске планине“ (3.573 ха), ГЈ „Каменички вис I“ (3.030 ха) и ГЈ „Каменички вис II“ (3.239 ха). У приватном власништву је 7.145 ха. У планском периоду потребно је подстицати укрупњавање поседа, како државних тако и шума у приватном власништву, како би се обезбедили услови квалитетне заштите, уређења и одрживог коришћења шума и шумског земљишта. Квалитетне шумске комуникације су неопходан предуслов интензивног газдовања шумама.

Коришћење овог ресурса биће усмерено на максималну и трајну производњу техничког дрвета најбољег квалитета, производњу шумског семена, пошумљавање, повећање склопа и обраслости и сталну заштиту од ерозивних процеса. Производња дрвне масе, која може да се искористи за развој малих капацитета-производних и пратећих услужних делатности, одвијаће се уз испуњавање еколошких критеријума у складу са прописима за заштиту животне средине. Коришћење вода и минералних сировина из шума дозвољава се само уколико не проузрокује озбиљне промене или штете у шумским екосистемима и њихове унутрашње хомогености.

Посебна пажња биће усмерена на очување и заштиту аутоhtonих и реликтних шумских врста Сврљешких планина, посебно у вишим деловима, делимично у обухвату Парка природе Сићевачка клисура.

Унапређење биодиверзитета шума биће промовисано кроз међусекторску сарадњу, усмерено коришћење генофонда, спровођење међународних обавеза, ажурирање регистра и картитање ареала дивљих биљних и животињских врста. Неопходно је разграничавање површина за производњу од осталог шумског земљишта (заштитне шуме, законом заштићене шуме и др)

Заштитне функције шума биће заступљене у обнови и рехабилитацији еродираних и деградираних површина. Реконструкцијом деградираних површина и пошумљавањем голети производни потенцијали земљишта били би максимално искоришћени.

Ловиштем „Сврљешке планине“, које обухвата 12.692 ха, где има срна, дивљих свиња, зечева, фазана, пољске јаребице, јаребице камењарке и др, газдује Ловачки савез Србије преко сврљешког ловачког удружења „Др. Миленко Хацић“, са ловачким домом у Белоињу. Лов је организован у 5 ревира.

У планском периоду треба обезбедити заштиту, гајење, лов, коришћење дивљачи и њених делова у броју и квалитету који дозвољавају природни услови у ловиштима. Политика газдовања ловним областима биће усмерена ка повећању бројности ситне и крупне дивљачи,

побољшању структуре и квалитета дивљачи и заштиту и очување ловостајем свих, а посебно ретких и угрожених врста које стално или повремено живе у ловиштима.

Воде и водно земљиште

Подручје Плана располаже великим резервама подземне воде, чији је досадашњи степен експлоатације мали. Националним стратешким документима предвиђено је да ће се њихово коришћење у наредном периоду удвостручити. Орјентација на локална изворишта је основни стратешки правац водоснабдевања овог подручја.

На Околишкој реци планирана је изградња акумулације за водоснабдевање „Околиште“ у оквиру Тимочког система, са зонама санитарне заштите које ће се третирали као водно земљиште.

У циљу коришћења енергетског потенцијала и унапређења енергетске ефикасности, планирана је изградња малих хидроелектрана на предвиђеним локацијама. У том контексту планирана је и акумулација на Белој реци „Градац“ (Табела 21).

Веће речне токове и плитке издан треба користити за наводњавање пољопривредног земљишта.

Термо-минерални извори, као значајни природни потенцијали, веома су бројни на подручју Плана. Најпознатији минерални извор овог подручја налази се у центру села Попшица, на којем се планира изградња спортско-рекреативног комплекса (базена). На локацији термалног извора у Окрулици предложена је обнова и изградња здравствено-туристичког комплекса. На локацији охлађеног термоминералног извора Бањица треба уредити простор купалишта у оквиру планираног туристичког комплекса амбијенталне целине интегралне заштите.

Поједине локације – „Котлови“ на реци Белици и понорница реке Сврљички Тимок предвиђају се за покретање поступка заштите, препознате овим Планом као изузетне природне вредности.

Принципи и концепција уређења и заштите вода и водног земљишта приказана су у поглављу 3.5.8.1. *Водопривреда*.

Минералне сировине

На подручју Просторног плана црвени пешчари распрострањени су на падинама Калафата у атару села Грбавче и представљају део простране зоне пермских црвених пешчара источне Србије. С обзиром на велико распрострањење ових седимената, кречњаци и доломити су од великог значаја, јер могу бити коришћени као индустријска сировина и као украсни грађевински камен (атари села Драјинаца – постојећи каменолом, Нишевца и Периша).

За неогене седименте везана су налазишта каустобиолита. Као потенцијална угљоносна подручја на подручју Плана издвојене су три зоне:

- зона сеносног тектонског рова на истоку,
- зона централног дела сврљичке котлине и
- зона палилулске котлине.

Неогене глине са карактеристикама бентонита су откривене код Манојлице и села Извора, а налазишта песковитих глина код Бурдима погодна су за примене у цигларској индустрији.

Насlage бигра се јављају на местима избијања јачих крашких врела на ободу котлине код села Преконоге, Галибабинца, Белоиња. Економски најзначајније резерве бигра налазе се у околини села Преконога. Овај бигар се може употребити као сировина у гумарској индустрији и као агрегат за цемент.

Дацитски туфови се јављају код Грамаде на простору између Гулијана и Округлице. Појава туфова генетски је везана за интензивну вулканску активност а њиховим анализама је утврђена могућност њиховог коришћења као сировина за индустрију грађевинског материјала.

На територији општине Сврљиг рудно богатство није у довољној мери проучено, а рудне резерве нису детаљно избалансиране. У условима оваквог познавања рудног богатства није могуће приступити детаљној економској валоризацији овог ресурса, па преглед рудног богатства Сврљичке општине треба прихватити са резервом.

3.5.2. СТАНОВНИШТВО

Пројекција становништва на подручју Просторног плана израђена је за период 2002-2024. по основу тренда из пописних периода 1948-2002. Узете су у разматрање три варијанте према укупном броју становника и променама у периодима 1948-2002, 1961-2002. и 1991-2002.

Табела 18: Кретање броја становника до 2002. године и пројекција до 2024.године по основу настављања тренда

НАСЕЉЕ	Број становника по пописима				по основу тренда настављања тренда 1991-2002		по основу тренда настављања тренда 1961-2002		по основу тренда настављања тренда 1948-2002	
	1948	1961	1991	2002	Пројекција 2024	разлика 2024-2002	Пројекција 2024	разлика 2024-2002	Пројекција 2024	разлика 2024-2002
Белоиње	782	722	402	343	225	-118	140	-203	164	-179
Бурдимо	1357	1260	594	406	30	-376	-52	-458	19	-387
Бучум	490	463	183	106	-48	-154	-86	-192	-50	-156
Варош	889	760	258	168	-12	-180	-150	-318	-126	-294
Влахово	655	523	255	163	-21	-184	-30	-193	-37	-200
Галибабинац	1371	1290	487	342	52	-290	-167	-509	-77	-419
Гојмановац	383	347	137	94	8	-86	-42	-136	-24	-118
Грбавче	1591	1448	756	567	189	-378	94	-473	150	-417
Гулијан	795	678	296	201	11	-190	-55	-256	-41	-242
Гушевац	756	827	443	320	74	-246	48	-272	142	-178
Давидовац	836	762	305	199	-13	-212	-103	-302	-61	-260
Драинац	1536	1371	855	706	408	-298	349	-357	368	-338
Ђуринац	444	366	237	200	126	-74	111	-89	101	-99
Жељево	352	348	84	87	93	6	-53	-140	-21	-108
Извор	1930	1908	918	722	330	-392	86	-636	230	-492
Копажкошара	544	478	190	112	-44	-156	-84	-196	-64	-176
Лабуково	744	616	198	122	-30	-152	-143	-265	-131	-253
Лалинац	1332	1226	582	445	171	-274	26	-419	84	-361
Лозан	672	635	323	210	-16	-226	-18	-228	22	-188
Луково	1149	1049	413	277	5	-272	-137	-414	-78	-355
Манојлица	796	752	406	272	4	-268	14	-258	59	-213
Мерцелат	528	481	218	147	5	-142	-32	-179	-8	-155
Мечји До	248	218	91	44	-50	-94	-49	-93	-39	-83
Нишевац	1185	1131	604	523	361	-162	197	-326	253	-270
Околиште	561	521	237	141	-51	-192	-63	-204	-30	-171
Округлица	772	660	299	226	80	-146	-7	-233	4	-222
Палилула	239	245	101	75	23	-52	-16	-91	8	-67
Периш	752	725	298	220	64	-156	-51	-271	3	-217
Пирковац	175	151	56	34	-10	-44	-29	-63	-23	-57
Плужина	1221	1133	587	370	-64	-434	-39	-409	23	-347
Попшица	923	759	257	155	-49	-204	-169	-324	-158	-313
Преконога	1386	1284	730	578	274	-304	199	-379	249	-329
Радмировац	528	478	272	200	56	-144	51	-149	66	-134
Рибаре	723	671	361	296	166	-130	95	-201	122	-174
Сврљиг	1296	2012	7296	7705	8523	818	10760	3055	10316	2611
Сливје	404	397	183	130	24	-106	-13	-143	18	-112
Тијовац	542	472	192	118	-30	-148	-72	-190	-55	-173
Црнојевица	661	571	307	219	43	-176	30	-189	39	-180
Шљивовик	734	522	67	41	-11	-52	-217	-258	-241	-282
Општина Сврљиг	32282	30260	20478	17284	10896	-6388	10321	-6963	11174	-6110
ПАД ПОРАСТ										

Извор: Републички завод за статистику Србије

По свим варијантама кретања становништва може се очекивати даље демографско пражњење руралног подручја.

Једино се може очекивати пораст броја становника у Сврљигу, док се у свим осталим насељима очекује наставак тренда смањења броја становника. У великом броју насеља може се очекивати потпуно демографско пражњење до 2024. године. Једино се по првој варијанти

пројекције становништва, по основу настављања тренда 1991-2002. године, може очекивати пораст броја становника, поред насеља Сврљиг, и у насељу Жељево (за 6 особа).

Табела 19: Кретање броја становника до 2002. године и пројекција до 2024. по основу настављања тренда 1991-2002.

НАСЕЉЕ	Број становника по пописима		Пројекција по методи настављања тренда 1991-2002				Промена 2002-2024			
	1991	2002	Пројекција 2010	Пројекција 2015	Пројекција 2020	Пројекција 2024	Укупно	Стопа (у %)	Просечан годишњи раст	Прос. год. стопа (у %)
Белоиње	402	343	300	273	246	225	-118	-34,40	-5	-1,56
Бурлимо	594	406	269	184	98	30	-376	-92,61	-17	-4,21
Бучум	183	106	50	15	-20	-48	-154	-	-7	-6,60
Варош	258	168	103	62	21	-12	-180	-	-8	-4,87
Влахово	255	163	96	54	12	-21	-184	-	-8	-5,13
Галибашина	487	342	237	171	105	52	-290	-84,80	-13	-3,85
Гојмановац	137	94	63	43	24	8	-86	-91,49	-4	-4,16
Грбавче	756	567	430	344	258	189	-378	-66,67	-17	-3,03
Гулијан	296	201	132	89	46	11	-190	-94,53	-9	-4,30
Гушевац	443	320	231	175	119	74	-246	-76,88	-11	-3,49
Лавиловац	305	199	122	74	26	-13	-212	-	-10	-4,84
Драинац	855	706	598	530	462	408	-298	-42,21	-14	-1,92
Ђурдинац	237	200	173	156	139	126	-74	-37,00	-3	-1,68
Жељево	84	87	89	91	92	93	6	6,90	0	0,31
Извор	918	722	579	490	401	330	-392	-54,29	-18	-2,47
Копачкошара	190	112	55	20	-16	-44	-156	-	-7	-6,33
Лабуково	198	122	67	32	-2	-30	-152	-	-7	-5,66
Лалинац	582	445	345	283	221	171	-274	-61,57	-12	-2,80
Лозан	323	210	128	76	25	-16	-226	-	-10	-4,89
Луково	413	277	178	116	54	5	-272	-98,19	-12	-4,46
Манојлица	406	272	175	114	53	4	-268	-98,53	-12	-4,48
Мерцелат	218	147	95	63	31	5	-142	-96,60	-6	-4,39
Мечи До	91	44	10	-12	-33	-50	-94	-	-4	-9,71
Нишевац	604	523	464	427	390	361	-162	-30,98	-7	-1,41
Околиште	237	141	71	28	-16	-51	-192	-	-9	-6,19
Округлица	299	226	173	140	107	80	-146	-64,60	-7	-2,94
Палилцула	101	75	56	44	32	23	-52	-69,33	-2	-3,15
Периш	298	220	163	128	92	64	-156	-70,91	-7	-3,22
Пирковац	56	34	18	8	-2	-10	-44	-	-2	-5,88
Плужина	587	370	212	114	15	-64	-434	-	-20	-5,33
Попшица	257	155	81	34	-12	-49	-204	-	-9	-5,98
Преконога	730	578	467	398	329	274	-304	-52,60	-14	-2,39
Радмировац	272	200	148	115	82	56	-144	-72,00	-7	-3,27
Рибаре	361	296	249	219	190	166	-130	-43,92	-6	-2,00
Сврљиг г	7296	7705	8002	8188	8374	8523	818	10,62	37	0,48
Сливје	183	130	91	67	43	24	-106	-81,54	-5	-3,71
Тијовац	192	118	64	31	-3	-30	-148	-	-7	-5,70
Црнољевина	307	219	155	115	75	43	-176	-80,37	-8	-3,65
Шљивовик	67	41	22	10	-2	-11	-52	-	-2	-5,76
Општина Сврљиг	20478	17284	14961	13509	12057	10896	-6388	-36,96	-290	-1,68
ПАД ПОРАСТ										

Концепција демографског развоја огледа се у смањивању и заустављању негативних демографских токова, првенствено неповољне старосне и образовне структуре становништва, као и негативне стопе миграција село-град.

Да би се остварио равномеран размештај становништва на целокупној територији општине, посебно у руралним срединама, потребно је утврдити мотиве и узроке концентрације становништва у градском насељу Сврљиг које атрактивношћу својих функционалних садржаја пружа могућност потпунијег задовољења животних и радних потреба становништва. У том смислу је потребно да се унесу функционални садржаји и у руралне средине у оном нивоу који је довољан да смањи привлачну снагу градског насеља Сврљиг.

Стимулисање млађег и женског становништва да остане у сеоским насељима предуслов је да се постигне природно обнављање становништва. У том смислу је потребно доношење и реализација специфичних програма и предузимање мера и активности од стране локалне самоуправе како би се побољшали услови живота и рада у руралним срединама. Локална самоуправа бројним економским (кредитно-финансијском подршком за развој и унапређење пољопривредне производње и приватног предузетништва) и социјалним мерама (боља социјално-здравствена заштита, побољшање система образовања и сл) треба да створи услове за лакше запошљавање младих (радно-способног контингента становништва) и жена, чиме би се постигло повећање наталитета и побољшала старосна структура сеоског становништва. Осим економских и социјалних мера, потребно је предузети и низ активности у циљу побољшања комуналне и саобраћајне инфраструктуре у руралним срединама. Све ове мере, поред побољшања старосне структуре становништва и пораста природног прираштаја, требају допринети и смањењу миграција на релацији село-град. За постизање демографског развоја и демографске ревитализације на територији Просторног плана, битна је и помоћ државе мерама популационе политике, које би ишле у смеру осавремењавања пољопривредне производње, развоја сектора малих и средњих предузећа и предузетника у сектору пољопривреде, агроиндустрије, трговине, занатства и туризма.

Поред тежњи да се задржи младо становништво у руралним подручјима општине, битно је предузети мере и активности за побољшање социјалне и здравствене заштите и помоћи старијим грађанима, посебно старачким самачким и двочланим домаћинствима.

3.5.3. НАСЕЉА

Концепција развоја мреже насеља базира се основним принципима просторног развоја, уз поштовање постојећег стања насеља на планском подручју, а с обзиром на концепцију развоја природних ресурса, привреде, јавних служби, саобраћаја и инфраструктурних система, као и демографског развоја и размештаја становништва.

Функционална подручја конципирана су на принципу равномерног просторног развоја, тако да се постојећи гравитациони утицај Сврљига као општинског центра постепено смањује у корист осталих насеља са одређеним степеном централитета (Лалинац, Нишевац, Попшица, Гушевац, Извор, Бурдимо).

Функционално повезивање у оквиру мреже насеља обезбеђује се на следећи начин:

- Функционалне везе I степена повезују примарна насеља са центрима припадајућих функционалних подручја, најчешће једнострано. Значајне су за очување интегритета самих функционалних подручја и доприносе јачању њихових центара, те их треба конципирати као интензивне унутрашње везе „кратког домета“.

- Функционалне везе II степена, између центара заједница насеља и насеља са ограниченим степеном централитета. Њихов значај лежи у усклађивању функционисања различитих функционалних подручја и њихових центара, обзиром да ове везе треба да буду остварене у оба смера.

- Функционалне везе III степена остварују центри заједнице насеља са Сврљигом као општинским центром. За ове правце планира се највећи интензитет и степен међусобног повезивања.

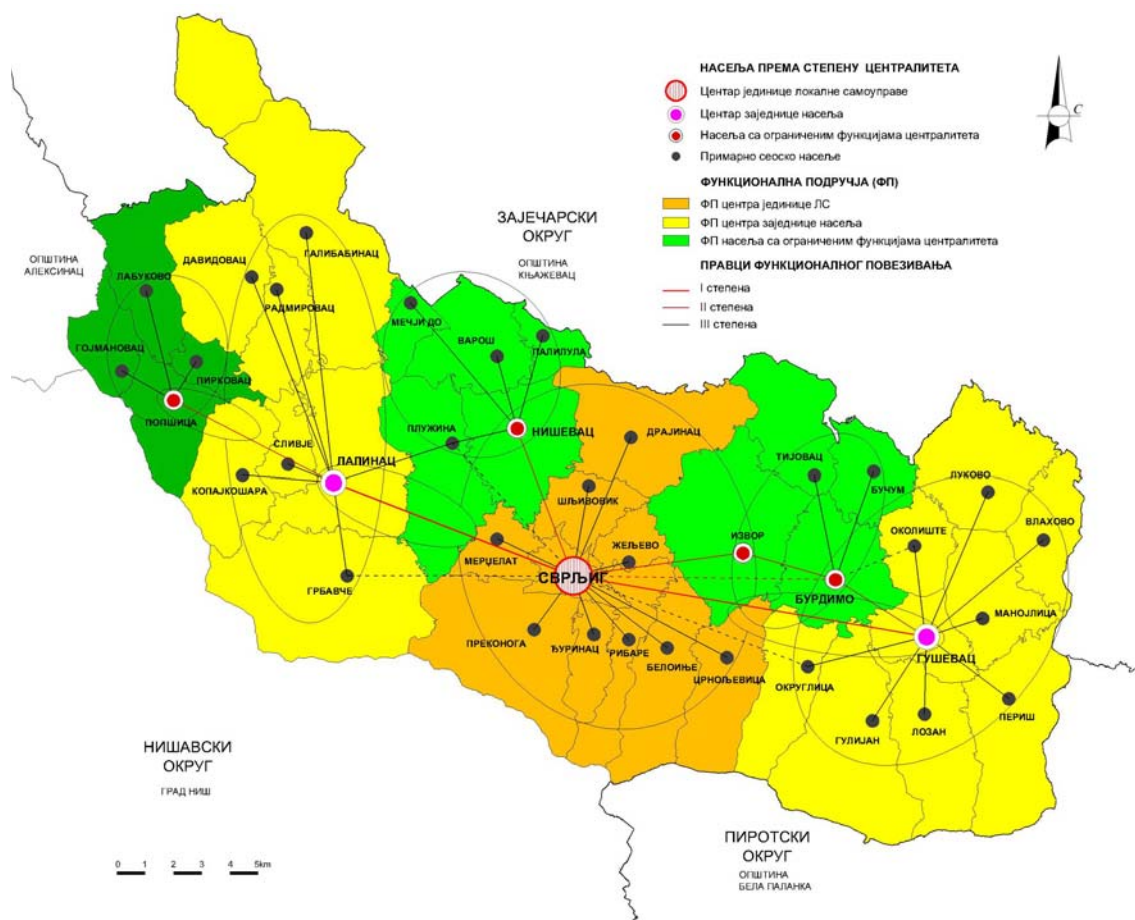
Остваривање функционалних веза биће обезбеђено кроз планирање комплементарних насељских садржаја и активности припадајућих функционалних подручја, као и саобраћајним и инфраструктурним повезивањем.

У мрежи се издвајају насеља са одређеним степеном централитета:

- а) Постојећи центар јединице локалне самоуправе – Сврљиг са припадајућим функционалним подручјем које обухвата 9 примарних насеља: Преконога, Туринац, Рибаре, Белоиње, Црнолевица, Мерцелат, Жељево, Шљивовик и Драинац. Насеља Плужина, Грбавче и Округлица, која у постојећем стању трпе велики гравитациони утицај Сврљига, треба планским мерама усмерити ка ближим насељима са одређеним степеном централитета (Грбавче ка Лалинцу, Плужину ка Лалинцу и Нишевцу, Округлицу ка Гушевцу).

Сврљигу непосредно гравитирају центри свих осталих функционалних подручја, изузев Попшице.

Сврљиг гравитира граду Нишу као центру функционалног урбаног подручја међународног значаја.

б) Центри заједнице насеља:

1. Гушевац на истоку, са припадајућим функционалним подручјем које обухвата 8 примарних насеља: Околиште, Луково, Влахово, Манојлица, Периш, Лозан, Гулијан и Окуртлица. Бурдимо ће трпети одређени гравитациони утицај Гушевца, као центар са ограниченим централитетом суседног функционалног подручја.

2. Лалинац на западу, са припадајућим функционалним подручјем које обухвата 6 примарних насеља: Грбавче, Копајкошара, Сливје, Радмировац, Давидовац и Галибабинац. Поштоваће се постојећа упућеност насеља Грбавче и Плужина ка Сврљигу, али ће се планским мерама ова насеља све више упућивати ка Лалинцу, односно Нишевцу. Попшица, као насеље са ограниченим видом централитета, биће такође усмерен ка Лалинцу.

в) Центри са ограниченим централитетом:

1. Нишевац са припадајућим функционалним подручјем које обухвата 4 насеља: Плужина, Мечји До, Варош и Палилула. Осим функција централитета, Нишевац се издваја по специфичном историјском значају и природним карактеристикама припадајућег функционалног подручја, те ће бити третиран као центар културног предела изузетних одлика.

2. Извор и Бурдимо, са припадајућим функционалним подручјем које обухвата насеља Тијовац, Бучум и у одређеној мери Околиште. Извор и Бурдимо, у ужем смислу, представљају центре истоимених насеља чија су грађевинска подручја (засеоци и махале) расута по читавој територији припадајућих катастарских општина.

3. Попшица, којој гравитирају 3 насеља: Пирковац, Гојмановац и Лабуково. Осим функција централитета, Попшица ће планским мерама бити одређена и као спортско-рекреативни центар.

г) Укупно 32 примарна насеља, чији ће развој бити усмерен ка побољшању саобраћајне повезаности са припадајућим центрима и међусобно, инфраструктурном опремању и унапређењу насељских садржаја, а првенствено ка заустављању негативних демографских трендова.

3.5.4. ЈАВНЕ СЛУЖБЕ

Препоруке ППРС 2020 за размештај јавних служби дате су у Табели 20.

Табела 20: Препоруке ППРС 2020 за организацију јавних служби према хијерархијском нивоу насеља

	регионални (фун.области)	обласни НУТС 3	општински	насеље - локална заједница
I - Социјална заштита				
Дневни центри				X
Стационарни центри (комплекси) за старе			(X)	(X)
Центри за социјални рад			X	
II - Образовање				
Предшколско образовање			X	X
Основно образовање I-IV разред			X	X/XX
Основно образовање V – IV разред			X	X
Средње образовање		(X)(K)	(X)(K)	
Више и високо образовање	(X)(K)	(X)(K)	(X)(K)	
Ученички и студентски домови	X	X	X	
III - Здравствена заштита				
Амбуланта, здравствена станица, мобилна здравствена служба				X
Дом здравља			X	XX
(општа) болница		X	(X)	
Апотеке			X	(X)
Ветеринарска станица		X	(X)	
IV - Култура				
Мултифункционални простори/објекти за различите врсте културних, образовних и социјалних програма			X	X
Библиотеке и књижаре			X	(X)

ОБЈАШЊЕЊЕ ЗНАКОВА:

X - обавезно;

XX - ако се не може организовати у насељу, јер за то не постоје потребни услови (потенцијални број корисника, грађевински фондови и сл.), обавезно је обезбедити организовани превоз до суседног места у коме садржај постоји (школски аутобуси, прилагођен јавни превоз, субвенционисане карте и др);

(X) - ако постоји интерес и економска основа за организовање садржаја, било у оквиру јавног или приватног сектора власништва;

(K) - обавеза организовања комплементарног - пратећег садржаја који осигурава целовито задовољење потреба: на пример, ђачки или студентски домови, ђачке или студентске кухиње и ресторани, библиотеке са читаоницом и просторијама за учење.

Основна концепција развоја јавних служби огледа се у решавању проблема неуједначености квалитета услуга и просторне доступности, карактеристичним за неразвијено, демографски крајње угрожено рурално подручје, којем припада општина Сврљиг.

Основне услуге од јавног интереса, обавезно основно и предшколско образовање, социјална и примарна здравствена заштита, којима се остварују Уставом загарантована права, морају бити свима подједнако доступне у месту становања, односно на удаљености до 30 минута организованим превозом.

Размештај јавних услуга вишег ранга (средње, више и високо образовање, секундарна и терцијарна здравствена заштита, услуге у области спорта и културе) заснива се на принципу 45-

60-минутне доступности организованим превозом, као и усклађености са потребама и интересима центара у планираној мрежи насеља (Сврљиг-општински центар, Гушевац и Лалинац-центри заједнице насеља), као и специфичностима припадајућих функционалних подручја са примарним сеоским насељима..

Квалитет планираних услуга зависиће од задовољења потребних просторних, техничких и кадровских услова, те ће концепција развоја ићи у правцу реконструкције постојећих и изградње нових капацитета, њиховог адекватног инфраструктурног и техничког опремања (уз могућност осавремењивања и проширења капацитета за нове садржаје), као и примене адекватних кадровских решења (уз могућност стручног усавршавања кроз сталну едукацију-семинари, скупови, симпозијуми, конгреси). Ниво квалитета пружених услуга не сме бити различит у насељима различите величине (са различитим бројем корисника услуга) или у односу на планирани степен централитета у мрежи насеља.

У циљу подизања квалитета услуга треба остварити и унапредити сарадњу између јавног и приватног сектора, као и локалних удружења и невладиних организација.

Предуслови за несметано функционисање јавних служби су:

- Регулисање имовинско-правних односа за све локације за пружање јавних услуга и остваривање права локалне самоуправе/заједнице у управљању јавним објектима;

- Реконструкција путне мреже и њено адекватно одржавање нарочито у зимском периоду, као предуслов остваривања просторне доступности.

Постоје два основна модалитета јавних услуга који ће бити усклађени са интересом локалне самоуправе и потребама становништва:

а) Услуге у месту становања:

- Стационаран тип, попуњавањем неискоришћених капацитета у другим јавним објектима (просторије месних канцеларија, домови културе и сл), или неком другом простору који испуњава техничке и санитарне услове за обављање јавне делатности;
- Тип мобилних услуга по принципу „услуга ка кориснику“, у примарним сеоским насељима где потребе корисника не захтевају решења стационарног типа - мобилне учионице, путујући вртићи, мобилне службе за пружање здравствених и услуга социјалне заштите, гостујуће представе, изложбе и др. Треба искористити могућност формирања малих мултифункционалних центара који би се лако адаптирали за поједине активности.

б) Услуге ван места становања:

- По принципу 30-минутне доступности организованим превозом за основне услуге и 45-минутне за услуге вишег ранга;
- Повећањем функционалног подручја услуга насеља са одређеним степеном централитета, организовањем комплементарних садржаја (ћачки и студентски смештај, домови за старе и сл).

У односу на основну концепцију, одређени су **правци развоја по појединим областима:**

Образовање

У складу са потребама корисника и уз задовољење критеријума просторне доступности биће примењени одговарајући модалитети у организацији како основног тако и средњег, вишег и високог образовања. Предложени модалитети су:

- Повећање капацитета постојеће предшколске установе у Сврљигу (према нормативима и стандардима за димензионисање у зависности од броја деце), у оквиру школских објеката у Лалинцу и Гушевцу, односно организовањем рада мобилних вртића 2 до 3 пута недељно (за мањи број деце) у примарним насељима;

- Организовање основне наставе у истуреним одељењима матичне школе у Сврљигу и подручних школа у Гушевцу и Лалинцу, и то у склопу постојећег објекта или у адаптираном простору за пружање услуга како мобилне наставе тако и осталих јавних услуга (мултифункционални центар), у зависности од броја заинтересованих корисника (деце) и локалне иницијативе;

- Организован превоз ученика у 30-минутном (за основце) и 45-60-минутном интервалу (за средњошколце и студенте);

- Повећање функционалног подручја образовних установа организовањем приватног смештаја (за мањи број ђака), и домског ђачког и студентског смештаја за ученике из удаљених насеља, за која не може бити испуњен услов организованог превоза.

Установе средњег образовања, као и специјализоване образовне установе и специфичне радионице, биће организоване у просторима који могу да поднесу програмске измене у складу са актуелним струковним потребама.

Осим постојећих, треба препознати нове локације, нарочито за специјализоване научно-образовне центре и летње/зимске школе у природи, чији ће избор зависити од препознатих природних вредности на планском подручју.

Здравствена заштита

Приоритетни правац развоја примарне заштите биће обезбеђивање доступности свим корисницима, посебно у неразвијеним руралним насељима, где се предлаже модалитет мобилних здравствених служби.

У постојећим здравственим станицама, амбулантама и Дому здравља треба подићи ниво квалитета услуга, реконструкцијом постојећих капацитета и осавремењивањем постојеће опреме.

Треба искористити повољне природно-еколошке услове за отварање специјализованих здравствених центара. Осим капацитета за лечење и рехабилитацију, у њима треба увести комплементарне садржаје у функцији здравственог туризма (смештајни капацитети, угоститељске услуге, спортско-рекреативни садржаји).

Социјална заштита

Потребно је обезбедити испуњење критеријума просторне доступности услуга основне социјалне заштите у местустановања, односно организованим превозом до најближег центра насеља, у оквиру дневних центара за стара лица и лица са посебним потребама, или организовањем мобилних социјалних служби;

Треба омогућити развој различитих видова социјалне заштите (дечји центар, саветовалиште за брак и породицу и сл) у насељима која су центри мањих функционалних подручја (центри заједнице насеља Гушевац и Лалинац) и Сврљигу, као мањем урбаном центру.

Спорт и рекреација

Потребно је системско улагање у обнову и изградњу спортских објеката по принципу рационалности-више мањих објеката уместо једног већег, на читавом планском подручју;

У свим насељима у којима се одвија настава (школски објекти, мултифункционални јавни центри), односно у насељима која имају предшколску популацију, потребно је обезбедити адекватан спортски терен/игралиште отвореног типа;

У насељима у којима се одвија осморазредна или средњешколска настава у више разреда, поред отвореног, треба обезбедити и адекватан спортски објекат затвореног типа (осим постојеће балон сале у оквиру школског комплекса у Сврљигу, треба изградити мале фискултурне сале уз осмогодишње школе у Лалинцу и Гушеву);

- У рекреативне сврхе, у сваком насељу треба уредити прикладну пешачку зону (стаза, шеталишта) са зеленом површином;

- На одређеним другим локацијама у природи могу се уредити простори за активности на отвореном (за спортове на снегу, параглајдинг, алпинизам, бициклизам, рели и сл).

Култура

- Обезбеђивање и усклађивање модалитета капацитета за културне активности са захтевима и приоритетима локалних заједница, стационарног или мобилног типа (изложбе и гостовања у оквиру мултифункционалних центара у примарним сеоским насељима, манифестације на отвореном и сл);

- Обнова и проширење постојећих капацитета Културног центра у Сврљигу;

- Формирање специјализованих установа (центар, музеј, галерија) у зонама концентрације културних вредности (Нишевац);

- Умрежавање на свим нивоима (локални-обласни-регионални-национални-међународни), кроз формирање асоцијације Културног центра Сврљига са развијеним уставноама у земљи и иностранству.

Управа

Постојећи капацитети органа управе се задржавају, уз могућност комбиновања са недостајућим садржајима у примарним насељима (интеграција у мултифункционалне центре).

3.5.5. ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ

Пољопривреда и сточарство

Развој пољопривреде и агрокомплекса (производња и прерада здраве хране-посебно бобичастог воћа, печурки, зачинског и лековитог биља итд) треба базирати на повољним природним условима и постојању неких употребљивих прерађивачких капацитета, уз финансијску подршку шире друштвене заједнице и учешће локалне самоуправе.

С обзиром да природни ресурси за развој пољопривреде представљају један од основних ресурса укупног привредног развоја општине, треба предузети мере за заштиту и коришћење природних ресурса у складу са принципима одрживог привредног развоја.

Стоочарство треба да постане водећа грана пољопривреде, с обзиром да производи сточарства представљају важну сировинску базу за развој агропрехрамбене индустрије, а самим тим и за развој сектора мале и средње привреде и предузетништва и сектора туризма. Треба предузети адекватне финансијске мере (фонд за развој пољопривреде општине, повољни кредити Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде) и нефинансијске мере за унапређење расног састава стоке, нарочито говеда, оваца и пернате живине (едукација сточара, помоћ стучних служби локалне самоуправе при конкурсима за финансијска средства и сл).

Како су на планском подручју велике површине под пашњацима и ливадама, а на територији општине не постоји тешка индустрија као фактор загађења животне средине, развој пчеларства може бити једна од окосница развоја пољопривреде, а самим тим и привреде целокупне општине.

Треба урадити анализу земљишта и у складу са резултатима променити сетвену структуру, у циљу повећања просечних приноса пољопривредних производа, а самим тим и повећања сировинске базе за потребе пољопривредно-прехрамбене индустрије.

Треба тежити повећању површина под органском производњом, укрупњавању поседа и удруживању произвођача у задруге и кластере, као и формирању микропгона за прераду пољопривредних производа. За ова вишегодишња улагања потребно је обезбедити адекватне изворе финансирања као што су средства фонда за развој пољопривреде општине, затим приступних фондова при Министарству за пољопривреду, шумарство и водопривреду, као и коришћење кредита Фонда за развој Републике Србије.

Индустрија

С обзиром да планско подручје обилује природним ресурсима који представљају добру сировинску основу, развој индустрије би требало базирати на развоју пољопривредно-прерађивачке индустрије ослоњене на коришћење домаћих сировина. При томе треба пронаћи адекватне изворе финансирања, преко обезбеђења адекватних кредитних линија, система субвенционирања и сл. Веома значајне и примамљиве су кредитне линије Министарства економије и регионалног развоја: субвенционисани кредити за привреду и грађане, „start up“ кредити за почетнике, кредити за подстицај и развој предузећа и предузетништва у најнеразвијенијим општинама, кредити за ублажавање последица економске кризе и кредити за подстицање искоришћења иновација.

Треба више пажње посветити већој инфраструктурној и комуналној опремљености простора и повољних локација за привлачење „greenfield“ и „brownfield“ инвестиција (обнова и развој постојећих привредних предузећа кроз процес реструктурирања и приватизације).

Треба водити рачуна и дати подршку увођењу стандарда ЕУ и система контроле квалитета, чиме би се подигао ниво квалитета финалних производа и пружених услуга и постигла већа конкурентност како на домаћем, тако и на иностраном тржишту.

Грађевинарство

Развој грађевинарства треба базирати на бољој искоришћености природних ресурса кроз форсирање малих предузећа, савремено технички и технолошки опремљених. При томе треба радити с једне стране на предузимању мера за заштиту и коришћење природних ресурса у складу са принципима одрживог развоја и привредног раста са друге.

Туризам и угоститељство

Општина Сврљиг има повољне услове за развој туризма, нарочито сеоског, културно-манифестацијског и ловног. Развој туризма ће свакако бити окосница привредног развоја подручја Просторног плана и то, пре свега, преко: формирања општинске туристичке организације, израде базе података о туристичкој понуди општине, оснивања фонда за развој туризма, изградње и подизања нивоа смештајних капацитета у домаћинствима, изградње пратеће туристичке инфраструктуре (хотела, паркинга и сл). Сихронизовано треба радити на едукацији локалног становништва, подизању нивоа квалитета пружених услуга уз истовремено предузимање адекватних мера за заштиту и коришћење природних ресурса у складу са принципима одрживог развоја.

Планско подручје се одликује очуваном животном средином и даје могућност формирања регионалног брэнда финалног производа познатог географског порекла, што се може искористити и као потенцијал развоја сеоског туризма.

Потребно је радити на промовисању традиционалних сеоских обичаја, као и на промовисању и производњи традиционалне сеоске хране.

Сектор МСП

Мала и средња предузећа ће представљати основни облик организовања фирми и генератор развоја, конкурентности и запошљавања (приоритетно у пољопривреди и агроиндустрији, туризму, транспорту, трговини и сектору услуга). Посебну подршку треба обезбедити за активирање микро бизниса и тзв. породичних фирми, развојем и изградњом микро погона у оквиру постојећег стамбеног ткива сеоских насеља, уз поштовање правила изградње и уређења простора и услова заштите животне средине.

Локална самоуправа унапређењем својих административних капацитета може дати велику нефинансијску подршку развоју сектора мале привреде и предузетништва, која се може огледати у формирању јединствене базе података о привредним субјектима у општини и преко разних видова обука као што су: обука за израду бизнис планова, обука за стандардизацију и сертификацију, обука за привлачење инвестиција, обука за отпочињање и успешно вођење сопственог бизниса и сл. Поред ове нефинансијске подршке, локална самоуправа може дати и велику фискалну подршку овом сектору преко смањења локалних такси и пореза у првој години пословања новооснованих предузећа.

Поред овога, као један од концепата развоја овог сектора је успостављање и развој партнерства између јавног и приватног сектора (формирање и јачање различитих удружења и кластера).

Стратегија финансирања треба да се заснива на обухватању и активирању целокупног економског потенцијала општине и партнерству јавног и приватног сектора. При томе треба водити рачуна и дати подршку увођењу система европских стандарда (ИСО-9000 – стандарди управљања квалитетом, НАССР стандарди – стандарди у процесу производње и дистрибуције прехранбених производа итд).

3.5.6. ТУРИЗАМ

Општина Сврљиг је Просторним планом Републике Србије 2020 сврстана у кластер југоисточне Србије, обједињене туристичке понуде, а већи део њене територије је категорисан секундарном туристичком зоном. Централним делом планског подручја, правцем пружања југозапад – североисток, пролази друмски међународни транзитни туристички правац II

степену, који обухвата постојећи магистрални и планирани путни правац Е-771. Сва насеља која се налазе на овим путним правцима имају перспективе за лоцирање угоститељских и рекреативних, али и смештајних капацитета. Поред рекреативног, излетничког, манифестационог, ловног, сеоског и истраживачког туризма, као и ђачких екскурзија, постоје потенцијали за развој бањског туризма, уколико истраживања геотермалних потенцијала покажу да у овој зони има потенцијалних извора лековите воде (првенствено у подножју Сврљишких планина, односно Калафата, али и на осталом делу планског подручја уколико истраживања геотермалних минералних ресурса укажу на постојање истих).

Може се очекивати да туризам постане једна од битних привредних делатности, те је потребно основати Туристичку организацију на нивоу општине.

У наредном периоду ће се развијати сеоски, манифестациони, излетнички, спортско-рекреативни и ловни туризам, уз спровођење мера заштите туристички атрактивних природних и културно – историјских вредности (Сврљишки град код Нишевца са купалиштем Бањица и „Котловима“ на реци Белици, Рашиначки манастир у Пирковцу и црква у Манојлици као амбијенталне целине интегративне заштите, термални извор у Попшици и Округлици, понорница реке Сврљишки Тимок).

Туризам у општини Сврљиг има значајну развојну шансу и у сарадњи са суседним општинама. Са подручјем града Ниша може да организује заједничку туристичку понуду у оквиру планиране туристичке зоне која обухвата Каменички Вис, бању Топило и Церјанску пећину на нишкој територији, а на сврљишкој Попшицу, Пирковац и пећине на територији КО Копајкошара.

Планско подручје пружа могућности за организацију спортско-рекреативног туризма:

- Раван и брежуљкасти терен погодује организовању бициклистичких рута са формирањем стајалишта, у сарадњи са бициклистичким клубовима;
- Рибљи фонд Сврљишког Тимока и других река на подручју Плана, уз формирање малих вештачких језера, погодује спортском риболову.
- Ловни туризам може се организовати уз помоћ Ловачког друштва и активирати кроз туристичке манифестације. За организовање овог вида туризма потребно је адекватно уредити постојеће капацитете (ловачки дом у Белоињу) и изградити одговарајуће нове капацитете (ловачке куће у ловним областима - ревирима, продавница опреме и сл).

Треба наставити добру традицију организовања културних и спортско-рекреативних манифестација: Видовдански турнир, Белмужијада, Сабор гајдаша, Дечји фестивал, Божићни фестивал, Долина фест - Back 2 The Village, Road Diggers.

Концепт организовања сеоског туризма заснован је на опредељењу домаћинства која ће за ту врсту делатности исказати интересовање. За развој сеоског туризма основу представљају сеоска домаћинства – куће амбијенталног стила са традиционалном кухињом домаћих производа из пољопривредне и сточарске производње поседа домаћинства. Поред понуде садржаја боравка, ова домаћинства могу да буду и снабдевачи здравом храном.

За афирмацију сеоског туризма потребно је:

- Организовати обуку сеоских домаћинства за бављење сеоским туризмом (предавања, курсеви, искуства страних земаља, професионално обављање улоге угоститеља и др),
- Наставити започету категоризацију угоститељских објеката на захтев сеоских домаћинства;
- Ускладити туристичку понуду са прописаним нормама и стандардима ЕУ;
- Формирати туристичке пунктове у селима која ће се бавити овим видом туризма и повезати их са Туристичком организацијом Ниша и
- Интензивирати изградњу неопходне инфраструктуре на одабраним локацијама туристичких пунктова.

Активирање транзитног туризма захтева изградњу мотелских и ресторанских капацитета првенствено уз постојећи магистрални путни правац, односно планирани коридор Е-771, затим уз фреквентне саобраћајнице (постојећи регионални правац 243), чиме би се заокружила комплетна туристичка понуда у локалном, али и регионалном окружењу и задовољили

потребни капацитети. Такође, треба организовати информативне пунктове, тј. објекте уз фреквентне саобраћајнице и опремити их адекватном туристичком сигнализацијом.

Кроз планско подручје планиране су бициклистичке трасе уз државне и општинске путеве, које формирају рингове, један у западном, а други у источном делу планског подручја. У јужном брдско-планинском делу пролази планирана планинарска рута „Нишка трансферзала“.

На основу препознатих природних и створених вредности на планском подручју, у циљу њихове туристичке афирмације, као и равномерног развоја туризма на подручју Плана, формиране су две **туристичке зоне**. Туристичка зона А представља јединствену целину заједно са северним делом подручја града Ниша. Туристичка зона Б планирана је у оквиру источног развојног појаса (*Тематска карта бр. 2: Мрежа насеља, туризам и заштита простора*).

У насељима која се налазе у оквиру планираних туристичких зона примарно ће бити уређење сеоских туристичких домаћинства, односно угоститељских објеката у домаћој радиности, укључујући производњу еко-хране и етно-занатских производа. Село Нишевац издваја се као сеоски туристички центар туристичке зоне А, са туристичким центром на локацији амбијенталне целине око Сврљшког града. У оквиру туристичке зоне Б, на потенцијално најкраћој вези са планираним регионалним и националним туристичким центром на Старој планини (Бабин Зуб), између постојеће и планиране деонице државног пута II реда 243 на територији КО Лозан, планирано је уређење и изградња спортско-рекреативних садржаја.

Туристичке зоне представљаће основ за развој туризма у општини Сврљиг, којим ће бити опредељени угоститељски, здравствени и спортско – рекреативни садржаји.

3.5.7. САОБРАЋАЈ

Уређење и просторни развој Општине, као и интеграција у шире регионалне и националне системе у окружењу, у великој мери зависе од адекватног развоја саобраћајне инфраструктуре. Концепција развоја саобраћаја јесте даљи развој друмског саобраћаја, примарне односно секундарне путне мреже, како би се свим становницима обезбедио брз и квалитетан приступ регионалној путној мрежи, као и унапређење и коришћење железничког путничког саобраћаја.

Развој друмског саобраћаја

Анализом постојећег стања саобраћајница уочено је више проблема. Решавање ових проблема представљаће концепт развоја друмског саобраћаја, који се огледа у следећем:

- Изградњом обилазнице око Сврљига, аутопута Е-771, смањио би се број возила која пролазе кроз урбано језгро општине, чиме би се безбедност становника као и учесника у саобраћају подигла на виши ниво;
- Изградњом моста преко реке Тимок растеретио би се саобраћај у главним градским саобраћајницама;
- Реконструкцијом државног пута II реда број 243 на деоници Сврљиг-Периш-Кална остварила би се најкраћа веза града Ниша, аеродрома „Константин Велики“ у Нишу и Нишавског округа са будућим планинским туристичким регионалним центром „Бабин Зуб“;
- Изградњом државног пута II реда број 243 на деоници Гојмановац-Врело, остварила би се веза општине Сврљиг са општином Алексинац;
- Изградњом општинског пута Лабуково-Раденковац омогућило би се боље повезивање општине Сврљиг са општином Соко Бања;
- Завршетак општинског пута Драинац-Миљковац омогућио би најкраћу везу општине Сврљиг и општине Књажевац;
- Изградњом општинског пута Лабуково-Мучибаба омогућило би се повезивање општине Сврљиг са општином Књажевац преко села Лабуково;
- Асфалтирањем општинских путева у селу Копајкошара до пећине Самар, селу Попшици до термалног извора (комплекса базена) и изградњом деонице од села Преконоге до Преконошке пећине, развио би се сеоски туризам;

- Већина општинских путева на територији општине Сврљиг грађена је пре 30 година, па би се њиховом реконструкцијом продужио експлоатациони период.

Развој железничког саобраћаја

У складу са Просторним планом Републике Србије 2020, планира се електрификација регионалне железничке пруге Ниш-Зајечар-Прахово.

3.5.8. ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ

3.5.8.1. Водопривреда

Водоснабдевање

Коришћење вода у планском периоду ослањаће се на рационализацију потрошње висококвалитетне воде за пиће и оријентацију индустрије на снабдевање из водотокова. Основни циљ је квалитетно снабдевање водом свих становника на подручју Просторног плана. Према плановима за развој система водоснабдевања на територији Републике, подручје општине Сврљиг припада Тимочком регионалном систему водоснабдевања, тако да ће се насеља снабдевати водом са локалних изворишта и планиране акумулације на Околишкој реци. Оријентациона површина акумулације износи 44km^2 , са котом нормалног успора на 520мнм и протоком $Q_{\text{ср}}=0,3\text{m}^3/\text{с}$.

Постојећи сеоски системи, који су сада у функцији, задржаће се, са одговарајућом санитарном заштитом, и повезати у општински систем где год је могуће, тако да функционишу у спрези са акумулацијом. Бригу о сеоским системима треба да преузме комунално предузеће. Постојећа мрежа треба да се реконструише, тако да се губици сведу на максимално 25% од испоручене количине.

Неопходно је дефинисати зоне санитарне заштите око изворишта, како би се спречило њихово загађивање.

Каналисање

Каналисање отпадних вода са подручја општине Сврљиг одвијаће се сепаратним системом канализације. Топографија општине Сврљиг је таква да се издвајају два велика сливна подручја: слив Сврљишког Тимока, коме припада највећи део територије, и мањи слив Топоничке реке. Развој каналисања на подручју општине одвијаће се у складу са сливним подручјима. Велики број природних водотокова, пружају могућности за каналисање атмосферских вода са минималним трошковима. Како сама топографија терена омогућава формирање локалних подсливова, односно испуста у саме водотокове, није потребан јединствен систем кишне канализације са колекторима великих дужина.

Употребљене воде сакупљаће се јединственим системима за одговарајуће групе насеља, односно за појединачна насеља и након пречишћавања испуштати у најближи водоток. Постојеће ППОВ у Сврљигу треба приоритетно реконструисати. Планирано је биолошко пречишћавање са нитрификацијом и денитрификацијом. У мањим насељима, која није могуће укључити у групне системе за пречишћавање, одвођење употребљених вода вршиће се у водонепропусне септичке јаме са организованим пражњењем и одвожењем садржаја на за то планиране локације. Упојне бунаре и водопропусне јаме треба строго забранити.

Након реализације целокупног канализационог система потребно је донети општински пропис којим би се наложило обавезно прикључење на канализацију и затварање свих водопропусних септичких јама у циљу спречавања даљег загађивања подземних вода.

Хидротехничке мелиорације

Основни предуслов за реализацију мелиорационих система је комасација земљишта, са укупњавањем парцела, јер се савремени системи за наводњавање не могу примењивати у условима ситних пољопривредних парцела. Хидротехничке мелиорације треба да буду комплексне, што подразумева усклађену реализацију система за одводњавање, наводњавање, уз оптимално коришћење агротехничких мера.

Развој, а посебно ефикасно коришћење и одржавање мелиорационих система, нераздвојно су повезани. Да би развојно и економски опстало, наводњавање се не сме третирати само као допунска мера за стабилизацију пољопривредне производње у њеној садашњој структури и на садашњем нивоу организованости. Дугорочни опстанак и несметани развој мелиорационих система може се остварити само уколико се створе такви економски и организациони оквири у којима се целокупан пољопривредни сектор и све његове пратеће области (сточарство, откуп, прерада до највиших нивоа финализације, промет, извоз, итд.) трансформишу у складу са примарном производњом која се остварује путем наводњавања.

Одбрана од поплава и регулација водотокова

Окосницу заштите од поплава представљаће линијски системи за пасивну заштиту, тј. системи одбрамбених насипа, уз њихово комплетирање, доградњу, реконструкцију и одржавање. Радови на уређењу водотока усмераваће се на обезбеђење стабилности и функционалности линијских система за заштиту од поплава (насипе), као и на уређење мањих водотока кроз насеља у интеракцији са свим корисницима вода.

Битан услов за остваривање укупних позитивних ефеката система за заштиту од поплава и уређење водних токова представља и заштита од ерозије и бујичних токова. Са аспекта ерозије земљишта, за подручје Плана од значаја је поред претварања нископродуктивних и деградираних пољопривредних површина у шумске комплексе и заштита водопривредних објеката од наноса са механичког, хемијског и биолошког аспекта, зависно од степена угрожености и степена осетљивости тих објеката на засипање наносом. Кад је реч о заштити од бујица приступ овој проблематици зависи од величине водотока. Код већих бујичних токова, заштита од вода се постиже класичним мерама уређења водотока и одбране од поплаве. У случају мањих бујичних токова, мере уређења ових водотокова се третирају у склопу комплексног антиерозионог уређења слива, што подразумева пре свега изградњу бујичних преграда за заустављање наноса.

На водотоцима, где се стекну повољни услови у смислу рационалног коришћења водног потенцијала и економске исплативости, могу се градити мини-хидроелектране (Табела 21).

Сви радови морају се ускладити са прописаним нормама које не нарушавају природни амбијент и историјско културне садржаје.

3.5.8.2. Електроенергетски системи

Основна стратегија развоја електроенергетског система је да створи оптимално решење сигурног, квалитетног и економичног снабдевања електричном енергијом потрошача на подручју Плана.

Концепција развоја електроенергетике заснива се на изградњи преносних капацитета (напонски ниво 110 kV-далеководи и трафостанице 110/35 kV), изградњи и доградњи дистрибутивних водова и трафостаница 35 kV и 10 kV за задовољење све већих потреба потрошача.

Студијом перспективног развоја електричних мреже напонских нивоа 110 kV и 35 kV на подручју „Електротимока“ - Зајечар до 2020 године планирани су следећи објекти на подручју Плана:

- Повећање инсталисане снаге у ТС 110/35 kV „Сврљиг“ са постојећих 1x20 MVA на 2x20 MVA;
- Изградња далековода 110 kV од трафостанице 110/35 kV „Сврљиг“ до нове трафостанице 110/35 kV „Јабучко равниште“ на Старој планини;
- Повећање снаге у трафостаници 35/10 kV „Сврљиг 1“ са постојећих 4+8 MVA на 8+8 MVA;
- Изградња другог далековода 35 kV од трафостанице 110/35 kV „Сврљиг“ до трафостанице 35/10 kV „Сврљиг 1“;
- Изградња трафостанице 35/10 kV „Сврљиг 2“, снаге 2x8 MVA, са прикључком двоструким водом на далековод 35 kV ТС 110/35 kV „Ниш 1“ - ТС35/10 kV „Сврљиг 1“.

Мрежа 10 kV у највећем делу планског подручја изводиће се као ваздушна, осим у насељу Сврљиг.

Катастром малих хидроелектрана на територији СР Србије ван САП из 1987. године, који су за потребе ЈП ЕПС израдили „Енергопројект-Хидроинжењеринг“ и Институт „Јарослав Черни“, на подручју Плана предвиђена је могућност изградње 10 (десет) малих хидроелектрана.

Табела 21: Планиране мале хидроелектране на територији општине Сврљиг

Р.бр. КМХЕ	Назив мале хидроелектране	Водоток	Инсталисана снага (kW)	Годишња производња (kWh)
44.	„Периш“	Сврљишки Тимок	277	1.080.000
45.	„Околиште“	Сврљишки Тимок	190	660.000
46.	„Манојлица“	Манојличка река	124	490.000
129.	„Попшица“	Бела река	185	802.000
130.	„Пирковац“	Бела река	200	881.000
131.	„Лабуково“	Бела река	235	1.038.000
132.	„Градац“	Бела река	825	2.188.000
133.	„Ковиљак“	Бела река	140	619.000
135.	„Гојмановац“	Гојмановачка река	175	741.000
136.	„Бачевина“	Гојмановачка река	235	1.012.000
	Укупно		2.586 kW	9.511.000

Из ових малих хидроелектрана би се преко преносне 10 kV-не мреже електрична енергија доводила до суседних насеља.

3.5.8.3. Топлификациона и гасоводна мрежа

На подручју Плана преовлађује систем породичне градње ниже и средње спратности, те није рационално увођење централног топлководног система развода енергената. Из овог разлога се ни за једно насеље на планском подручју не планира изградња централизованог система топлификације.

За снабдевање подручја општине Сврљиг природним гасом изградиће се главна мерно регулациона станица (ГМРС) „Сврљиг“ на магистралном гасоводу МГ-12 „Ниш - Прахово“. Траса магистралног гасовода МГ-12 је Ниш – Сврљиг – Књажевац – Зајечар – Прахово.

Од ГМРС „Сврљиг“ одваја се примарна градска гасоводна мрежа ка истоку и западу, на коју ће се прикључити још две мерно-регулационе станице: МРС „Лалинац“ у западном делу планског подручја и МРС „Извор“ у источном. Са ових мерно-регулационих станица напајаће се потрошачи у обухвату Плана преко дистрибутивне гасоводне мреже ниског притиска у радијусу 5-6 км.

Потребно је извршити конверзију и прикључивање индустријских котларница у Сврљигу на природни гас.

3.5.8.4. Телекомуникације

Фиксна телефонија

Потребе за остваривањем сервиса „triple play“, односно остваривањем високих битских протока (изузетно велике брзине преноса-чак до 20 Mb/s), узрокује потребу за смањењем претплатничке петље. Ово ће бити могуће остварити дубљим уласком оптичких каблова у приступне мреже и увођењем нових приступних уређаја у приступну мрежу - мултисервисних приступних чворова (МСАН). Ово истовремено захтева изградњу нових приступних мрежа и осавремењивање постојећих.

У наредном периоду планира се даља дигитализација и децентрализација, односно изградња нових комутација и припадајућих приступних мрежа, са напред наведеним карактеристикама, укупно 13 (тринаест) на подручју Плана. Повезивање свих истурених комутационих степена - мултисервисних приступних чворова треба извршити оптичким кабловима, што ће омогућити телефонским претплатницима приступ свим сервисима који буду примењивани у телекомуникацијама.

Наставиће се даља надградња транспортне мреже (оптички каблови) на магистралним везама и на регионалним нивоима телекомуникационе мреже, као и повезивање свих нових комуникација.

Мобилна телефонија

У наредном периоду треба очекивати даљи пораст тражње мобилних услуга, значајан развој видеоуслуга и повећање удела мобилног Интернета и свих његових пратећих услуга.

Сва три оператора („Телеком Србија“ - МТС, „Теленор“ и „ВИПМобиле“) ће проширити мрежу базних радиостаница да би квалитетним сигналимa покрили целокупну територију Плана. Базне станице сва три оператора се углавном групишу на истим локалитетима.

3.5.8.5. Поште

С обзиром да је дошло до одвајања поштанских услуга од телекомуникација, основна концепција у овој области је редефинисање универзалне поштанске услуге (УПУ), развој и реструктуирање јавног поштанског оператора (ЈПО), као и утврђивање стандарда на државном нивоу, а затим усклађивање поштанске мреже на нивоу локалне самоуправе.

Дистрибуција поштанског саобраћаја и развој поштанске мреже на планском подручју морају бити у складу са постављеним и редефинисаним стандардима и у складу са новом регионализацијом подручја РС заснованој на НСТЈ.

3.5.8.6. Комунална инфраструктура

Санитарно одлагање отпада са планског подручја предвиђено је у оквиру Регионалног центра 23, који формира заједно са општинама Ниш, Гацин Хан, Ражањ, Дољевац, Алексинац и Меровина, са Нишем као носиоцем активности изградње. До изградње Регионалног центра потребно је радити на санацији постојеће депоније - сметлишта које представља ризик по животну средину. Санација одлагалишта отпада треба да се спроводи у складу са усвојеним законима који су усаглашени са захтевима директива ЕУ. Након прикључивања на Регионални центар, предвиђено је затварање и рекултивација постојеће локације за одлагање отпада.

На планском подручју предложена је јединствена локација за:

- Трансфер станицу, до које ће се отпад допремати и привремено складиштити, ради раздвајања или претовара пре транспорта на третман или одлагање на Регионалном центру 23;
- Центар за одвојено сакупљање рециклабилног отпада, где ће грађани доносити материјал погодан за рециклажу, грађевински отпад и кабасте предмете (намештај, бела техника), баштенски отпад;
- Центар за сакупљање опасног отпада из домаћинства (отпадна уља, отпадни електрични и електронски апарати, отпадне батерије и др).

Систем за управљање медицинским отпадом успостављен је на нивоу области НСТЈЗ (Нишавски округ), распоређивањем аутоклава за нискотемпературни третман инфективног отпада у оквиру Клиничког центра у Нишу.

Постојећи капацитети пијаца (зелене и сточне) се задржавају, уз побољшање инфраструктурног и комуналног опремања, адекватног одражавања и контроле од стране надлежног општинског органа.

За сахрањивање ће се користити постојеће локације (градско гробље у Сврљигу и 38 сеоских). Сва гробља биће адекватно уређена (заштитно зеленило, пешачке стазе, саобраћајни приступ) и комунално опремљена.

Сахрањивање животиња треба изместити из Сврљига са несанитарне локације уз градско гробље (потенцијално вратити на претходну локацију (КО Сливје-сточна фарма), уз обезбеђивање свих прописаних санитарно-техничких услова).

Рад постојеће ветеринарске станице у Сврљигу и две амбуланте (у приватном власништву) које опслужују сеоска насеља, треба конципирати као делатност јавних служби (сарадња јавног и приватног сектора).

На подручју Плана одредиће се и уредити посебним пројектом санитарна локација за збрињавање паса и мачака луталица и других домаћих животиња које се затекну ван стана или дворишта - Прихватилиште.

3.5.9. ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПРЕДЕЛИ И ПРИРОДНА ДОБРА

Животна средина

Концепција одрживог развоја и заштите животне средине заснива се на очувању квалитета ваздуха, воде, земљишта, смањеног утицаја буке и рационалној потрошњи природних и створених ресурса. Према стандардима и искуствима ЕУ, извршена је просторна диференцијација животне средине.

Подручја **веома квалитетне животне средине**, у којима доминирају позитивни утицаји на животну средину, обухвата подручја изражених природних вредности, наслеђених и створених - планираних (подручје санитарне заштите планиране акумулације за водоснабдевање „Околиште“). Заштитно коришћење ових простора обезбеђује се применом мера за очување и унапређење постојећег квалитета животне средине.

Подручје **квалитетне животне средине** има преовлађујући позитиван утицај на човека, живи свет и квалитет живота. Ово подручје обухвата шуме и шумско земљиште, туристичке зоне контролисаног развоја, пољопривредне воћарске и виноградарске зоне, подручја са природном деградацијом (еродирани површине, заслањена земљишта, клизишта, плавни терени и др), ливаде и пашњаке, ловна и риболовна подручја, као и водотокове II класе. Овој категорији припадају коридори локалних путева, као и сва сеоска насеља.

За ова подручја треба обезбедити решења којима се елиминишу или умањују постојећи извори негативних утицаја, односно увећавају позитивни. Потребно је резервисати и чувати подручја од загађивања из стратешких разлога.

Подручје **угрожене животне средине**, са негативним утицајима на животну средину, обухвата земљиште намењено интензивној пољопривредној производњи у зони Сврљичке котлине, подручје урбаног насеља Сврљиг, локацију каменолома и фарме на територији КО Сливје. Заштита овог простора обезбеђује се мерама у области заштите ваздуха, вода, земљишта, квалитета живота и мониторинга, у циљу спречавања даље деградације и унапређења постојећег стања, ради умањења ефеката нарушене животне средине као лимитирајућег фактора развоја.

Подручје **загађене и деградиране животне средине** обухвата коридор планираног аутопута Е-771 и локацију планиране трансфер станице комуналног отпада. Ово је подручје са изузетно негативним утицајем на животну средину. Простор ће бити обезбеђен решењима и мерама у области заштите ваздуха, вода, земљишта, квалитета живота и строгим мониторингом, чиме се спречава даља деградација и умањују ефекти ограничавања развоја.

Предел и природна добра

Концепција заштите, уређења, државног коришћења и развоја предела подразумева различите приступе обезбеђења квалитета, у складу са специфичностима појединих предела.

Развој руралног предела у североисточном делу микрорејона побрђа заснива се на уважавању и неговању специфичног начина коришћења пољопривредног и шумског земљишта, и очувању карактеристичне слике и структуре разуђених насеља са групацијама кућа традиционалне градње. Истовремено, треба предузети мере у циљу заустављања депопулације и напуштања овог простора.

Сврљичке планине, као предео високе биолошке разноврсности, једним делом налази се у обухвату Парка природе Сићевачка клисура, у којем ће се примењивати мере прописане заштите, а у складу са Просторним планом посебне намене и законским одредбама. Планско и контролисано коришћење шума и шумског земљишта, које претежно чини овај простор, биће омогућено одговорним газдовањем и планирањем.

На микрелокацијама које обухватају проглашене споменике природе и културе, примењиваће се прописане мере заштите утврђене одлукама о њиховом проглашењу. Предел

који обухватају водотокове високог квалитета и водоизворишта, штитиће се законом прописаним мерама заштите вода, а предлаже се и покретање поступка за проглашење природног добра („Котлови“ на Белици и понорница Сврљишког Тимока).

Промоција и просторно повезивање предела у оквиру туристичких зона и функционалних подручја насеља, неопходно је за укупан развој и подизање квалитета простора планског подручја.

3.5.10. КУЛТУРНА ДОБРА

Непокретна културна добра ће се Планом штитити заједно са објектима од утицаја на њихов изглед, истраживање, заштиту и коришћење у простору у којем се налазе, а тамо где су интегрисана у природни простор заједно са природним окружењем.

У циљу свеобухватног сагледавања споменичког фонда и дефинисања услова и обухвата заштите (граница заштићене околине) потребно је изградити „Студију о валоризацији НКД и добара под претходном заштитом на територији општине Сврљиг“, која би обухватила истраживање података, прикупљање документације и валоризацију споменичких вредности непокретних културних добара и све релевантне податке о свим објектима, или локалитетима, обрађених тако да се на основу њих могу утврдити конкретни појединачни услови и мере заштите.

Радови на конзервирању, рестаурирању, реконструкцији, ревитализацији и презентацији непокретних културних добара, радови у заштићеној околини непокретног културног добра и други радови којима се могу проузроковати промене облика или изгледа непокретног културног добра или повредити његова својства, могу се предузимати након што се прибаве:

1. Услови надлежног Завода за заштиту споменика културе за израду пројектне документације;
2. Сагласност надлежног Завода за заштиту споменика културе на пројектну документацију и
3. Услови и одобрења на основу прописа о планирању простора и изградњи објеката.

На непокретности које уживају предходну заштиту примењују се исти услови, мере заштите и обавеза прибављања услова и сагласности као за непокретна културна добра, за радове који могу непосредно или посредно проузроковати промену облика, изгледа или особености евидентираних непокретности. Заштићена околина непокретног културног добра је простор око тог добра и такође ужива заштиту као и непокретно културно добро.

Носиоци права, обавеза и одговорности у погледу коришћења, управљања и располагања непокретним културним добром и друга лица која по било ком правном основу држе непокретно културно добро, дужни су да га чувају, одржавају и спроводе утврђене мере заштите, да неодложно обавештавају надлежну службу Заштите о правним и физичким променама насталим у вези са непокретним културним добром, дозволе научна и стручна истраживања, техничка и друга снимања, извођење мера техничке заштите на непокретном културном добру и да обезбеде његову доступност јавности.

Принципи заштите, употребе и коришћења споменика културе

Заштита споменика културе ће се вршити на основу прописаних мера и услова чувања, коришћења и одржавања из Акта о утврђивању непокретног културног добра и на основу услова надлежне установе заштите непокретних културних добара. Простор око непокретних културних добара потребно је урбанистичком документацијом дефинисати у циљу њихове заштите и адекватне презентације, при чему предност треба дати пројектима којима се чува првобитна намена споменика. Уколико не постоји могућност задржавања првобитне намене, новом се не сме вулгаризовати карактер или довести у питање опстанак споменичких својстава која чине разлог за постојање споменика културе.

Сакрални објекти планског подручја представљају материјална сведочанства стваралачких домета наше градитељске баштине и простирања културних утицаја па их као просторе изузетних естетских карактеристика треба чувати заједно са широм околином значајном за доживљај непокретног културног добра.

Принципи заштите, употребе и коришћења археолошких локалитета

Како се о својствима, хронологији и значају археолошких локалитета може са сигурношћу донети суд тек након завршених истраживачко-конзерваторских радова, они уживају предходну заштиту на основу Закона о културним добрима. Заштита и презентација археолошких локалитета вршиће се након спроведених истраживања појединачно, или у склопу целине као археолошки парк, на просторима веће концентрације налазишта у подграђу Сврљушког града. Радове у непосредној близини археолошког локалитета спроводити само изузетно и уз повећане мере опреза и конзерваторски надзор.

Принципи заштите, употребе и коришћења амбијенталних целина

Подручја на којима је концентрисан већи број споменика културе, морају бити предмет посебних урбанистичких планова којима ће се регулисати неповредивост непокретних културних добара. Планом се предвиђа конзерваторско-рестаураторски третман за стара језгра насеља и њихове целине и делове с историјским или архитектонским вредностима као и хомогене групе грађевина изузетне по свом историјском, научном и амбијенталном значају. На овим просторима се неће штитити само појединачни објекти због сопственог значаја и вредности већ и као део шире целине значајних амбијенталних и архитектонских вредности.

На планском подручју се као амбијентална целина изражених споменичких вредности издваја подручје Сврљушког града (*Timakus Maius*) са подграђем, смештеног на високој и неприступачној стени око 1 км северно од села Нишевца. Подигнут 29. године п.н.е као једно од два важна стратегијска утврђења на путу Ниш-Арчал, када су Римљани покорили Трачане, више пута рушен и опбнављан, данас је сачуван је у остацима дужине око 15м а ширине од 20м на улазном делу до 40м код округле куле. Простор унутар града био је подељен на доњи и горњи град, а у подножју, на падинама са јужне и северозападне стране, постоје остаци објеката који су вероватно припадали рановизантијском, српском средњовековном и каснијем подграђу из турског периода, као и неколико црквица и испосничких пећина, што упућује на статус епископског седишта. У свим картама средњовековне Србије означен је као позната жупа, центар писмености, културе и духовно жариште у коме су 1279. године написани „Сврљушки одломци јеванђеља“, који до данас представљају најстарије пронађене списе старе српске писмености у источној Србији. Старије подграђе, које је првобитно могло бити и рановизантијско насеље, а од краја 11. века средњовековно српско подграђе, налазило се на мањем узвишењу, јужно од Сврљиг града. У овом делу сачувани су остаци трију цркава. Западно од ових цркава и ка подножју Сврљиг града, постоје остаци старих грађевина, вероватно кућа српског средњовековног подграђа које се помиње у турским пописним изворима 15. века, а на месту савременог Сврљига, такође под Турцима, постепено се формирало наменско насеље под именом Дервен. Заштићена околина непокретног културног добра обухвата читаво узвишење на коме се налазе остаци утврђеног града и шири простор у подножју узвишења са остацима других објеката у подграђу.

Манастир у Попшици и Црква у Манојлици ће се урбанистичким плановима третирати као подручја интегративне заштите културног наслеђа и вредности непосредног природног окружења, као контекста у којем су настали.

Када су у питању целине са објектима традиционалне руралне архитектуре, њихова заштита ће се вршити концентрацијом у етно парковима, у којима ће се рестаурирати, реконструисати и презентовати традиционална архитектура и начин живота карактеристичан за подручје, уз унапређење животног стандарда становништва и туристичке понуде подручја. Приликом планирања реконструкција у амбијентима са споменичким вредностима, у највећој могућој мери треба тежити успостављању хармоничног просторног склода пројектовањем у контексту, уз ослањање на споменичке вредности наслеђа у окружењу, све у циљу очувања културног и визуелног идентитета уз избегавање „кривотворина“ и уклапање материјалима, формом, габаритом и архитектонским елементима са традиционалном архитектуром.

3.6. РЕГИОНАЛНА И ПРЕКОГРАНИЧНА САРАДЊА И ФУНКЦИОНАЛНЕ ВЕЗЕ

Општина Сврљиг је гранична општина области НСТЈ3 (Нишавског округа) и општина са повољним саобраћајним положајем у оквиру региона НСТЈ2 Источне и Јужне Србије. Као таква она има предиспозиције за интензивну међуопштинску и регионалну сарадњу. Јака је функционална повезаност са Нишем као привредним, здравственим (бањским) и образовним центром, а затим и са суседном пограничном општином Књажевац (спортско-рекреативни туризам - Стара Планина - Бабин Зуб, термални базен у Књажевцу; трговина и пословање). Општина Сокобања, је најближи туристички центар од регионалног и националног значаја, мада постоје ограничења у погледу саобраћајног повезивања.

У неколико прилика, сарадња је остварена са Бугарском, најближом чланицом ЕУ, затим и Словенијом, и те односе треба даље развијати.

Савремене технологије у погледу комуникација пружају широке могућности за глобално повезивање, те их свакако не треба занемарити.

3.7. ПРЕДЛОГ КОРИШЋЕЊА И ОСНОВНЕ НАМЕНЕ ПРОСТОРА

На основу оцене стања, ограничења и потенцијала, постављених циљева и концепције развоја (опште, по областима и концепције заштите, уређења, коришћења и развоја природних система и ресурса), на планском подручју предлаже се простор за следеће (основне) намене:

1. Пољопривредно земљиште,
2. Шуме и шумско земљиште,
3. Воде и водно земљиште,
4. Грађевинско земљиште и
5. Остало земљиште

Биланс ових површина утврђује следеће односе (Табела 21):

Табела 22: Биланс површина

ЗЕМЉИШТЕ	Постојеће			Планирано		
	Р ha	Р km ²	%	Р ha	Р km ²	%
Пољопривредно	30646	306,46	61,62	26536	265,36	55,08
Оранице, виногради, воћњаци	15515	155,15	31,20	13965	139,65	28,08
Ливаде и пашњаци	15131	151,31	30,43	13426	134,26	27
Шуме и шумско	16987	169,87	34,16	19037	190,37	38,22
Воде и водно	325	3,25	0,65	735	7,35	1,48
Грађевинско	1469	14,69	2,95	1802	18,02	3,62
Остало	304	3,04	0,61	797	7,97	1,6
УКУПНО	49731	497,31	100,00	49731	497,31	100,00

Извор: РГЗ Статистички годишњак 2008. и рачуница у AutoCAD-у

Иако су пољопривреда и пашњачко сточарство основни правци привредног развоја планског подручја, у вишим пределима очекује се повећање учешћа шумског земљишта у корист постојећих мањих, дисконтинуалних пољопривредних површина. Неизбежно ће доћи и до самозасејавања шума на тренутно слободним пашњачким површинама у претежно шумским подручјима (Сврљишке планине, Калафат). Такође, подручје око планиране акумулације за водоснабдевање „Околиште“ биће третирано као водно земљиште. Ово ће утицати на смањење учешћа пољопривредног земљишта у укупној површини за око 6%, односно повећања шумског земљишта за око 4%.

Веће пољопривредне површине (оранице, виногради и воћњаци) заступљене су на територији КО Грбавче, Сливје, Лалинац, Плужина (сливно подручје реке Градашнице), као и у долини Сврљшког Тимока, и као такве се задржавају. На брдовито-брежуљкастом терену на североистоку планског подручја пољопривредно земљиште интегрисано је у јединствену просторно-функционалну целину са шумским и грађевинским земљиштем (засеоци), те ће се коришћење овог пољопривредног земљишта на овај начин конципирати.

На означеним подручјима изражених природних и културних вредности у функцији туризма биће предвиђена строго контролисана грађевинска активност, те се основна намена, пољопривредно, односно шумско земљиште, на овим подручјима задржава.

Под грађевинским земљиштем подразумевају се грађевинска подручја насеља и засеока, која ће кроз фазу Нацрта бити утврђена и приказана шематским приказима уређења.² У оквиру грађевинског земљишта биће утврђен простор за становање, простор за јавне службе, радне зоне, простори комуналне и техничке инфраструктуре, као и уређене зелене површине. Ови простори ће се приоритетно реализовати у оквиру расположивих капацитета путем реконструкције, затим као интерполација у изграђеном ткиву, а потом на неизграђеним просторима. У складу са потребама, интересима и просторним могућностима, очекују се мања проширења грађевинских подручја насеља.

У оквиру предвиђене спортско-рекреативне зоне на подручју КО Лозан, између постојеће и планиране деонице државног пута II реда 243, даљом урбанистичком разрадом биће предвиђена одређена грађевинска активност са нижим коефицијентима изграђености, те се основна намена ове зоне планира као грађевинско земљиште.

Водно земљиште подразумева регулацију тока реке Сврљишки Тимок и водотокове осталих река на подручју Плана, као и планиране акумулације „Локва“ и „Околиште“ (за водоснабдевање) са зонама санитарне заштите. У зонама санитарне заштите акумулације „Околиште“, водно земљиште око акумулације може се користити као пољопривредно и шумско земљиште, у мери у којој то буде дозвољено мерама санитарне заштите.

Остало земљиште првенствено се односи на регулацију постојећих и планираних саобраћајница, где се у планираном билансу укључује појас који ће бити резервисан за трасу ауто-пута Е-771, као и планирана мрежа општинских путева.

3.8. ПРЕДЛОГ НАЧИНА СПРОВОЂЕЊА ПЛАНА И ОПРЕДЕЉЕЊЕ ЗА ПОДЛОГЕ, РАЗМЕРЕ И ОБУХВАТЕ ШЕМАТСКИХ ПРИКАЗА УРЕЂЕЊА

3.8.1. ПРЕДЛОГ НАЧИНА СПРОВОЂЕЊА ПЛАНА

Просторни план доноси се за период до 2024. године, са елементима за прву фазу спровођења до 2015. године.

За подручје урбаног насеља Сврљиг, као општинског центра, предвиђена је израда плана генералне регулације.

Плановима детаљне регулације регулисаће се начин уређења, коришћења и заштите за:

1. Подручје планиране акумулације „Локва“ са минихидроелектраном „Градац“ на Белој реци;
2. Коридор планираног аутопута Е-771;
3. Подручје планиране акумулације „Околиште“ са минихидроелектраном „Околиште“ на Околишкој реци;
4. Спортско-рекреативно туристичка зона на територији КО Лозан;
5. Трансфер станица, Центар за одвојено сакупљање рециклабилног отпада и Центар за сакупљање опасног отпада из домаћинства.

Плановима детаљне регулације биће регулисани и простори за сахрањивање, тамо где је потребно проширење капацитета, ради утврђивања општег интереса и експропријације.

Обухват сваког појединачног урбанистичког плана биће утврђен према катастарским парцелама, приликом доношења одлуке о његовој изради.

Локација трансфер станице, Центра за одвојено сакупљање рециклабилног отпада и Центра за сакупљање опасног отпада из домаћинства, биће потврђена након усвајања регионалног и локалног плана управљања отпадом.

² Преиспитиваће се грађевинска подручја насеља утврђена Одлуком о осталом грађевинском земљишту („Службени лист града Ниша бр.46/2007)

За акумулацију за водоснабдевање „Околиште“ потребно је урадити Елаборат о зонама санитарне заштите изворишта, којим ће се одредити површина и просторно пружање зона санитарине заштите по катастарској парцели и предложити мере за успостављање контролног мониторинга вода у зонама санитарне заштите у квалитативном и квантитативном смислу.

Обавеза израде урбанистичких пројеката предлаже се за:

1. Комплекс Рашиначког манастира Св. Архангела у Пирковцу;
2. Спортско-рекреативни туристички комплекс код термалног извора у Попшици;
3. Подручје пећине Попшички пештер, система Језава и пећине Самар;
4. Фарма на подручју КО Сливје;
5. Зона Сврљишке клисуре са Сврљишким градом и црквом Св. Илије код Нишевца са извором и купалиштем Бањица и „Котловима“ на реци Белици;
6. Каменолом;
7. Подручје Преконошке пећине и Равне пећи;
8. Здравствено-туристички комплекс код термалног извора у Округлици;
9. Подручје понорнице реке Сврљишки Тимок;
10. Цркву Св. цара Константина и царице Јелене;

У зонама изражених природних и културних вредности (тачке 1,2,3,5,7,8,9 и 10), у циљу њихове промоције, али и у циљу обезбеђивања истовремене заштите ових вредности, предвиђена је одређена грађевинска активност, уз обавезу израде урбанистичког пројекта за поједине локације, односно грађевинске комплексе унутар ових зона, са прибављањем услова и мишљења од стране надлежних институција (Завод за заштиту споменика културе, Завод за заштиту споменика природе, ЈВП Србијаводе и др). Опционо, предлаже се могућност расписивања урбанистичко-архитектонских конкурса.

Урбанистички пројекти за локацију фарме на подручју КО Сливје и каменолом (тачке 4 и 6) поред осталог, имаће обавезу подношења захтева и испуњавања услова за прикључивање на државни пут, од стране надлежне институције (ЈП Путеви Србије).

Решења Просторног плана на делу планског подручја на коме није предвиђена израда урбанистичког плана спроводиће се директно, издавањем информације о локацији и локацијске дозволе (члан 57. Закона о планирању и изградњи), у складу са правилима уређења и грађења за основне намене простора, а према планским приоритетима до 2015. године.

Плански основ за изградњу малих хидроелектрана, осим МХЕ „Градац“ и „Околиште“, за које се предвиђа израда планова детаљне регулације за подручја планираних акумулација, обезбедиће се директним применом Плана, на начин да се правилима уређења и грађења за делове територије за које није предвиђена израда урбанистичког плана, прописује да се на водотоковима у обухвату Плана дозвољава изградња малих хидроелектрана и издавање урбанистичких аката за изградњу малих хидроелектрана на потенцијалним локацијама (*Види: 3.5.8.1. Електронергетски системи*), на основу техничке документације израђене од стране овлашћеног пројектанта, уз прибављање услова заштите природе и услова водопривреде и неугрожавање осталих корисника простора.

Шематским приказима уређења биће обухваћена грађевинска подручја свих насеља, осим Сврљига.

3.8.2. ОПРЕДЕЉЕЊЕ ЗА ПОДЛОГЕ, РАЗМЕРЕ И ОБУХВАТЕ ШЕМАТСКИХ ПРИКАЗА УРЕЂЕЊА

За израду Просторног плана користиће се растерске топографске карте ТК 50 за размеру 1:50 000 (садржај ових карата одговара стању из 1982 - 1983. године), растерске топографске карте ТК 25 за размеру 1:25 000 (садржај ових карата одговара стању из 1969 - 1972. године), катастарске подлоге у размери 1: 2 500 и дигиталне катастарске подлоге за КО Сврљиг, Ђуринац и Жељево.

Шематски прикази уређења радиће се у погодној размери (1:5000, 1:10 000), на катастарским подлогама.

ПРИЛОГ

Списак табела:

Табела 1	Општи подаци Нишавског округа, града Ниша и општине Сврљиг
Табела 2	Катастарске општине на подручју Просторног плана
Табела 3	Списак институција којима су упућени захтеви за издавање услова и података за израду Просторног плана
Табела 4	Упоредни преглед броја становника, просечне густине насељености и броја домаћинстава 1948-2002 у општини Сврљиг
Табела 5	Динамика виталних догађаја у општини Сврљиг у периоду 1998-2007
Табела 6	Дневне миграције активног становништва које обавља занимање, ученика и студената, по полу 2002.
Табела 7	Дневне миграције активног становништва које обавља занимање, према делатности и полу 2002.
Табела 8	Становништво према националној или етничкој припадности
Табела 9	Национални доходак у 2005. години
Табела 10	Просечни приноси у 2007. години
Табела 11	Просечни приноси воћа и грозђа у 2007. години (кг/1 стабло)
Табела 12	Упоредни преглед броја стоке на 100 ха обрадиве површине у 2007. години
Табела 13	Упоредни приказ учешћа индустрије у структури НД и броја запослених у укупном броју запослених у 2005. години
Табела 14	Упоредни приказ учешћа грађевинарства у структури НД и броја запослених у укупном броју запослених у 2005. години
Табела 15	Упоредни приказ учешћа трговине у структури НД и броја запослених у укупном броју запослених у 2005. години
Табела 16	Централе фиксне телефоније на планском подручју
Табела 17	Степен угрожености врста састојина
Табела 18	Кретање броја становника до 2002. године и пројекција до 2024.године по основу настављања тренда
Табела 19	Кретање броја становника до 2002. године и пројекција до 2024.године по основу настављања тренда 1991-2002.
Табела 20	Препоруке ППРС 2020 за организацију јавних служби према хијерархијском нивоу насеља
Табела 21	Планиране мале хидроелектране на територији општине Сврљиг
Табела 22	Биланс површина

Списак графикана:

Графикон 1	Упоредни преглед броја становника и броја домаћинстава 1948 - 2002.
Графикон 2	Динамика виталних догађаја у промилима (‰)
Графикон 3	Процентуални однос основних контингената становништва
Графикон 4	Упоредни преглед националног дохотка по глави становника

Списак карата:

Карта	Стање коришћења простора
Тематска карта 1	Концепција развоја и предлог основне намене простора
Тематска карта 2	Мрежа насеља, туризам и заштита простора
Тематска карта 3	Предлог спровођења плана и насеља за израду шематског приказа уређења